

శ్రీ మత్పరదేవతాద్వైతము

శ్రీ

పాండవ విజయము

११

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు

శతావధానులు

ప్రకాశకా

చిత్తచిత్త వెంకటేశాస్త్రి సన్ము,

వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు

కడియం P. O.

తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

1957

వెల: రు. 2/00.

ఇందు వచ్చు పాత్రలు |—————*

సూత్రధారుడు

నటి

భీష్ముడు

కృష్ణుడు

అర్జునుడు

పాత్రకే

చాగీరతి

యమున

సరస్వతి

కృశ్ణానుడు

విశ్వావసుడు

ధర్మరాజు

భీముడు

నకులుడు

సహదేవుడు

అభిమన్యుడు

కరండకుడు

బికోటకుడు

సుమిత్రుడు

ద్రౌపది

యుయుత్సుడు

నేపకుడు

హిడింబ

ధృష్టద్యుముడు

శల్యుడు

కర్ణుడు

అశ్వత్థామ

దుర్యోధనుడు

సంజయుడు

కంకాశకుడు

కృపాచార్యులు

కృతవర్మ

కిరాతుడు

బలిరాముడు

ఓం

శ్రీ మత్పరదేశికాష్టావళి

పా ం డ వ వి జ య ము

ప్రథమాంకము

=====

(నాంధి)

చ. కరము మనోహరంబు లతికర్ణము లాశ్రితవత్సలంబులుం
 బరపురభేదకంబులు నుమాసదపాంగనివాసభూము లు
 ధ్రువకృపభావుకంబులు విధూతపితామహమస్తకంబు లౌ
 హరిహరనాథులొచనము లై దిటికి ని్వజయంబు గావుతన్.

(నాంద్యంతమున సూత్రీదారుఁడు ప్రవేశించును)

సూత్ర- ఆర్యురాలా ! నీ యొడలిసింగారము ముగించుకొని త్వరగారమ్ము.

(నటి ప్రవేశించును)

నటి- ఆర్యపుత్ర! ఇదిగో వచ్చితిని. ఏమి నెలవు ?

సూత్ర- ఏమి యింత తడసితివి ? రసాస్వాదనత్వరాయమాణమానసు
 లగు సఖాసను లింతటి కాలహరణమున కోర్తురా ?

నటి- ఈనాఁడు తలదువ్వుకొనుటకుఁ గొంచె మాలస్య మయినది. కావున
 క్షమింప వలయును.

సూత్ర- సహజశ్రీగల యీకురులసంతతికి శృంగారము గూడనేల ?

నటి- సహజశ్రీగలవాని కయినను సంస్కారమువలన మిగుల శోభ
 వచ్చును గదా ?

సూత్ర- (ఆలోచించి) ఔను. అయినను శ్రీలకు సహజసౌందర్యమే
 సౌందర్యము. అందును నకృత్రిమాలంకరణములలోఁ గురుల
 సంతతియే ప్రథమగణ్యంబు.

గీ. కృష్ణవిమతంబు దోణిగాంగేయభూషే
తంబు ద్విష్టశిఖండిమద్రబహుళంబు
కర్ణసంరోధియై కల్మిఁ గాంచుఁ గాని
కాలగతిఁ గ్రుంగుఁ బాండవాక్రాంత మగుచు.

నటీ— కాలక్రమముమాటఁ దలంచిన నీ కురులసంతతియే కాదు—

గీ. అంచితాంగాతిశయ మెల్ల నడఁగిపోవుఁ
జీవరకు బలంబు శల్యావశిష్ట మగును
గడకు భీమగదాహతిఁ గాళ్ళు గదవ
లేక చెడు రాజరాజైన వీర యెడలి.

సూత్ర— ఈ యప్రస్తుతప్రళంసవలనఁ బ్రకృతమే ముఱచితిని.

నటీ— “ఏమి నెల” వని మొదటనే ప్రార్థించితినిగదా.

సూత్ర— ఇదిగో సీతత్రికఁజదువుకొనుము (చేతికిచ్చును)

నటీ— (తనలోఁజదివికొని ప్రకాశముగా)

గీ. పాడుసంతానకీర్తిదర్పణము ధార్త
రాష్ట్రశతతదుర్యోర్పణము నవర
సాక్షణముఁ జూడవలయు సంసారభార
తరణమగునట్టి యాభారతరణ మిపుడు.

అని యిందున్నది. కావునఁ దత్కథాభూయిష్టమగు నాటకమును బ్రేద

ర్శింప వలయు. కాని యట్టి నాటక మేదియో స్మృతికి రాకున్నది.

సూత్ర— స్మృతికి రాకేమి ? నే నిదివఱకే నిశ్చయించుకొని యున్నాను.

నటీ— దానిపే రేమి నెలవిండు.

సూత్ర—

సీ. గోదావరీపావనోదారతీరద్వ

యీరాజితావనీదారుఁ డనుచు

సంస్కృతాంధ్రకవిత్వసారస్యమకరంద

భసలాయితామితప్రతిభఁ డనుచు

హూణభాషోదన్వదుల్లంఘనకృమ
ప్రాప్తవీ. ఏ. పట్టభద్రుడనుచు

కరుణాతరంగరంగత్కటాక్షచ్ఛటా
పాలితాఖిలపరివారుఁ డనుచు

గీ. నెవని నుతియింతు రట్టిపోలవరనగర
పాలకుండును బ్రాహ్మణప్రభువునైన
కృష్ణభూపాలవరుని ప్రేరేపణమున
సకలగీర్వాణరూపరూపకము లరసి.

చ. నవరసపూరపూరితము నాటక మీయది యంచు నెంచి పాం
డవవిజయంబుఁ దెల్లన నొనర్చిరి వీరరసప్రధానమున్.

నటి— కృత్తికరలపేరు చెప్పరైతిరి.

సూత్రీ— చెప్పచుండఁగనే నీకింత తొందరయేల ?

కవలవలెం జరించుచుఁ బ్రకాశి వహించు శతావధానులే!

కవు లిఁక వారిపేరులు జగద్విదితంబులు చెప్పనేటికిన్ ?

నటి— తిరుపతి వేంకటేశ్వరులా :

సూత్రీ— ఏమీ నీ తెలివితేటలు ? చెప్పకయే తెలిసికొంటివి :

నటి— (నవ్వుచు) నీ మాటలు వినిన “నేమీ నీ తెలివితేట” లని కాకు
స్వరముగానే మరల ననవలసి వచ్చినది. “వారి పేరులు జగద్విది
తంబులు చెప్పనేటికిన్” అనుచు నెట్లు తెలిసికొంటివని యడిగితివేమి?

సూత్రీ— ఆ పాండవవిజయ మీ సభాసదులయానతికిం దగినది ! కావున
దానిం బ్రదర్శింతము. ఈ నీ చతురవాక్యముల కేమిలే సంగీతము
పాడి చాతుర్యముఁ గనఁ బఱచు కొనవలయును.

నటి— ఏముతువు నాశ్రయించి పాడవలయును ?

సూత్రీ— మనము ప్రదర్శింపఁబోవు నాటకమున కనుగుణమగు నీ శర
దృతువునే వర్ణింపుము :

నటి— గీ. ధార్తరాష్ట్రసమూహంబు దక్షిణాశ

కభిముఖంబుగఁ జను సమయంబుచూపె

ప్రజల పాండవహంసలు పట్టువదలి
యచ్చమాననపై కల్య మనుభవింప.

[తె ర లో]

భరతపుత్రా ! ఏల యిట్టి యసంబద్ధాలాపములు పన్యసింపఁ జేయుచుంటివి?

ఉ. నేటికి రెండునాళ్ళు చనే నేను ధనుస్సు ధరించి శాత్రువో

ద్వైతన మాచరించుటకుఁగా నని నేనుఁగడంగి; నేన నా

నాటికిఁ బాండవేయులది నాశనమందుపై కాని కాన నే

పాటునులోటుఁ గొరవులపక్షమునఁ; దిటు వల్కుఁ పేలొకో.

సూత్ర - (వినుటనటించి) చెలీ ! నీ ఋతువర్ణనమునందలి ధార్తరాష్ట్ర
పదఁబునకు హంసవిశేషములను నర్థముకన్న యుక్తిస్ఫూర్తి నంచు
చున్నకతన ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను నర్థంబును గైకొనుటచేఁగాఁబోలు
భీష్ముఁడు మనపైఁ గనలుచు నిటు వచ్చుచున్నాఁడు ఇఁక మన
మీతని యగ్రమున నిల్చుట తగదు పోదమురమ్ము.

[నిష్క్రమింతురు]

[ఇది ప్రస్తావన]

(భీష్ముఁడు ధనుఃపాణియై పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించి దృష్టినించి
(తనలో) ఓహో ఇదియే హేతువు.

చ. అనలము గ్రమ్మరించెడి మదస్త్రపరంపరచేతఁ జాల నొ

చ్చినకతనన్ యదూర్వహుఁడు చేత సుదర్శనమున్ ధరించి తో

మును పొనరించు నా సమయముం దిగఁద్రావి ననున్ వధింపఁగా

ననికీ గడంగె (కొంచెమూరకుండి) అర్జునునియానన మల్లదె

వెల్లనయ్యెడిన్.

[అశ్చర్యముతో]

మ. తన కేలం గల పగ్గముల్ కళయు భద్రంబొగతిన్ డాచి హు
మ్మని చక్రింబును గేలఁగైకొని యధర్మారంభుఁడయ్యున్ సచ
ర్మునిఁ బార్థం గెలిపింపనెంచి యచలంబుంబోని గొంతేయు స్యం
దనమందుండి మృగేంద్రుభంగి ధరకున్ దైత్యారి లంఘించెడిన్.

[మరలఁ బరికించి]

చ. వెనుకకు లాగు బాహువులు బిగ్గగబట్టి ధనంజయుండు, కో
పనుఁడు సుదర్శనాయుధుఁడు పార్థునితోడన పచ్చుచుండె ముం
దునకు; మహాశుగోద్ధతిని దూఁగుచు సందర్భము సాంద్రభంగిని
స్వనితముగాఁగ నేగుతటి సంయుతమౌతరి యేపు దోషఁగన్.

[యథోక్తముగాఁ గృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు]

అర్జు—

శా. బావా ! కోపము సంహరింపుము రణప్రారంభమున్ మాను మీ
వే వీరకన్రణముం బొనర్చునెడలన్ వీరడేల ? నీ ధాకతున్
జేవన్ వీడని వీరుఁడెవ్వఁడు ? కృపాసింధుండవై నా యశ
శ్రీ వర్ధిల్లఁగఁ జేయుమయ్య యనఘా ! చేమోడ్చు సంధించెదన్.

కృష్ణ— (అనాకర్ణితముగా ముందడుగువేయుచు)

శా. పృథ్వుఁడౌ నలజామదగ్న్యుఁ డనుకొంచే ? వీఁడు పార్థుండు నీ
యృద్ధప్రక్రియ కోహటించె నని లో నుబ్బంగ నింకెంతనే
పార్థత్యమ్ము వహించెదో కనెదఁ గా కాహారవవ్యాప్త ది
బ్బుద్ధుఁడై జగ మక్కజంపడఁగఁ జక్కజేతు ని స్సిక్కడన్.

క. జరకుఁడు న్వేచ్ఛామరణ

మ్ము నొసంగె న్నా కటంచుఁ బొంగెదవో ? య

• య్యనిమిషు లడ్డంబై నను

నిను జంపు సుదర్శనంబు నేఁడేమైనఁ.

భీష్మ— (దైర్యసంతోషములతో) దేవా ! లీలామానుషవిగ్రహ !

సీ. నేఁడుగా నా ధనుర్నిగమంబు లోకైక

విఖ్యాత మయ్యె సంవిత్స్వరూప :

నేఁడుగా నా జన్మ మీదులేనియశం బ

జాండంబు నిండించె దండితారి :

నేఁడుగా నా బాహునాడులఁ బ్రవహించు

రక్తంబు శక్తంబు ముక్తగేయ :

నేడుగా శంతను నృపతివరేణ్యుండు

పుత్రవంతుం డభిభూకళత్రః !

.గీ. నేడుగా నిర్జరాపగ నిక్కమైన

వీరమాత పృపుల్లదంభోరుహాక్ష !

రమ్ము దయచేయు మిటు వేగిరమ్ము సంగ

రమ్ము తీర్పుము భూమిభరమ్ముతోడ.

మ. దయసేయంగదవయ్య కృష్ణ ! త్రిజగత్కళ్యాణ మోక్షం బొగిన్

దయసేయంగదవయ్య; చక్రమున మత్కంఠంబు వైకుంఠ ! వే

గయిసేయంగదవయ్య; ధర్మసుతు నేకచ్ఛత్రసంపత్తిచే

గయిసేయంగదవయ్య; నీ కిదె నమస్కారంబు నారాయణా !

అర్జు— [ఎట్టకేలకుఁ గృష్ణు నిలువరించి] బావా! వసుదేవనందన !

శా. గీత లెప్పి రణంబునేతకు ననుం గీల్కొల్పు పెల్లన్ ధరా

నేతల్ నవ్వఁగఁ బాలుసేయుటకె యానే! కొంత నైరించి నా

ఖ్యాతి నిల్చుము సాత్యకిం దునిమిన ట్లాంబు చాలింపవే

నేతన్యాత్రకు యుద్ధరంగమున కే నేతేరఁగా నేటికిన్ ?

ఉ. చక్రము దాల్చి నీవు రిపుచక్రము ద్రుంచు టదేమిలెక్క ? నీ

వక్రమమే యొనర్చునెడ నాగునె యీపదునాల్గిలోకముల్ ?

శక్రసుతుండు వీరుఁ డనుపద్యశముం గలిగింతువేని నీ

విక్రమమున్ మరల్చు మరవిందదశేక్షణ ! భక్తరక్షణా.

(పటాక్షేపమున సాత్యకి ప్రవేశించును)

అన్నా ! బలభద్రసోదర !

చ. కలగిననైస్యముల్ ప్రళయకాల పటత్పటదభ్రగర్జితం

బుల నొనరించుచున్ రిపుసమూహముపై నదె యేగుచున్న వా

వలవికిఁ జూడుమయ్య ! “తలవంపు ఘటిల్లునొ” యంచుఁగుండు నీ

యలఘు పరాక్రమక్రమవి నర్జునుఁ డ్రోవఁగదయ్య నెయ్యునిన్.

కృష్ణ— [వెనుక దిరిగి చూచి] తమ్ముడా !

శా! పాఱుంబోతుల నీ నృపాలుర మరల్చుం బోకు మీ కీర్తిడియే
 ధీరత్వమును గోలుపోయినపు డే దేశాధిపుల్ నిల్చి రా
 వీరవ్యాఘ్రమహాకిరాతు నెదుటన్ వీరేల? నీవేల? నే
 బ్రారంభించితిఁగాదె యాహవమొనర్పన్ ధర్మరక్షణి నై.

అర్జు- బావా! నీ విక్రమం బక్రమంబగుటంజేసి ధర్మరక్షణంబు గానే
 రదు. కాని కేవల మా పదంబునకు ధర్మరాజరక్షణ మని యర్థము
 చెప్పకోవలసివచ్చును.

కృష్ణ- అర్జునా! వృధాగా నన్నెందులకు వారించెదవు? దుర్జన భర్జనం
 బున కొక్కొక్కతటి నవర్మవ్రసర్తనంబుగూడ నుపక్రమింప నగు
 నని నా మనస్సాక్షికి వచ్చుచున్నయది. ధర్మమార్గమే యైనను సజ్జ
 నావకారించునకుఁ గారణంబగు నేని యవలంబింప ననర్హంబు.

చ. తెలిసె భవద్యుజాబలము; తెల్లముగాఁ దెలిసెన్ సమస్త సే
 నల యలశూరతాగరిమ; నన్నిక వారణ సేయఁబోకు మీ
 కలను, సమస్త మీ దినమ కాలునిపోలికిఁ జేరుఁగాక భూ
 తల మిదియెల్ల నాథునిగ ధర్మతనూభవుఁ గోరుఁగావుతన్.

[నేనలదిక్తై బిగ్గరగా]

ఓహో! పాండవచమూపతులార!

చ. పొండిక నాలుబిడ్డలను బోలగఁ గన్నులనిండఁజూచికొం
 దొంతొకఁ డేల తోడు విలయోద్ధతకీలికిఁ జక్రపాణికిన్!
 భండన మింతతో ముగినెఁ బాండుసుతాగ్రజుతోడఁ జెప్పుఁ డే
 గుం డభిషేకవస్తువులు గూర్పుడు మార్పుడు యుద్ధవద్దతుల్.

భీష్మ-(తనలో) అర్జునుఁ డెట్లకేలకుఁ బదిపందెం డడుగులలో నీవిశ్వం
 భు విలువరించినాడు. కాదుకాదు. ఇయ్యనఘుఁడే భక్తపరతంతుఁ
 డగుకతన పల్లనానురాగంబుఁ బ్రకటించుటకై యతనిప్రయత్నం
 బున నాగినట్లు నటించె ననుట ద్రువము. లేనిచో—

మ. విలయాంభోదములీల మే నొలయ నుర్వీచక్రమెల్లన్ దలా
 తలపర్యంతము క్రుంగఁ జక్రరుచు లుద్యద్విద్యుదుల్లాసముల్

దెలుపన్ సింహానినాదముల్ పిడుగులై దీపింపఁ గల్పితయం
బెలమిం జేయఁగవచ్చునీతనికి నడ్డే కీర్తిడియున్ గీడియున్.

[నిరూపించి] ఇంతకును బూర్ణముగా సంరంభము తగ్గలేదు. ఏమైనను
నిఁక నాకుఁ గృతార్థత్వము కలుగుట సంకయాస్పదమే [యోజించి]
అవును, ఇది నిశ్చయమే!

మ. అలవేదంబులు ధర్మమూలములుగా, యం దీ మహాభాగుఁడే
తెలియంగాఁ బడువాఁడుగా, యతఁడె యుద్రేకించి యిప్పట్టునన్
గలనన్ కూరు లనేకు లన్నయెడ సంకల్పించునే సూనృత
స్థలితంబొపవినేయ? నట్లయిన లోకంబెల్ల ఘోషిల్లదే?

ఒకవేళ దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణంబులు తనపనులుగాన నెట్లేని యయ్యవి కర్త
వ్యంబులనియు దుర్జ్జనాగ్రగణ్యుండగు సుయోధను నవలంబించిన
నేనును దుర్జ్జనుండనే కావున వ్యక్తమంబున న న్ముక్కడంప నెంచె
ననియును నిప్పట్టున యోజింప నయ్యెడిఁ గావి దీర్ఘదర్శులగు వా
రిదియును సమంజసమగు తోవగా భావింపరు. ఇది నిక్కముగా
నస్మదీయ శౌర్యసంరంభమునకు నోహటించు పార్థుని బాహుబలంబు
పురికొల్పుటకుఁ బన్నిన పన్నుగడయే కాని వేఱొండు గాదు. ఇట్లే
కానిచో—

ఉ. నాఁడు సుయోధనుండు కరణామయు దన్నును గట్టుపూన్కిను
న్నాఁడని పూర్తిగా నెఱిగి న్యాయపథంబును జెప్ప వచ్చి సౌ
మోడక మీఁదుమిక్కిలిగ నుక్కుమెయిన్ దన కెగ్గొనర్ప మా
టాడక విశ్వరూపరుఁ డయ్యును మిన్నక పోవనేర్చునే?

ఇయ్యనఘన కిట్టియాహయే నిక్కముగా సున్నచో విశ్వరూప ప్రదర
నముతోడనే భారతయుద్ధము ముగియవలసినది. [వినుటసూచించి]
స్వామి యేమో మేఘగంభీరభీషణంబు లగు భాషణంబుల నట్లును
యెడలఁ గనెనినయట్లు నటించుచుఁ గృపఁ గనుపరచుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—అర్జునా! యిఁక నీమాటలయం దంత పాటవ మున్నట్లు నాకు
నమ్మికలేదు. ముమ్మాటికి నిన్నుఁ బురికొల్పి పురికొల్పి వేసారియే

తుదకీ సుదర్శనమ్మును సంస్మరించితిని. నీకును నాకును భేదంబులేనియపుడు మనలో నన్యోన్యజయంబు లన్యోన్యమును సర్వమించుటలో నాక్షేపణ మే మున్నది?

శా. గాంగేయున్ బరిమార్చు మొట్టమొదటన్, ఖండింతు నామీద దుస్సంగున్ దోడ్చి, వధింతు నాపయిని నశ్వత్థామ, నావెన్క నయ్యంగాధీశు గతాసుఁ జేయుదు, ససోదర్యంబుగా రాజు నుర్విం గూల్తున్ వెనువెంట, నిత్తు నవనిన్ వేయేల నీయన్నకున్.

అర్జు— బావా! సీవునలువరాని దిందేదియునుగాదు. ఇతరులకేని యీపల్కులు తరకుమార ప్రజ్ఞలుగాఁ బరిణమించునుగాని నీకు నియ్యవి స్వభావోక్తులకును దీసిపోవును. ఇది యిటులుంచుము. నీ వొనర్చిన విజయము నన్ను సంక్రమించుటకు నీనుడివిన యుక్తిమాత్ర మతివ్యాప్తిగ్రస్తమై యున్నది. యేమందువా.

ఉ. నీ విజయంబు నాదిగ గణింతురయేని ప్రజర్, భవజ్ఞయశ్రీవిభవం బభేదిమునఁ జేసి సుయోధను సంక్రమింప కేలా వెనుదీయు? నెల్లరకు నాత్మవ కావె మహానుభావ? నీవే వచియించి తింతయును నింతనె గీతలు విస్మరింతునే.

కృష్ణ— (నవ్వి) ఫల్గునా! గీతార్థగ్రహణం బన సామాన్యంబుగాదు. అంశు నేనొక్కయెడ నుత్కృష్టులెల్ల మత్స్వరూపంబని నొక్కవక్కాణించి యుంటి నయ్యది విశేషాకారంబుగ గ్రహింపఁ దగు నంశంబు. ప్రకృతం బది విచార్యంబు గాదు. దుర్యోధనుండు నికృష్టుండగుట నాకుం గడు దుష్ట. ఇదిగాక యేను దఱచు భక్తపరాధీనుండనని యెఱుంగుము. ఎన్నటికేని భక్తుం డన్నదైక్యముం గాంచుఁగాని యభక్తుం డందుల కర్హుండుగాఁడు. ఇదియంతయు మున్ను వచించినదే యగుటఁ జర్వణంబును బిష్ట పేషణంబును నగు.

ఉ. నొచ్చితి వీవుచాలఁ గడు నొచ్చెదురంగము, లేను మిక్కిలిన్ నొచ్చితి, నంగకంబుల గనుంగొను మెన్ని శరంబులున్నవో?

చిచ్చున మృందుకారడవి సేన యికన్ మన మూరకున్న వి
వ్వచ్చుడః భీష్మునిన్ గదియవచ్చునె యొండొరుఁ డెంతవానికిన్.

చ. పలికిరి భీరముల్ నృపులు, వల్కితి వీవాక కొన్ని భీరముల్
సలిపెడు వేళకున్ బలము చాలకపోయె నశక్య మౌపనిన్
దల నిడుకోఁ దరంటె యికఁ దప్పదు సిద్ధము నేఁ దొకింత నే
నలుగకయున్న రాజ్యమది యబ్బు సుయోధనుచేతి కర్జునా :

క. కావున నన్ వారింపకు

మీ వీరమ్మన్య భీష్మ నిప్పుడ తుగ్గింతున్
కావలుఁడు సుయోధనుఁ డే

భూవలయంబేలఁ జూచుఁటో కృష్ణుఁడెటుల్ ?

అర్జు— దేవా! నాలో నేనే నీమొగముఁగన సిగ్గిలుచున్నప్పుడు సర్వజ్ఞుండ
వయ్య నన్ను మఱియు నవమానపఱచుటనునది యుత్తముల త్రోవ
కాదు. ఇంతవఱకు నొనర్చినతప్పలన్నియు మన్నించి మరల
నొగరెక్కెదవేని.

ఉ. ఏమగునో ధనుర్ధరుల నెల్లను మిగింగెడి భీష్మవహ్ని యిం
కేమగునో రణావనికి నెల్ల గురుండు ఘటోద్భవుండు తా
నేమగునో కృపుండు మఱియేలిక యేమగునో కనుంగొనం
గా మది నీవ కౌతుకముఁ గాంచెడు మేల్ బలి యంచు మెచ్చుచున్.

[పాదములంబడి లేపకుండును]

కృష్ణ— (తనలో) ఎట్లును భీష్మనిచేతిలోఁ జావమున్నంతవఱ కర్జునుం
డెట్టివీరుఁడైనను నతనిం దలకడవఁ జాలఁడు. ఇం దుపాయమేమి?
(యోజించి) ఉపాయశాలియగు నజాతశత్రుగ్గుండు సంగరారంభ సమ
యమ్మున నయ్యనఘు దర్శించి “తాతా! మాకు జయంబు ప్రసాదించు”
మన నహ్మహామహుండు ధర్మపక్షపాతంబునంజేసి “నీవు మరల నే
తెంతువుగాక. నీకు శుభంబు కాఁగల” దని వచియించి యున్నవాఁడు.
ఇతఁ డిట్లనితరసాధ్య వికృమకృముండై కొన్నాళ్ళు పోరినపిమ్మటఁ
దిరిగియు ధర్మజుఁ డతనికడ కరిగి—

౪. కలన న్నిన్నెదిరింప నేర్చునె మహాకాటుండు గానీ లయా
నలుఁడుంగాని యఖండవండిముఁడు పూర్ణాశక్తియాధుర్యుఁడు
జ్వలతేజాఁ దలశూలి గాని; కరుణింపన్ గాల మేతెంచె మ
న్మల మా ర్తింబడి మృందుచుంటిమి దయన్ మన్నింపవే దీసులన్.

౫. నిద్దురరాదు నేనలకు నీదగు పేరును విన్న; నెట్లులో
నిద్దుర పట్టినన్ గలను నీకల నూహకువచ్చి వెంటనే
దద్దలుపాటు చేకులు వృధా యిఁక మాశ్రమమెల్ల; మాకు నీ
యెద్దడి నెట్లువాపెదవో యేగతి నేలను నేలఁజేతువో.

క. నీవిత పరాక్రమమున్

గావించు పటంచు మున్ను గన్గొననైతిన్

దేవ ! యిది యెఱుకవడినన్

గావించు నె యాహవంబుఁ గావఁ గదయ్యా :

అని మఱియు మఱియుఁ దన్నుఁ బ్రార్థింప డెందంబు కఱఁగి
స్వార్థత్వాగియగు దేవప్రతుండు తుట్టతుద కా మనుమనివినయము.
నకు మెచ్చి తన్ను నిగ్రహించు నుపాయంబు వక్కాఁజించుపిదపనితం
డతని సంగరంబునుండి తప్పింపఁగలఁడు. కావున నిప్పు డే నొనర్చిన
యకాండతాండవంబెల్లఁ బాండవసేనాపతులకు శౌర్యోద్రేకదోహదం
బుగా సమర్థించుకొని యిఁక యథాపూర్వంబుగ నరదంబు నడిపించు
టయో కర్తవ్యంబు. అంతవలనె నేని యిఁకనొకవరి యిట్లే యీ సేన
లం బురిగొల్పుటకును నద్దనునికి శౌర్యంబెక్కించుటకును బ్రయత్నిం
పఁగలను. (అర్జునుని లేవనెత్తి ప్రకాశము)

౬. పలికినయంతవట్టు సలుపంగలవాఁడవె నిన్ను మెచ్చుకో
వలసిన నుండఁగావలయు వక్త్రములొక్క సహస్ర; మిందులో
నలతులె కొంద; అందఱును నట్టిరె; ర మ్మరదమ్ముపైకి; నే
సల నెనకొల్ప సాత్యకి చనంగలవాఁ; డిదె వోవుఁ జకరమున్.

(చక్రమును విసర్జించును. సాత్యకి నిష్క్రమించును. కృష్ణార్జు
నులు రథ మధిరోహించురు. రణోచితంబులగు ధ్వనులు మ్రోగును)

భీష్మ— (తనలో) ఇంతకు మున్ను

శా. “చచ్చెన్ భీష్ముడు చచ్చెఁజచ్చె” ననుచున్ జాపంబు లంసమ్ములన్
గచ్చున్ విచ్చునుగాఁదగిల్చికొని చీకాకై న నై న్యంబు వి
వ్వచ్చుం గూడి మురారి తేరి కరుగన్ వై వర్జ్యముంబానె వీ
రోచ్చెర్పాదము రోదసీకుహరమం దుచ్చండమై పర్వెడుకా.

(పట్టరాని సంతోషముతో)

శా. బీలామానుషవిగ్రహుండు రణకేశీలాలసుండై నఁ గా
కాలంబం దెదిరింప లే రొరులు భీష్మాచార్య నంచున్ భుజా
శాలుల్ మెచ్చఁగఁజేసె శౌరి ; యిక నా జన్మంబు ధన్యంబు

(వై మనస్యముతో)

దుశ్శీలుం డీ కురువంశపాంసనుఁ డనిం జేయించుటెంచుకో ?

చ. కొలఁదికి మీఱినప్పు మునికోల కరంబునఁ గ్రాలి లీల న
య్యలఁఘుఁడు నన్నె కా దెవనినై నను జంపఁగ నేగుదెంచ న
వ్వలన మహానుభావుఁడటు పాండవపక్షముఁబూని యుండ నీ
కల నెటునెగ్గ నేర్చుఁ; దనుఁ గాచెడువాఁడెవఁ డంతపట్టుగన్ ?

ఔరా ? యీ సుయోధనుని యవివేకము :

మ. భగవంతుం డితఁడంచు స్పష్టపడియెన్ బాహుబలప్రాధిచే
నగధారిత్యముచే విశిష్టమునిమాన్యత్వముచే విశ్వరూ
పగతింజూపుటచే ననేకగతులన్, బ్రహ్మాదులరించు లో
కగురున్ గృష్ణు జయిష్ణు నిప్పుడయినం గైకోఁడు వీఁ డంధుఁడై .

(యోజించి) అయినను నాకిప్పు డీవిషయము ప్రస్తుతముగాదు.
(సింహనాదంబుచేసి ధనుర్గుణంబు మ్రోయించుచు) ఓ సేనానాయ
కులారా !

ఉ. విచ్చినమొగ్గరంబులను వీక మెయిం బురిగొల్పి నిల్చుకొం
దెచ్చట నేరికిం దలఁకి యేదైత వీడకుఁ డేను గల్గి వి
వ్వచ్చుఁడు రాఁడు మీపయికి, వచ్చిన వచ్చెడుఁ గాక మీరు వె
న్నిచ్చితి రన్నదుర్యశ మొకింతయు నాచెవి సోకకుండుతన్.

(రణాభిముఖ్యమును నటించును)

కృష్ణ— (చేతితోఁ జూపుచు) ఫల్గునా! కనుగొంటివా మన నేనలకు
భీష్ముడనిన నెంతభీతి గల్గుచున్నదో.

శా. టంకారం బొనరించె సింహరవ ముట్టంకించె నావృద్ధుఁ, డా
శంకాసంకులమయ్యె నైన్యములు ధార్వ్యంబెల్లఁ జీకాకుగా
నింకన్ బాణమొకండు గాని విడువండే యాతఁడొరొరః యీ
జంకుం గొంకును మాన్పుఁగా వలయు నీశౌర్యం బవర్యక్రియన్.

చ. తలయును గడ్డము న్నరనెఁ దాత యనంజన దెల్లలోకము
త్తలపడునట్లుగా రణము దద్దయు నిమ్మహితుం దొనర్చు నా
మెలఁకువ యా భుజావిభవమేదురతాతిశయంబు నా మహో
జ్జ్వల రథచాలనంబులును సాఁగనిరీతిఁబరాక్రిమింపుమీ.

అర్జు— బావా!

చ. అతఁడు మహామహాం డనుట యందటికిన్ విశదంబ యాతఁ డ
ప్రతిముఁ డనంగ నేల, కురువంశ భవుండనె యేనుఁ గూడ న
మృతిఁ గనుగొమ్ము తాతయును మన్మఁడు బోరెడుతీరు, మాటలన్
జతురత చూపనేల, క్రియ సాక్ష్య మొసంగెడుఁ గాక నీ కిఁకన్.

రథంబు భీష్మాభిముఖంబుగఁ దోలుదువుగాక.

కృష్ణ— (రథము తోలుట నటించును.)

అర్జు— బావా!

మ. రణముం జేనెడిపట్ల నొక్కొకయెడన్ రాఁగూడదే వేఱు కా
రణమై కొందొక హెచ్చుతగ్గు, లది పోరన్ లేమియే? శత్రుమా
రణకీర్తనంబు లెఱుంగనే యనఘః చక్రిఁబంతలోఁ దాల్తువే
యృణుమాత్రింబు సహింపఁగా వలదె? దేవా యంత కారుణ్యమే!

కృష్ణ— (తనలో) ఇతని విఁక మెల్లన సమాధానపఱువవలయును.
(ప్రకాశము) అర్జునా! నేను చక్రింబు గైకొనుటకుఁ గారణము నీ
వెజిఁగియును నాక్షేపించిన నే నేమి యుత్తరం బీ నేర్తును.

శా. గంగానందను బాణపాతముల కాఁగన్ లేక చక్కెంబు కే
 లంగైకొంటి; సమానులే యురువురున్; లావుం జలంబున్ సమం
 బంగీకారమె; తాతయన్నదయ నీ వావంత సూచింతు పే
 ర్తిం గన్నట్టఁగవీఁడతం డురక గంభీరాహవోత్సాహియై.

అర్జు— బావా! ఈనీయుత్పేక్షలు నే నెఱుఁగవివి కావు. నేను ప్రథమ
 మున బంధువధంబునకుఁ దలఁకుటయు నీ వా యజ్ఞానంబు వారించు
 టయు నప్పుడే గతించినవి. ఇటీవల నాకట్టి ప్రీతి యుదయించుట
 లేకమేని లేదు మఱియు నొక విశేషంబు.

తే. గీ. చిన్నతనమున నెత్తి మా యన్నదమ్ము
 లందఱిని బెంచె నాపగానందనుండు
 అతని కబ్బిన నబ్బుఁగా కట్టికరుణ
 నాకు లేదు నిక్కంబిది నమ్ము మనఘ.

ఉ. అతఁ డనేకయుద్ధముల నాఱియుఁ దేఱిన వృద్ధమూర్తి నే
 నో, తరుణుండ నక్కతన నుండిన నుండఁగవచ్చు సుంత వి
 ద్యాతిశయంబు తాతయెడ; నందులకున్ బదివేలరెట్లు నీ
 యూతగదా గదాధరః జయోదయ మబ్బుట కింక శంకయే.

సర్వంబును విర్వహించెడివాఁడవు నీవయైనను ననుమన్నించి యీ
 యశంబు నాకుఁ దక్కింపుము.

కృష్ణ— (అంగీకరణ సూచనాపూర్వకంబుగ రథవేగంబు నిరూపించును.
 ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ— (తనలో)

మ. కడుసన్మార్గులు పాండవుల్ మనుమలుం గానన్ రణం బంత యె
 క్కుడుగాఁ జేయుట పాడిగాదనుచు నాకుం దోచు లో నప్పుడ
 ప్పుడు; యుద్ధాభిముఖుండనై నతఱిఁ బోవున్ సర్వ మా పేర్మి; నే
 నుడుగంగావలెఁ గాంచఁగావలె జయం బుద్రేకులై పాండవుల్.

చ. కరమునఁ జాప మున్నదనుక న్నును గెల్పెడివాఁడు గాఁడు శం
 కరుఁడు త్రిశూలపాణియగుఁ గా కనినేతక; నర్జునుండు నే

ర్పరియగుఁ గాన నా కెదుటిపక్షమున న్నిలువఁగఁజాలె భ
ర్మరతుఁడు ధర్మజుం డతఁడె రాజగు నెవ్వర మెంతపోరినన్.
(పరికించి)

౪. భరముగఁ బోరుచున్నయవి పాండవవైన్యము లన్మదీయులు
దుశమున వెన్కదొక్కకయ దోర్బలమున్ బ్రకటించుచున్న వా
రరిగెడుఁ గాక నా యరద మట్టునుఁ డున్నెడ కింకొకింతలో
నరుణుఁడు గుంకఁ బోవు సమయం బగుచున్నది వేగ మేగెదన్.

(నిష్క్రమించును)

గ డ్య

ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ
విజయమునందుఁ బ్రథమాంకము.

పాండవవిజయము

ద్వితీయాంకము

(పిదప తెల్లనిచీరతో భాగీరథి ప్రవేశించుచున్నది)

భాగీ— హాకుమార ! హాభువనై కథసుర్ధర ! హా వరస్సహస్రమాసజీవి ! హా
యస్థలితబ్రహ్మచారి ! కురువృద్ధ ! ఈ యుద్ధము వీకౌఱకే వచ్చినదా ?
పెండ్లిపేరంటములు లేకపోయినను నొంటిజందెముతోడనే వ్యాసాదు
లవలె, జిరకాలజీవి వగుదు వమకొంటింగావి యింతలో నా కడుపునఁ
జిచ్చిడుదు వనుకొనలేదోయి తండ్రి ! (చతికిలఁబడుచున్నది)

(యమున నల్లనిచీరతోఁ బ్రవేశించును)

యము— (దెసలు పరిశీలించి) ఎచ్చటనో యార్త త్రీ నాదము విని
పించుచున్నది. (చెవి యొగ్గి) భాగీరథీదేవిగారి కంఠస్వరమువలె
నున్నదే. (ఎదుటఁ జూచి సమీపించి) పోదరీ : ఏల విచారగ్రస్తు
రాలవై కుందుచుంటివి ?

భాగీ— (అనాకర్ణితముగా) ఆ ధర్మరాజున కెట్లు నోరాడెనో చచ్చుటకుం
దగిన సాధనముం జెప్పు మని యడిగెనఁట ! ఆ కిరీటి కెట్లు చేతు
లాడెనో శిఖండి వెనుకనుండి తానే బాణములు ప్రయోగించెనఁట !

యము— దేవీ ! ఎవరమ్మా ? ఎవరిని ? నేను యమునను. తలయెత్తి
నావంకకుఁజూడు.

భాగీ— (తలయెత్తి) చెల్లెలా ! యమభగినీ ! కురుపాండవులకు జరుగు
మాయయుద్ధములో మనభీష్ముడు పదిదినములుపోరి మాయదారి
శిఖండిచే దుదకు నొచ్చి మకరాయనప్రవేశ మాసించి శరతల్పం
బున నిరశనవ్రతుండై పడియుండెనఁట.

యము— కుమారా : విజితపరశురామా : నీ కెట్టిదశ వచ్చినది ! ఓరీ చండాల దుర్యోధన ! ఎటువంటివారి కెంతలేసి యాపదలు తెచ్చి పెట్టుచున్నావురా ! [గంగదిక్కు] దేవీ : విచారింపకుము. నీ కన్న సంతానము పుడమిమీద నొక్కడైనను నిలిచియుండెను గదా యనుకొంటిమి. ఇంతకు దైవవిధి యిట్లున్నది. ఈనాడు మాయన్న గారి యింటినుండియే వచ్చుచుంటిని. పదిదినములనుండి భీష్మునిచేతఁ జచ్చిన యోధవరుల పేరులు చిత్రగుప్తు లతనికి విన్నవించుచుండఁ జాటుననుండి వింటిని. పాప మా యులూచికొడు కెరాతవంతుఁ డలం బనునిచేత మడిసెనఁట. భీమునిచేతఁ జచ్చిన కురుకుమారు లెందఱో వారి పేరులన్నియు మఱివిపోతిని. సునాభుండఁట. పండితకుండఁట, మహాదరుండఁట, ఎవరోయఁట ! ఎవరోయఁట ! ఎందఱు రాజులమ్మా ! ఇఁక నై నికులమాట లెక్కయేలేదు.

భాగీ— ఇంతమంది కడతేరుటకు నీ తమ్ముడు కర్ణుడే ప్రథమకారణము.

యము— అతఁ డేమి చేసెనమ్మా : మీ భీష్ముడు కానివారందఱిని మహా రథులలోఁజేర్చి వానినర్ధరథులలోఁ జేర్చెనఁట. వానికిం గోపించి నీ యుద్ధము ముగియువఱకు నేను ధనుర్బాణములు ధరింపనని ప్రతిన పట్టి యింటనే యుండెనఁట.

భాగీ— ఈ పదిదినముల యుద్ధములోనికి వచ్చినకేమి రాకున్ననేమి ! మొదటి మాట చెప్పుము.

యము— అగును. వానిమతము వట్టి దుర్మతమై పోయినది. వాడు మాత్రము బ్రతికినట్లము గట్టుకొనునాయేమి ? పూయలాఁడాకృష్ణుఁ డేదియో యొక మాయపన్నిక వన్నును.

భాగీ— ఔనిది యంతయు వాసుదేవుని పనియే. సంధికాసీయక కౌరవ సభావిశేషంబు లున్నవికొన్ని లేనివికొన్ని ధర్మరాజుతోఁజెప్పి యుద్ధము నకు సన్నద్ధపఱచె. ఇరుతెగల నడుమనుండి గురుజనవధ మహాపాత కంబునకై భీతిల్లి కంపించు వివ్వచ్చునకు గీత లుపదేశించి మనంబు విఱిచె; నరునకు సారథ్యంబు గావించుబతప్ప చక్రము బట్టరాదను నేర్పాటున్నను గుమారశరధారాభిన్నశరీరుండై చక్రము ధరించె.

ఇక నెన్ని యకృత్యములు చేయునో? నిజ మితని వలనఁ బాండవ పాంచాలయుద్ధ మధర్మప్రధాన మనిపించుకొనక మానదు.

యము— దేవీ : గతజలసేతుబంధనమేల? శరతల్పగతుండగు బిడ్డ నొక సారి కడసారిచూపు చూచివత్తమురా.

భాగీ— ఎచ్చటఁ బడియుండెనో? యెట్లుండెనో? చూచివత్తునని మన సరస్వతి యేగినది రావీ.

సర— [వచ్చని చీరతోఁ బ్రవేశించి] ఇదిగో దేవిగారిని యమున యూర డించుచున్నది. [సమీపించి] దేవీ! ఏమని విన్నవెంటు. గైరికరాగ దారాలంకృతంబగు మేరుగిరి చందంబున ఘనీభవించిన నెత్తుటిచారిక లతో శరమయంబగు తల్పంబునఁ బరుండియున్న దేవప్రతుం జూచి వచ్చితిని.

యము— తగిన యుపచారములు చేయుట కెవ్వరును దగ్గఱలేరా?

సర— లేకేమి? అంతదనుక ధర్మరాజాదులును సుయోధనుఁడును జుట్టియే యున్నారట. కాని నేఁ ఖోవునప్పటికిఁ గర్జునితో నేమేమో మంత నము లాడుచున్నాఁడు

భాగీ— సరస్వతీ : ఇంకను మంతనము లాడుటకుఁ దగిన తెలివిలో నున్న వాఁడుగద?

యము— (తనలో) కర్జునితోఁజేయు మంతనము లెట్టివో : ఒకవేళ వాని జన్మ వృత్తాంతము తెల్పుచున్నాఁడేమో.

సర— అమ్మా! మహానుభావు లిచ్చాదీనమరణులుగదా!

భాగీ— అది యతనికిఁ దండిగారిచ్చిన వరమే.

[తెరలో]

పాండవయోధులారా! కౌరవచమూసతులారా! ఆలకింపుఁడు.

గీ. కౌరవేశ్వర : చూడు నీకడకుఁ దెత్తుఁ
బ్రాజములతో యుధిష్ఠిరుఁ బట్టుపట్టి
పార్థుఁ డొక్కింతయే నడ్డుపడకయున్నఁ
బగకు వెన్నిచ్చి యాతఁడు పాఱకున్న.

అని కుంభసంభవుఁడు దుర్యోధన మహారాజున కభయ మిచ్చినాఁడు.

యము— సరస్వతీ ! ధనురాచార్యునకు సర్వసేనాధిపత్యమునకుఁ బట్టము గట్టిరా యేమి ?

సర— ఔను దేవప్రతుండు వడినపిదపఁ గురురాజు రాధేయనితో నాలో చించి దోఁజుం బ్రార్థించి యా యాధిపత్యమిచ్చెనట.

భాగీ— ఉన్న పెద్దవారల నందఱిం జంపించుట కీతులువ కిదియేమార్గము.

యము— సరస్వతీ ! తరువాత ?

సర— తరువాత గురుఁడు సంతోషించి కురురాజు నొకవరముగోరికొమ్మ నిన నతఁడు రణంబున 'ధర్మరాజుం బట్టి తన కొప్పగింపు' మని కోరెనట !

యము— వీనికోరిక పాడుగాను ! ధర్మరాజునో, భీమునో, యర్జునినో, కవలనో చంపుమని కోరక ఇది ఏమికోరిక ! ముదల జూడమాడి యడ వులకుం బంపవలయునని కాఁబోలును.

సర— అవును ! అదియే యని వింటిని.

యము— ఈదోఁజుని ప్రతిపాండవులు వినియుండురా ?

సర— ఓసి వెట్టియమునా ! ప్రజలందఱు ఖనవలయునని వారుచాటించు చుండఁగాఁ బాండవులేల వినకుందురు ?

[తెరలో మరల చాటింపు వినఁబడును]

యము— [వినుటనటించి] ఓహో ! ఈచాటింపదయేనా ? సరస్వతీ ? ధనురాచార్యుఁడును సామాన్యుఁడుగాఁడే ! అతని ప్రతిజ్ఞకుఁ బాండవులు జడియఁపలినదే.

సర— జడియకేమి ? ధర్మరాజు గోలయెత్తుచుఁ దనతమ్ములందఱితోఁ జెప్పకొని మరల నడవితోనికిం బోవుప్రయత్నము చేయఁగా వివ్వ చ్చుఁ దోదార్చి మరలైనఁట.

యము— అటులేని నేఁటియుద్ధము మహాఘోరముగా జరుగును.

సర— జరుగుచునేయున్నది. చూడు మాకసమువంక దేవతలెట్లు గుములై చెప్పకొనుచున్నారో !

యము— (ఆకాశముంజూచి) అవును. దగ్గఱనున్న వారందఱు యుద్ధము నకుఁబోదురు. ఒంటిగానున్న భీష్మునియొద్ద కీదేవిని దోడ్కొని పోదమురా ? [నిష్క్రమించుచున్నారు.]

[పిదప యుద్ధప్రశంసఁ గావించుకొనుచుఁ గృతాను విశ్వావసు లను నిరువురు గంధర్వులు విమానములతోఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

విశ్వా— కృతానూ ! దివామధ్యప్రచండుండగు చండకీరణునిపగిది నీ మురుసలిపాఱుఁడు నేఁడు ముద్దిష్టిరుం బరాభవదవానలంబుసాలు సేయునేమో కదా ! అదిగోఁ గాంఘనవేదీపతాకావిరాజితంబగు నరదం బతనిమీఁదికే పోవుచున్నది.

ఉ. “చేతులతీటవోఁ గలను చేనెద దోఁణునితోడ నేఁడు; చే నేఁతలనేర్పు నాదుభుజసేతువు చాటుగఁ జూచుచుండు మ య్యా ! తలఁకేల” యంచుఁ దమయన్నకుఁ గ్రీడి దిబంబు చెప్పెఁగా కాతనియొద్ద నేర్చిన మహావ్రము లగ్గురునాఁగ నేర్చునే.

కృతా— గంధర్వరాజ ! పృథిభావిశేషమున గురువుల నతిక్రమించు శిష్యులే లేరా ? దీప మొక్కటియైనను నాధారవిశేషంబునం బ్రభావంత మగు గతి విద్యకును పృథిభావిశేషంబున హెచ్చుతగ్గులు గలవు. అదియునుం గాక.

గీ. ఫల్గునుండొక్క కుంభసంభవునియొద్ద
నేర్చెనే దివ్యసాయకనిచయ మతిని
నడ్డుఁకుఁగాదె మఱికొన్ని యభ్యసించె
శివుని వలనను మన సునాసీచువలన.

విశ్వా— సునాసీరతనూజాతుండు కుంభసంభవు నెదిరింపలేఁడనికాదు గురు పరాభవ మహాపాతకంబునకు జంకునేమోయని ;

కృతా— అయ్యా ! జంకినమురారిలేఁడా, మరల గీతలుపదేశింపఁడా, గురు పరాభవంబు కంటె భ్రాతృపరాభవంబు తిక్కువదా ?

విశ్వా— కృతానుఁడా ! తినఁబోవుచు యుచులడుగనేల ? అదిగోఁడుముల సంగరంబు మోరంజగుచున్నది. సేనాపతి ద్వయంబును శకుని

సహదేవులును వివింశతి భీమసేనులును భూరిశ్రవశ్శిఖండులును
లక్ష్మణక్షత్రదేవులును నల్లఁడు మామలగు నకుల శల్యులును
శారద్యత ధృష్టకేతులును వృషసేనచేకితానులును విరాట కర్ణులును
దుస్రపద దుశ్శాసనులును దలఁపడి శరాసారంబున ముంచుకొను
చున్నారు. ఈదెస.

ల య గ్రాహి

శూరుల కబంధములు దారువులుగా గజశరీరములు తాలుగ శిరోజు
ములు నీలాం
భోరుహసమూహములుగా రథములొడ్లుగ విసారములుగా విహగవార
ములుగా డిం
డీరములు గాగఁ దరవారులు శిరాలువెలిచీరలు దగన్సపరివారముగ
ఘోరా
కారముగ శోణితపుతేలు ప్రవహించె రణధారుణి మనంబు వెఱపారఁ
గనుఁగొమ్మా.

కృశా— అగ్రజా! మనము నలుదెసల సమరము పరిశీలించుటచే నొక
టియు సాకల్యముగఁ జూడలేకున్నారము. కావున నీపౌరవాభిమన్యుల
సంగ్రామము మాత్రము కనుఁగొందము.

విశ్వా— (అవైపునకుం జూచి) బలే! సౌభద్ర! నీ తండ్రికంటె సమర
మహ్నః ప్రబంధమునం దేడాకు లెక్కువ చదివితివి.

[తె ర లో]

చ. నిలు నిలు మోరిపార్థసుత! నీబల మాబలహీనుఁ బౌరవుం
దలపడినంతనే తెలిసె నా; కిదెవచ్చితి వానిఁగావ నీ
యలవు గనుంగొనంగ; విడు మాతని మూర్ధము; కాచుకొర నీ
తలమగు నేని మామక గదాహతి నీతల వ్రయ్యకుండఁగన్.

కృశా— అన్నా! వింటివా. రథాశ్వసారథుల నుగ్గుచేసి పౌరవునిం దలవట్టియీ
డ్చుచున్న వేల్పుదొర మనుమనిపై వేవేఁ గవియుచున్న సైంధవుని
దురాలాపములు. దీని కభిమన్యుడేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చునో విందము.

[తెరలో]

ఓరీ ! దురాత్మా ! నాడరణ్యంబున ద్రౌపదీ పరాభవంబైన సహించి
దుస్సల మొగంబు చూచి మాతండుగ్రి లారకుండిరి గాని యిప్పుడు
నిన్నుఁ గాపాడువాఁ డెవఁడురా ?

విశ్వా— నిజ మభిమన్యుఁడా ! నిజము. తమ్ముఁడా! చూచితివా కుమారుని
చాకచక్యము !

ఉ. కత్తియుఁ గత్తలంబుఁగొని కవ్వడిబిడ్డ విలోచనంబులం
జొత్తిలు కెంపుచే మొగము సూరెల నెఱ్ఱవడంగ దంతిపై
మత్తమృగాధిపం బుఱుకు మాదిరిగా నిదెవచ్చుచున్నవాఁ
డుత్తది యింక సింధునృపుఁ డూపిరితో నమరంబు నేయుటల్.

కృశ్ణ— అయ్యో ! అయ్యో ! ఎంతలో నెంతఘోరకృత్యము జరిగినదో.

సౌభద్రుఁడట్లు జయద్రథుని మీఁదికిం దుముకుచుండ మధ్యేమార్గంబున

ఉ. “నీకు భయంబులే దెదిరి నిల్వము సింధుపతీ” యటంచు ఘో

రాకృతియైన శక్తిఁగొని యడ్డముగాఁజనుదెంచి వైచె న

స్తోకబలుండు శల్యుఁ; డది సూర్యశతప్రభతో వెలుంగుచుం

దాఁకెడునయ్య ! దండధరదండమువోలెఁ గిరీటిసందనున్.

విశ్వా— తమ్ముఁడా ! యేల భయపడెనవు ? కొంచెమోపికయుంచి
చూడుము.

గీ. కొరవానీకినికి ముఖకాంతి తఱుగఁ

బాండవ వరూధినికి ముఖప్రభలు పెరుఁగ

మద్రొపతిముక్తశక్తినే మరలఁదిరిప్పి

కొట్టఁగలవాఁడు వివ్వచ్చుకొడుకు చూడు.

కృశ్ణ— కుమారపరాక్రమ మాలోకింపఁ దమతమ ప్రతిపక్షిలుగూడ
నుత్సుకులగుటంజేసి ద్వంద్వయుద్ధములు చాలించి విరాట దుర్యోధ
సాత్యకి ధృష్టకేతుశిఖండి ధృష్టద్యుమ్న ధర్మజులును గవలతో ద్రౌప
దేయులును దక్కుగల యోధవరులును మూఁగుచున్నారు. తనశక్తి
విఫలంబయ్యె నను కోపంబునం దాపంబు గదుర సర్వాయనం బగు

గదాదండంబుం ద్రిప్పుకొనుచు మాదీసహోదరుండు మరలఁ గేశవ భాగినేయుం దాఁకుచుండెను.

విశ్వా— ఈ సమయమునం దర్జునుఁ డుండఁ దగినది. పాల్కడలినడుమఁ దిరుగు కవ్వపుఁగొండచందంబునఁ గౌరవనేనఁ గలచు కుమారుని నైపుణిం జూచును.

కృశా— అర్జునుఁడున్నఁ గొడు కని నేయుటయే తటస్థింపదు. పాపము సమ రము నేయఁ దగినప్రాయమా ! మొన్నటి పసివాఁడు.

విశ్వా— శల్యుఁడిట్లు పసివానిం దాఁకుచుండ నీ విరాటద్రువదాదులగు మహాయోధులందఱు నూరక చూచెదరేమో ?

కృశా— వీరెవ్వరును గదాయుద్ధపరిశ్రమమే యెఱుఁగరు (ఎనుటికిఁ బాఱ జూచి) పిల్ల వాఁడని తలంపక గదాయుద్ధంబునకుం దొడరిన యీ మద్రీపతికిఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్త మగునులే.

మ. కనకక్షోణిధరంబుపైఁ గురియు మేఘవ్రాత మన్నట్లుగా
పెనుకన్ముందును బ్రక్కలం దగుల వేవేలమ్ములం జిమ్ము యో
ధనికాయమ్మును గ్రేణినేయుచు గదాదండంబు సారించుచున్
మొనచెందాడుచు వచ్చి యడ్డుపడు భీముం జూడుమా యగ్రిజా.

విశ్వా— ఓశల్య ! ఇఁక నీశల్యంబులు విఱిగినవికా తలంపుము. ఏవృష సేనునో యేలక్షణ కుమారునో సౌభద్రు నెదిరింపన్ జేసినీపుగూడఁ జూచుచుండిన నీచేటు మూఁడదుగద !

[తెరలో]

చ. అని నిను వొంటిఁజేయఁ జనునా ! యిటుఁజోద్యము చూడనంత త
ప్పనిపని యేమివచ్చెఁ బసిపాపని బోరికిఁ బంపునేయ, మీ
తనువులు గాల్పనే ! పిదపఁ దంభనరాధిపులార ! దేవకీ
తనయుఁడు దమ్ముఁడు న్వినిన దక్కునొకో మనప్రాణమానముల్.

కృశా— భీమ సేనుండు దురాగ్రహంబునఁ బల్కుపల్కులు విని ధృష్ట ద్యుమ్ను ప్రముఖు లందఱు శరాసనమ్ములను పెదకికొనుచున్నారు.

విశ్వా— దీనికేమి. తన్నుం గయ్యము నేయవలదని నివారించు పెదతండ్రి కర్జుననందనుండెట్టి ప్రత్యుత్తరము చెప్పనో విందము.

[తెరలో]

అయ్యా ? నన్నేలవారిం చెదవు. రణాభిలాషంజేసి నాకు నేనైవచ్చి యీనరాధిపుల “బాసటవల” దని నివారించిన నిల్చిరిగాని వారి లోపముగాదు.

క. బాణాసనంబు నేనొక

పాణింగొని నిలువ మద్రీపతి యొక లెక్కా ?

ప్రాణాశయున్న సగణ

స్థాణునకు వశంబె యెదిరి సమరముసేయన్.

కృశా— ఎందును రాచబిడ్డ రాచబిడ్డయే. అందుం గిరిటీనందనుడు హరికి మేనయల్లుఁ డతనినోట ననుచితవుఁ బల్కులేల వెలువడును.

విశ్వా— తమ్ముడా ! ఇచట భీమసేనుండు శత్రునితో గదాయుద్ధము నకు దీకొనియె. అవ్వలిదెస భారద్వాజుండు ప్రళయరుద్రిని పగిదిఁ బాంచాలసేనం జెక్కించెఁదాడుచున్నాఁడు. మన మేనమరము చూతముః

కృశా— మన మాభారద్వాజుని యుద్ధమే చూడవలయును. ఏమన;

చ. “ఐవరమునందుఁ బట్టికొనివచ్చెద ధర్మజు” నంచు గుంభనం భవుఁడు ప్రతిజ్ఞచేసెఁ గురువల్లభుతోడఁ; గిరిటీ యన్నతో “నవయకుమయ్య : నేగలరణంబున నిన్నుఁ బరాభవించువా రెవ”రని యూతయిచ్చె నిపు డేమగునో సమయంబు వీరికిన్.

విశ్వా— సహోదరా ! రెండును సమదర్శనీయములే యని నాకుఁ దోచు చున్నది. కావున నీ వీప్రక్కనుండి యచ్చటి విశేషములు నాకుం దెల్పుచుండుము. ఏ నావలనుండి యచ్చటి సంగతులు నీకుఁ జెప్పు చుం దెదను. రెండును జూచినట్లగును.

కృశా— మంచిది. (ఆవలితట్టునకుఁ బోవును.)

విశ్వా— తమ్ముడా : పార్థమధ్యమండు ప్రయత్నమున సౌభద్రుని వారించి మద్రీపతిం దాఁకుట నీవు చూచినదే. ఇప్పుడుగదా : గదా ధరులగు భీమసేనశత్రుల స్వరూపములు చూడఁదగినవి.

శ్చ. శృంగములందు మధ్యములఁ జెంతలఁబూచినకింతుకంబు లొ
ప్పు గగనంబునం దిరుగు పక్షవదదులిలు నాఁ జెలంగి రు
ప్పొంగుచు మీరు వారుఁ దమపోరివిచిత్రము లెంచుచుండ న
ర్వాంగములందు భీకరగదాపాతి నెత్తురుధార లోడఁగన్.

కృశా-- అగ్రజా ! ఇచ్చటమాత్రమేమి తక్కువ ? సాయంతనార్క
మండలంబునకు మరల మధ్యాహ్నంబు వచ్చిన తెఱఁగున ద్రోణా
చార్యునకు మరలఁ గౌమారంబు తటస్థించినది. ప్రళయకాలవారి
వాహంబు గర్జించు వడుపున నిజద్రోణంబు డాంకరించుచు. “భార
ద్వాజా ! రక్షింపుము రక్షింపుము ? గురువర్యా ! కాపుము కాపుము
కుంభనంభవా ! పోవుము పోవుము పోవు” మని పెద్దయెలుఁ
గులతోఁ బందరాజులందఱు నమస్కరింపఁ గటాక్షించుచు “శిఖండీ !
నిలుపుము. సాత్యకీ ! పాతిపోకుము. నకుల సహదేవులారా !
నా యొద్దఁజదివిన ధనుర్నిగమం బప్పగింపుఁడు. ద్రౌపదేయు
లారా ! మీరు కుమారులు నా బాటికిఁ దొలఁగుఁడు. దుర్యోధనా !
నేఁటితో నీకు స్మరదుర్విపదంబుఁ జూపింతు, విరాటా ! నీ వేల యీ
పోరాటమునకు వచ్చితి” వనుచుఁ బదింటినో యరుపదింటినో ముప్ప
దింటినో చేతికివచ్చిన కొలందిఁ దూపులం జూటుకున్న గాఢ నేయుచు
నీటిమీది నూనె చందంబున సర్వత్ర తానయై యుప్పతిలం జేయు
శడనిర్వాతంబులకుఁ గొందఱు నై నికులు “శ్లో॥ అర్జునః ఫల్గునః
పార్థః కిరీటీ శ్వేతవాహనః భీష్మోవిజయః కృష్ణ స్రవ్యసాచీ ధనం
జయః” అని యతని నామంబులు స్మరింప, మఱికొంద “ఊం కెక్కడి
పాండవు ? లెక్కడియుద్ధ ? మెక్కడి ధర్మరాజు ? నేఁడు గురుఁడు
తనమాట చెల్లించుకొనఁ గలం” డని విక్కు మొగంబులతోఁ బ్రల
పింపఁ, గురంగంబుల మీదికి దుముకు సింగంబు చందంబున నురు
వడించుచు, ఘృతకోశంబుమాడ్కిఁ దనయుధ్ధిషీర నామంబు నిరర్థ
కంబు గావించు ధర్మతనయు మెంటఁబడి విల్లుఁచునిమి కేతనంబుఁ
దుగించి రథ్యంబులంగూల్చి చక్కరక్షకుండగు సత్యజిత్తును వృకునితో

గూడఁ జదిపి శరాఘాతఁబుల కోర్చి మరల నెదిరిన విరాట దుగ్రిప
దులఁ దరిమి యనేకులఁజూచాల కుమారుల సురాంగనా కుచకుంభ
పాణులంజేసి వికృమించు చున్నాఁడు.

ఉ. కదనము నేటితో ముగియుఁ గౌరవనాథుఁ డదృష్టశాలి యీ
ముదుసలి జన్నిగట్టు మునుముందరఁ దీటిచె వేరమెల్ల; వ
ట్టిది ప్రజలంద టాడుకొనుటే యది: పాండవపక్షపాతి గాఁ
డదయు డితండు; బ్రాహ్మణుల కౌర: పరాక్రమ మింతయొప్పునే.

విశ్వా— తమ్ముడా: నీవు నుడివిన వచనములు కొన్ని నే విన్నేలేదు.
వాయునందన ముగ్ధునందనులు గదాపాణులయి కొంతవడిపోరి తుదకుఁ
బరస్పరాఘాతంబుల నిరువురు మూర్ఛిల్లిరి. అందు శల్యునిఁ గృతవర్మ
తన రథంబుపై నిడుకొని యెచటికో కొనిపోయినపిదప కర్ణుని కొడుకు
వృషనేనుఁడు పిడుగువలెవచ్చి సర్వసేనామూర్ఛంబుగ వాడి వెడఁద
తూపులు నిగిడించి విక్రమించునంత వకులపుత్రుండగు శతానీకుండను
ద్రౌపదేయుం డతని కోల్తల కడ్డంబై నిలువరించె. వృషనేనుం డతని
చాపకేతనములు ద్రుంచి యతిక్రమించునాలోఁదక్కుంగల ద్రౌప
దేయు లాగిరి. పదఁపడి యశ్వత్థామాదులు వారిపై శరపరంపరలు
గురిసిరి. దానంజేసి యా సమరంబు దేవాసుర సంయుగంబు పోల్కె
నతి భీషణంబయ్యె.

కృశా— (అనాకర్ణి తమ్ముగ) ఓ కుంభసంభవా: ఏపాప మెఱుంగని ధర్మ
రాజు పయినా నీ పరాక్రమము ?

చ. మగఁటిమి గల్గెనేని రిపుమారకుడైన కిరీటితోడఁ బో
రఁగవలె నాతనిం గొనఁగ రాజుసమక్షమునఁ బ్రతిజ్ఞ చే
యఁగవలె నాతనిం జెనకీ యా శశితారక మైనకీర్తి పొం
దఁగవలె గాని యీ ప్రతివ ధర్మమె? ధర్మజుఁ బట్టి తెత్తువే.

విశ్వా— (బిగ్గరగా) తమ్ముడా: అచ్చట ధర్మరాజు నవస్థ యెట్లున్నది ?
ఎచ్చటను గిరీటిజాడ కనఁబడదు గదా.

కృశా— “భౌత్యవత్సలః ! అజాతశత్రుండు పట్టువడియెఁ బట్టువడియె.”
నను సర్వజనాకృందనంబు విని కిరీటి వచ్చుచున్నట్లే యున్నది.
ఏమన నీదెసఁ జాండవనేన పెల్లరేగుచున్నయది. (దేవీపాఠఃజూచి).

ఉ. అల్లదిగోఁ : గపిధ్వజ మహర్పతికిం దలచూపు, నల్లదే
తెల్లనిగుఱ్ఱముల్గులుగు తే, రదుగో : హరి గొల్ల పాగతో
నల్లనిమేనితోఁ గరమునం గొరడాగొని కూరుచున్నవాఁ
డుల్లమునందుఁ దల్లడిల కూఱటఁ జెందును ధర్మజుండీకన్.

(తె ర లో)

ఉ. చంపుదు మద్దునుందొడరి చాలక చత్తుము రెండుగా కనిం
జెంపటి పాటిపోము రణభీరులమై గురునానఁ యింత మా
తెంపు గురుండు లావున యుధిష్ఠిరునిం గొనితెచ్చుదాఁక నై
రింపుచుఁ బార్థుని న్నిలువరించెద మో కురునాథః పంపుమా.

కృశా— అన్నన్నా ! ధర్మరాజుం బోవఁ దొందరతోఁ జనుదెంచుచున్న
పార్థునకు నారాయణ గోపాలసంకప్తకగణంబులతో సురధ సుబాహు
సుధన్వసుకర్మ లడ్డుపడుచున్నారే. ఇక ధర్మరాజు గతి యేమగునో?
(విశ్వావసువంకఃజూచి) అగ్రజాః నీవు నీవైపునకే రమ్ము. భీమారు
లంద టీ దెసకే వచ్చుచున్నారు. (పరికించి) బలేః భగదత్తః
భీష్ముని తరువాత నీవలెఁ గృష్ణునిట్లు నొప్పించినవారే లేరు. నరక
పుత్రిుండవు గదా. (ఆశ్చర్యముతో) భగదత్త ప్రియుక్తంబగు
వైష్ణవాత్మంబు శౌరికిఁ బూజించుటగాఁ బరిణమించినదేః (వినుట
నటించి) తన ప్రేకివచ్చు నత్తంబునకు లక్ష్మ్యమైన వాసుదేవునితోఁ
బార్థుం “డిది తగదు డీని కతన నన్ను రిపు లేవగింతురు. ఇదిగాక
దయచే నీవు సారథ్యం బొనరింప నంగీకరించుటయే చాలు. పయి
పెచ్చిదికూడన” అనుడు దానికి సమాధానంబు చెప్పి భగదత్తుపైఁ
బురికొల్పుచున్నాడు. (విచారముతో) అక్కటాః భగదత్తుడు తన
సుప్రతీకముం గూడ సమీకమునకుఁ బురికొల్పుచున్నాడు (సంతోష
ముతో) ఔరాః యీ సీలుని పౌరుషము. (తత్తరపాటుతో) “నేనెవరి

తోడనో పోరాడుచుండ నీకు నీవై నన్నుంగొట్టుమని పిల్పితి విడిగోఁగఁ
 గచికొమ్మని యశ్వత్థామ శిరమ్మునకు గుఱిచూచి యొక చూర
 భల్లంబు ప్రియోగించుచున్నాఁడు. (నిరూపించి) ద్రోణి యా శత్రుం
 బును ఖండించి, “నే నెందులకుఁ బిల్పితి నో యాఫలమియ్యది
 తెల్పంగల” దని క్రోధ హాసమ్ము లుప్పతిల్ల నొక్కవాడి భల్లమ్ము
 నిగిడించు చున్నాఁడు. (విచారముతో) అక్కటా ! నీలుఁడు కాలుం
 డుండు చోటికిం బోవుచున్నాఁడు.

విశ్వా—(అకసమువంకఁ జూచి) సంద్యాకాల మాసన్నమైనది. నిన్నటితో
 పాటు నేఁడుగూడ ద్రోణుని పతిజ్ఞ వ్యర్థమయినట్లే మన మనుకొన
 వచ్చును. భీమాదులు చుట్టును గాపాడుచున్న యీ మహారాజు
 ద్రోణునికిఁ గాదుగదా, స్థాణునికేని యజయ్యుండే. (పరికించి)
 కర్ణార్జునులు తాఁకు చున్నారు. పోరు ఘోరంబగు చున్నది. (తత్తర
 పాటుతో) అయ్యో ! అయ్యో ! శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులు సారథిని
 జాపంబును నఱికిరి. ఇఁకఁ గర్ణుండేమగునోకదా ! (దృష్టినించి)
 భయములేదు. రారాజు ద్రోణునైంధవులతో నరిగి కాపాడుచున్నాఁడు.
 (విచారముతో) పాపము ! ఇదే సమయమని కర్ణబాంధవులఁ బదివేవుర
 నొక్కపెట్టున వడముడి తన గదాధిదేవతకు బలివెట్టు చున్నాఁడు.

కృశా—(వినుటసూచించి) తేపు జరుగు యుద్ధక్రమము గడు విచిత్ర
 ముగా నుండును.

క. ఛద్యంబువేచి విప్రక

కుద్యంతుండేచి కుంతికోడుకులను మహా

పద్యగ్నులఁ గావింపఁగఁ

బద్యవ్యాహంబుఁ బన్నువాడఁట వింఁచే.

విశ్వా—తమ్ముఁడా ! ఈవ్యాహము భేదింపఁ దగినవారిండుఁ గృష్ణార్జు
 నాభిమన్యులన్నవారని యయ్యనఘుఁ డెఱుఁగఁడా !

కృశా—ఆయన కీమాత్రము దెలియదా ? తెలిసియున్న బన్నుచుండుట
 చేతనే యిందుల కేదో ఎఱియొక పన్నుగడఁగూడ దోడుండునని
 మన మూహింపవలయు.

విశ్వా— ఊహించినట్లేయున్నది. సంకల్పకులు కృష్ణార్జునుల సరికట్టెద రనియు నభిమన్యుఁ డీవ్యాహవిషయమును సమగ్రముగా నెఱుంగఁ డనియు వారి యభిప్రాయము కావచ్చును. కానిమ్ము తినఁబోవుచు రుచులెందుకు ? రేపకడ సర్వమును స్పష్టమే యగునుగదా.

కృశా— ఏమీ! సమగ్రముగా నెఱుంగఁడనియా? యెఱుంగక పోవుఁగాక. మ. అభిమన్యుం డభిమానమాన్యుఁ డతఁ డయ్యాచార్యు గీచార్యు వీ తభయుం డించుక లెక్కనేయఁ దొకపద్మవ్యాహమేకాదు తా నభవుం డింకెదియేని వ్యాహమున యుద్ధాన క్తిమై వచ్చుఁగా క భరంబంచుఁ దలంపఁ డాఁగఁగల దొక్కండాప్తకోదండుడై.

విశ్వా— అవును. సీవుచెప్పిన దించుకయు నతిశయోక్తిగదు. బాగుగ యోజించిన స్వభావోక్తియుం గాకపోవచ్చును. ఏమంటివా ?

తే. గీ. తండ్రి రుద్రు నెదిర్చిన ధన్యమూర్తి
తల్లియును గొంత యుద్ధవిధ మ్మెఱుంగు
మేనమామకు సాటి జగానఁగాన
మన్యులె ట్లీడగుదు రభిమన్యునకును ?

(విష్కమింతురు)

గ ద్య

ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ

విజయమునందు ద్వితీయాంకము.

ఓం

శ్రీ మత్పరదేవతాయై నమః

పాండవవిజయము

తృతీయాంకము

[అంత ధర్మజ భీమ నకుల సహదేవులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

ధర్మ— భీమనేనా : ఈ పద్మవ్యూహంబు భేదించుట మన యభిమన్యుం
డెఱుఁగునని తొల్లి ప్రసంగవశంబున వాసుదేవునిచే వింటిని. అతనిం
బంపుదమా ?

భీమ— మనము చేయవలసినపని యిదితప్ప నొందొకటిలేదు. కృష్ణార్జు
నులు కోపపడినఁ బై సంగతి విచారితము.

నకు— సుభద్రతోనైనఁజెప్పి పంపించిన శ్రేయము.

ధర్మ— అవును, సహదేవా : నీవుపోయి సుభద్రతోఁ జెప్పి యభిమన్యు
నిటకుం దోడుకొనిరమ్ము.

సహ— (పోయి యభిమన్యు సహితుడై ప్రవేశించును)

ధర్మ— (యభిమన్యుఁ గొఁగిలించుకొని) నాయనా : సౌభద్రః •

ఉ. “కయ్యము నేయ ర” మ్మని త్రిగర్తులు పిల్వఁగ గెల్వబోయె మీ
యయ్య ; గురుండు తేని కథయంబిడె న్నొనిదిత్తు నంచుఁ దా
నొయ్యన ; నెందుఁజొత్తుఁ ; బ్రలయోగ్రుఁడనంగ వెలుంగుచున్న వాఁ
డయ్యనఘాత్ముఁ ; డేది తెరువయ్య ; వచింపుము మాకుఁ బుత్రకా.

నిన్నటి రణంబుననే సత్యజిత్తు సూర్యదత్తుఁడు మొదలగు పెక్కురుయోధులు
మడిసిరి. తక్కినవారు తమయధాశక్తిఁ బెనంగుదు మన్నను.

శా. మా కెవ్వారి కభేద్యమైన యొక పద్మవ్యూహముం బన్నిక
న్నాకై వాకిలి గాచి యుండె గురుఁడన్నా ; యెట్లుపోనేర్తు : మీ

వీకంగెల్చెద ? మింత నేవు సమరోర్విం “గ్రీడియుం గృష్ణుడుం
డీకోకుండిన నుత్తదే” యను వదంతింబాపి కాపాడుమా.

భీము— (బుజ్జగించుచు)

గీ. మద్రవతితోడఁ బోరాట మానిపించి

వంపితి నటంచుఁ గోపింపవలదు తండ్రి !

పెద్దవారుండ నీకేల పిన్నవాఁడ

వనుచుఁగా కీవు చాల లే వనుచుఁగాదు.

నేడుమాత్రము పెద్దవారము కాకపోతిమా, బలవంతులము కాక
పోతిమా ? అయినను —

చ. పెనుగదఁబూని శత్రువులఁ బిప్పి యొనర్చుట తప్ప నెన్నఁడుం
బనివడి యిట్టివ్యూహములు పన్నుట విప్పుట యే నెఱుంగఁ నా
కనువుగ వాఁడిసూది మొనయంత కదల్చితి వేనిఁ జొచ్చి య
మొొనఁ గలగుండువెట్టి పడమొత్తైద మత్తగజంబు చాడ్చునన్.

నకు— కుమారా ! పద్మవ్యూహంబు భేదించువెర వెఱుంగ మనుటకే
కాక మా నోట నిన్ను యుద్ధమునకు బాసట గమ్మనుటకుఁగూడ
లజ్జవౌడముచున్నది.

చ. “ఒరులకుఁ జేతఁగాదు చనె నొండెడ కర్జునుఁ డంచు” జిత్తమం
దరసి గురుండు వన్నిన మహాకవటం బిది; మొగ్గరంబులోఁ
జొరవెర వొండు చూపి మము శూరులఁ జేయఁ గదయ్య! నేటి నం
గరమునఁ గుంతిభోజునుతకంటెను గోడలు పీరమాతగన్.

క. మాయెడకంటెను గురునకు

నీయెడఁ గలకూర్కి హెచ్చు నే నెఱుఁగుదు నీ

వే యెదిరిన నిను దృఢతర

సాయకములనేయఁ డెట్టి సమయమునందున్.

సహ— తండ్రి ! వంశోద్ధీపక !

అ. చేతిలావు చూపి చిన్నన్న దగ్గఱ

లేకయున్న వెలితి లేకయుండ

మొగ్గరంబుసొచ్చి మొన సేంచి పాండు భూ

పాలుకీర్తి నిలుపవలయునయ్య.

“మొగ్గరంబు సొచ్చుట తప్ప వెడలుట యెఱుంగఁ” డని సంశయించిన మావదినతో “ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకి ప్రముఖులతో మేము వెను వెంటఁ గాపాడుచుండు మింతలో మాయన్న రాఁగలఁ” డని చెప్పి యొప్పించితిని.

ఉ. దారియొసర్చి మొగ్గరము దాటిన పిమ్మటఁ బెక్కుమంది యున్నారము చంపఁ జావఁగ, రణంబున నీవు వహింపఁ దగ్గ దీ భారము. మోచి కీర్తి నిలువందగునయ్య కుమార ! మమ్ము నా శౌరియు నన్నయున్ బరవసంబున నుల్లస మాడకుండఁగన్.

అభి— తండ్రిలారా : యీ యలంతికార్యమునకు నన్నింత బతిమాల వలయునా ? పుట్టినది రాచపుట్టువుగాదా ? ఈ దుర్యశంబు నాకు మాత్రమురాదా ? రాచబిడ్డ రణంబునేయుట కాఁడువాండ్ర యంగీకృతి కావలయునా ? వేయేల ? యదిగో నాప్రతిజ్ఞ వినుఁడు.

ఉ. ఆకలి మంటచే వడిఁ దటాకము పొచ్చెడి యేన్లుగున్నయట్లా కురురాజుఘోరవృతనాంబుజముం దగదుర్చించి దోణునిం దాకి కలంచి మామలను దండుల సంతస పెట్టుచేనియున్ లేక “కిరీటినందనుఁడ నే” యని యేనికఁ జెప్పి కొందునే.

దేవా ! అజాతశాత్రవ ! ఇంకొకమాట వినుము.

ఉ. దోణుఁడఁ గర్ణ శల్యులుఁ గురుక్షితినాథుఁడు దుస్సనేనుఁడుం ద్రోణియు బాహ్లకుండు “బళిరా ! యొడలిట్లు చురుక్కుమన్న యీ బాణము లర్జునాత్మజునివా ? హరపుతునివా ? కిరీటీవా ? స్థాణునివా ?” యటంచు మది నందియ ముందునట ల్కలంచెదన్.

ఎవఁడురా యక్కడ ? సుమిత్రునితో నామాటలుగాఁ గర్ణికారకేతు స్వీతంబును ద్విహాయనాశ్వంబును నగు రథంబుఁ దోడితెమ్మని చెప్పము.

భటాఁడు— దేవా ! చిత్తము. (పోయి సుమిత్రునితోఁ బ్రవేశించును)

సుమి— (నమస్కరించి) ఆయుష్మంతుడా : తేరు సన్నద్ధపణి తెచ్చి
తిని. ఇంక దేవర ప్రమాణము.

అభి— తండులారా : నేను బోయెద.

ధర్మ— (శిరంబు మూర్కొని) పాండవనయనకువలయవందికాసార :
కుమార :

ఉ. దగ్గఱ లేరు మామయును దండీయు; దోణినితోడిపోరు కాఁ
దగ్గది; భాద్యగర్భవతి; తల్లి సుభద్ర త్వదేకపుత్రి; నీ
పగ్గె నిరంకుశంబు; పసిపాపపు; పాపులు వారు; మేనికిం
గగ్గురుపాటు పుట్టెఁ గొడుకా : నిను యుద్ధముఁ జేయఁ బంపఁగన్.

అభి— ఆర్యా ! ఏల యిట్లధీరోచితంబులగు పల్కులు ?

క. పురహరుఁడు వచ్చి యనికిం

జొరఁబడుఁ గాకేమి విజయసూతి జడియునే :

హరియుం గీర్దియు గౌరవ

పరముగ రానిమ్ము గెల్పువడయుదుఁ దండీ :

ధర్మ— (సంతోషముతోఁ జేయియెత్తి)

గీ. ఆడి యెన్నఁడు బొంకనివాఁడనేని,

ధార్మికుఁడనే నజాతశాత్రుఁడ నేని

బదుగు రొకటయినినుఁ గవయుదురుగాక :

నీక విజయంబుసుమి సుభద్రాకుమాద :

భీము— (తనలో) ఆమంగళంబు ప్రతిహతం బగుఁగాక ! భావికార్య
మెట్లున్నదోగదా ? అమోఘవచనుండగు నిమ్మహానుభావునినోట నంది
గ్ధార్ధంబులగు నక్షరములు వెలువడినవి. ఆశీర్వాక్యమునం దమంగ
ళార్థము స్ఫురింపఁగూడదు. “పదుపు రేకమయినను నీకే జయము
సుమీ!” యని యీ యనఘుని తాత్పర్యము. “పదుగురు నిన్నుఁ
జుట్టుముట్టుదురు గాక !” “నీకు జయములేకపోవుఁగాక” అని యశ్శీ
లార్థము స్ఫురించుచున్నది. ఇంతకుమున్ను కుమారుని వాక్యమున
“పోయివచ్చెద” ననుటకు బదులు “పోయెద” నని మాత్రమే

నుడువుట చేతనే కొంతసందియపడి కుందుచున్న నాకిది మఱియును వెనుబాటు కల్పించుచున్నది. కానిమ్ము. మాకందఱు కేడుగడయు విశేషంబుగ నతనికి మేనమామయు వగు మురాంతకుని యనుగ్రహమున్నంతవఱు కేమియు లోపంబు రాఁగూడదు. (ప్రకాశము) దేవా : యుద్ధిష్ఠిర మహారాజు : ఈ మాద్రేయభుజి చతుష్టయ రక్షితుండవై నీ విచటనే నిలువుము. నేమం గుమారుండును జనియెదము.

ధర్మ— నాయనా : భీమసేన :

ఉ. అంచితసత్త్వలౌ మనమహారథు లీవును నాల్గుప్రక్కలం
బొంచి కుమారు నేమఱక పోయిచుచుఁ దామర మొగ్గరంబు వోఁ
జించినవెంటనే రిపులఁ జిందరవందర చేసి మాట ద
క్కించుఁడి : కృష్ణుఱ న్నుతునిఁ గృష్ణసహోదరి కప్పగించుఁడి.

భీము— దేవా : అందఱిని దేవర సత్యప్రభావమే కాపాడఁగలదు.

(కుమార సుమంతులతో నిష్క్రమించును.)

ధర్మ— నకులసహదేవులారా : భీమసేనునకుఁ గోపమువచ్చునని నాసం
రక్షణకై మిమ్ము నిలుపుకొంటిని గాని వేఱుకాదు.

చ. కదనములోపలన్ బగఱకండలురాల్యుచుఁ గీడిపోలికం
బదుగుర నొంపఁజాలిన కుమారులు మీ రిచఁచేల ! బాహుసం
పదఁ గురుసేనఁ దాకు నభిమన్యున కూఁతము గండు పొండునే
నొదిగెద నెచ్చఁచేని హరియుం జినతమ్ముఁడు వత్తురింతలోన్.

కావున నాకుం బాంచాలీశిఖిరమునకుం ద్రోవఁజూపి యంతఃపుర సంచార
యోగ్యుండగు మన కరండకునిచేఁ గుమారయుద్ధ ప్రచారంబు దెలి
పింపుఁడు.

నకు— (జనాంతికము) సహదేవా : పాంచాలీశిఖిరమునకుం ద్రోవచూప
మనుటవలన మనము విశ్చింతముగా సమరమున కుఱక వచ్చును.
మహారాజు నొంటిగా విడిచి వచ్చితిమని భీమన్నకును గోపమురాదు.

సహ— (ధర్మరాజుతో) దేవా : దేవరయానతి శిరసావహింతుము.

అనిగోఁ బాంచాలీ శివరమిచ్చటి కరతిదూరముగా నున్నది. ఇట్టిటు
(కొంతదూరము నడిపించి) ఎవ్వఁడురా ?

ద్వారపాలకుఁడు— (ప్రవేశించి) దేవా ! నేను ఒకొటకుఁడను.

సహ— ఓరీ ! పాంచాలరాజపుత్రికిం దెల్పి యీ మహారాజును లోనికిఁ
దోడ్కొనిపోము. (ధర్మరాజుతో) దేవా ! యింక మాకు నెల
వొసంగుము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ద్రౌప— (ఒకొటకునితో ధర్మరాజు నెదుర్చొని) ఆర్యపుత్ర ! మీ మొగంబు
చింతాకాంతమై బడలినట్లున్నది. నిరంకుశ ప్రితాపులగు మీ తమ్ములు
నలువురకుఁ గుళలమేకద ?

ధర్మ— (నిట్టూర్పుచిచ్చి) చెలీ ! యాచార్యభాస్కరుం డస్తమించు నటుకు
మాకుఁ గుళలమెక్కడిది ? ఇప్పు డింకొక యువద్రవము తటస్థించినది..

ఆ. వె. సవ్యసాచి హరియు సంశప్తకులమీఁది

తేగఁజూచి దోర్నిఁ డేవుమిగులఁ

బంపినాఁడ మన సుభద్రకుమారుని

దురమునేయ భీముఁ దోడ్దొనంగి.

ద్రౌప— మహారాజ ! రాజకుమారులకు సమరశాత్రువగర్వ నిర్వాసణము.
విహితకృత్యమేకదా : దానికింత పొగులనేల ?

ధర్మ— పాంచాలీ ! అట్లుకాదు మాయర్జునుం డొకనాఁడు “నేను దగ్గఱ
లేనిచోఁ గుమారు నెవ్వరు సమరమునకుఁ బురిగొల్పకుఁ” డని యెత్తి
చెప్పెను. దానఁజేసి మనమ కలగుండు పడుచున్నది.

ద్రౌప— అదియు విచారణీయాంశమే. అతఁడుమాత్రము “పులికడుపునఁ
గురంగపోతిము జనించు” వనుకొనునా : అట్లనుటకుఁ దగిన కారణ
ముండకపోదు. కాని యేల యంత తప్పని పనివచ్చె ?

ధర్మ— (తనలో) శ్రీలకడ లజ్జాకరంబగు కడచినవృత్తాంత మేమని
చెప్పుదును.

[తెరలో]

ఉ. పాండవయోధులార ! యిటు భండనభూమికి పల్లనుండు రా
కుండినఁ గట్టి పెట్టెద సుయోధనుముందర ధర్మపుత్ర మా

ర్తాండుఁడు గ్రంథకుండ సమరం బఱి పాఠకయుండెనేని; యె

వ్వం డెడసొచ్చినం దునిమివై చెద శీర్ష మొక్కొక్క తూపునన్.

ధర్మ— (వినుటసూచించి) పాంచాలీ : వింటివా ? ఆచార్యుని ఘోరప్రతిజ్ఞ.

ఆముసలిపాఠుని మేఘగంభీరస్వన మెంతదూరము వినఁబడుచున్నదో?

ద్రౌప— (తనలో) ఈమహారాజున కంతఃపురప్రవేశ కారణ మిదియే

కాఁబోలును. [ప్రకాశముగా] దేవా : జడియకుము జడియకుము.

సమరభూమి నర్జునుండొకటియు నభిమన్యుఁ డొకటియునా ? ఇది

గాక సంగర మందున్నచోఁగదా పట్టుకొనుట.

బకో— (ప్రవేశించి) దేవా : రణరంగమునుండి కరండకుఁడు వచ్చి

ద్వారమున నున్నవాఁడు.

ధర్మ— (అస్తతో) త్వరగా ప్రవేశపెట్టుము.

కరం— (ప్రవేశించి) దేవా : జయము జయము.

ధర్మ— కరండకా : కుమారుని సంగరరంగ ప్రచారము వినిపించి మా

చెవులకు రసాయనముఁ గావింపుము.

కరం— దేవా : చిత్తము. దేవరయానతింగొని కుమారుం డరదంబున

నుదయదంకుమాలి తెఱఁగునం బ్రకాశించుచు నీషత్కృతినంబును

జ్యోతిజాంకితంబును గాని గాంధీవిభుజాదండంబునుఁబోని భుజార్గ

శంబున వింటిత్రాడు సందించి దిగ్గజశ్రవణ బధిరీకరణచణంబుగ

గుణంబు సారించుచు శంఖంబు పూరించుచు మేమందఱమ్ము సూచు

చుండ నవలీలఁ దమ్మిమొగ్గరంబు చించి లోనికిం బ్రవేశించి యేనుఁ

గులమీఁదికిం దుముకు కేసరికిశోరంబు చందంబునంబొలిచి యాచార్య

ప్రముఖ యోధవరులపై కుఱుకుచు “రమ్ము, నిలుపు, మాఁగు,

మెవఁడు రా : నీవా : నేను వాఁడు వీఁ” డనుచు నొడలెఱుంగక

ప్రేలుచు మంటలోఁబడు శలభమ్ములమాదిరి నెదురు పదాతుల మారి

మనంగినగతి నొక్కొక్క తూపునకు గుదులు గుదులుగఁ బోరి

మాల్చుచు విజృంభింప దుర్యోధనుండు సూచి నలుదెస లగ్ని దరి

కొన్న శుష్కశరవణంబు భాతిఁ బలుచనైన తన సేనయచస్థకు మండి

పడుచుఁ గుమారుం దాఁకె.

ధర్మ— కరండకా ! ప్రభమకబళంబుననే మక్షికాపాతమన్నట్లు మొదటనే
సుయోధనుం డెదురుపడెనా ! తరువాత ?

ద్రౌప— అర్యపుత్ర ! అదిమక్షికాపాతము గాదు సుధాపాతమే.

కరం— తరువాత ద్రౌణుం డెలుగైత్తి “యో ధరాధిపతులారా ! అభిమ
న్యుండు కురునాథుం దాఁకుచుండ నూరకుండెదరేమి ! అతఁడు పసివాఁ
డనుకొంటిరేమొ, ఆర్జునాత్మజుఁడు సుఁడి : ఒరులకు దుర్భేదంబగు
పద్మవ్యూహము నొక్క తెప్పపాటులోఁజించుటయైనఁ జూడరా : ”
యని తన రథం బతని మీఁదికిఁ దోలింప నశ్వజ్ఞామ కృప దుశ్శాసన
కర్ణ కృతవర్మ శల్య పౌరవశల భూరిశ్రీవః ప్రముఖులు చుట్టుకొనిరి.

ధర్మ— కటకటా ! కుంభసంభవ ! నీవే యిట్లు క్రూరకృత్యమున కొడి
గట్టుచున్నావా : ఒక్కకుమారునిం బదువురచేఁ దాకించుట ధర్మమా ?
కంచియే చేసుమేనినఁ గాఁపేమిచేయఁగలఁడు ! తరువాత ?

కరం— తరువాత సౌభద్యుండు తన సుందర వదనార విందంబున కందం
బుఁ జిందించు చిఱునవ్వునవ్వి తేలుకుట్టిన నొడలంతయుఁ జారుక్కు
మనిన ట్లొక్కొక్క బాణంబున నయ్యోధవరుల నాటించి విశేషంబుగ
ద్రౌణునిం బదునేను నారసంబుల నీరసంపడఁజేసె.

ధర్మ— (సంతోషముతో) బరే ! కుమారా !

* గీ. కలము చెఱువంగ నూర్వరుకొడుకులేల
యొక్కఁడుచాలఁడె నీవంటియుక్కులుండు
ఊరకుక్కులు పదివేలు చేరనేల
చాలదే వేఁటకై యొక్క జాగిలంబు.

* ఇయ్యెడ నీ చోపమ యని యనేకులు ‘ప్రాజ్ఞులు సంశయించినట్లు విని
యుంటిమి. కాని వారికను బరిశీలంపఁ బార్థికులు. వస్తువెట్టిదయైనను అందలి
గుణమేదో మంచిదియున్న దానినే పురస్కరించుకొని వాల్మీకిమొదలు నేటి వఱకును
గవు లుపమానముగాఁ గైకొనుచునేయున్నారు. ఇందులకుఁ బ్రయోగములు-వాల్మీకి
రామాయణమున యుద్ధకాండమున (దృశ్యేతేశల్య కావన) శ్రీరామలక్ష్మణులు
నమయోచితముగ నేడుపందలతోఁ బోల్చిబడిరి. మఱియు భారతిమున (శరాచితాంగ

కరం— తరువాత గురుండు వెల్లడనము చిలువగవుగను గన్నీరానంద బాష్పంబుగను బరిణమింప “బాపురే కిరీటినందన : మాకుందగిన సత్కారంబు గావించితి, వని బగుబగునమండు కాయ మాపాద మస్త కము సవరించు కొనుచుండ వృషభంబుపై దుముకు బాల వ్యాఘ్రంబు పోలికఁ గురురాజుపైఁబడు కుమారున కశ్మకేశ్వరుం డడ్డపడియెను.

ద్రావి— వీడశ్మకుని కొడుకే గాఁడా : వీనికి వినాశకాల మానన్న మయి నది. “మహాగణాః పలాయంతే మశకానాంతు కాకధా” వీడా కుమారు నడ్డువాడు ? తరువాత తరువాత ?

కరం— తరువాత నోదేవీ : రథాశ్వసూతకేతనంబులతో నాతనితల భూత లంబునకు బలియిచ్చి కర్ణుని మీదికిం దుమికి యాతని కవచం బీవలి నుండి యావలికి దూసిపోనేసి యతని సహోదరుఁ గసిమనంగిన దుర్యోధనాదులు వెన్నుచూపిరి. శల్యుండు మూర్ఛిలై నని యతనికి సహాయపడిన యతని యనుజుఁడు మడిసె. ఇట్లు మహా సంవర్త

స్సౌభద్రీశ్వా విద్వత్ప్రత్యక్షకృత) అభిమన్యుఁడు వెనుకటివలెనేపోల్చబడినవాఁడు. మఱియు భీష్మ పర్వమున 3వ అశ్వాసమున (ప్రబోధిత బాలాయుజితంబులైన కమలకైరవోత్పలంబులగు కొలంకులు) ఇటబాలాయము (దున్నపోతు) భీష్ముఁడేకావలసి యున్నది. మఱియు ద్రోణపర్వమున 4వ అశ్వాసమున గురుఁడామిషమ్మునకు వేచుడేగ చందమ్మునఁ. మఱియు పైంథవపథ పుట్టమున (పార్థః.... వివారయామానోభస్మర్వ గుణానివ) అర్జునుఁడు లోభగుణములతోఁ బోల్చబడె. మఱియు మాఘసావ్యమున (కఠోరతారాధిపలాంఛనవృన్ది) చంద్రునికళంకముతో శ్రీకృష్ణుఁడు పోల్చబడియె. మఱియు అనర్హ రాఘవ నాటకమున (అయమపికరయోషి త్కంఠకాషాయగౌరం.... అర్చిః) సూర్యకాంతి అఁడగాడెద కంఠకాంతితోఁ బోల్చబడియెఁగాని యి యొడ వ్యాఖ్యాత (న్యూనోపమాదోషః క్షంకవ్యః) అని వ్రాసినాఁడు. అతని తాత్ప ర్యము న్యూనోపమయైనను ఔచిత్యముంబట్టి గ్రహించవచ్చుననియే కన్నట్లు చున్నది. ఇట్టి వింకను అనేకములు చూపవచ్చును. ఇప్పటికే గ్రంథవిస్తరమైనది. కావుననింతతో విరమించుచు దీనిచేతఁగూడ సమాధానమునొందని దోషజ్ఞులకొఱకై పాఠాంతరములు రెండుదాహరించు చున్నారము.

1 కఠవరాల్పంద చెక్కు-టకన్నముక్క; రలకుఁ జాలదె యొకమగతాతిముక్క.

2 రిక్క-లెన్నెయునుఁజెలరేఁగ నేల, చాలదే చీఁకటికి నొక్క-చంద్రరేఖ.

సమయకూలపాణిం గ్రేణి నేయుచు నేనుంగుల నుచ్చిపోనేయుచు
 సరదంబులఁ గూర్చుచు హయంబులం బిండినేయుచుఁ గేతనంబులు
 రాల్చుచుఁ బదాతుల మేనులు నెత్తురుకాలువల్పవైఁ దేల్చుచుఁ బీనుఁగు
 పెంటలుగాఁ జేసినఁ జిక్కువడియుఁ జీకాకు వడియు గగ్గోలువడియుఁ
 దొలంగియు వెఱచఱచియు మూర్ఛిల్లియు బరవసంబేది దీనదశకు
 వచ్చు తన నేనఁజూచి యాచార్యుండు పుల్ల వడఁ “బాండవ
 పక్షపాతి” యని యతనిం దూఱుచు దుశ్శాసనం దెదుర్కొన
 నాఁటి సభలోని దౌర్జన్యం బుగ్గడించి మించి విక్రమించి ప్రాణ
 మాత్రావశేషం జేసి పాఱఁగొట్టె వృషనేనుండు రథంబు మీఁద
 వొఱగె లక్ష్మణకుమారుం దెదుర్కొన ద్రోణాదుల సమక్షమ్మునఁ
 బ్రతిజ్ఞాపూర్వకమ్ముగ యమాలయమ్మున కనిపె.

ధర్మ— (విచారముతో) అక్కట ! లక్ష్మణకుమార ! యెఱిగియును నీవు
 సౌభద్రునెదుటి కేల పోతివి తండ్రి ! (కోపముతో) ఓయీ మూఢ
 దుర్యోధన ! యిప్పటికేని నీకు బుద్ధివచ్చినఁ దక్కిన కురుకుమారు
 లేని బ్రతుకుదురు గదా !

కరం— దేవా ! యెంత యమాయకత్వము ? పుత్రును బుట్టిన బుద్ధి పుడ
 కలతోడనే కదా పోవలసినది.

ధర్మ— అవును. నీవనినట్లే. తరువాత నేమి జరిగెను ?

కరం— పీదప బ్రహ్మదృఢులండు రూపుమానె. అశ్మంతకుండు చదివె. ఈ
 గతిం బ్రలయ వారివాహచటల నిర్వోషతుల్యంబుగ మోగి వల
 యీకృతకోదండ మండలంబు నడుమనుండి వెడలు బెడిదంపు పిడు
 గుటంపర సహింపక కురునేన చెల్లాచెదరై నుగ్గునూఁచమై పంచబం
 గాళ మయి బెదర మనకుమారకంఠీరవంబు యుద్ధమునం దనిపిఠీఱక
 హతశేషంబగు దశమును వెనుదగిలి కసిమసంగి నెత్తుటి కాలువ
 లనేకవై తరణీ నదులం బురణింప మింట మంటలుగురియు మధ్యాహ్న
 మార్తాండునకుం చోడై వెలుఁగుచు దోణునిపై కరదంబుఁ దోలించి
 పెద్ద యెలుంగుతోఁ “దాతా ! యర్జునుండు సమరభూమికి రాకుండిన”

నని యవకాశముంచుకొని “మా మహారాజుం జెఱపట్టి కురుపతిమూం
గలఁ బెట్టెద నని కదా ! భీరంబు లాడితి విదిగో ! నే నే యవ
కాశంబు లేకుండ మీయందఱు జూడ మీ మహారాజుం బట్టుకొని మా
పెద్దతండ్రియొద్దఁ బెట్టెద” నని బెబ్బలియట్లు మరలఁ గురురాజు
వయింగవినె.

ధర్మ— తండ్రీ ! ఇది చాలు. పదుగురు వినుచుండ గురువరుండు నాకుం
జేసిన పరాభవంబునకుం దగినమాట మాటుజెప్పితివి.

కరం— అంత మద్రీరాజు కొమరుండు రుక్మరథుఁడు రాజుతో నేమో
ప్రగల్భములు పల్కి “యీతనిం బ్రాణములతోడ నే పట్టువాఁడ”
నని చెప్పి విక్రమించి యొకింతిన మడినె. మఱియు ననేకులు రాజు
పుత్రు లహమహమికతోఁ దమ తమ నామాదు లుగ్గడించుచు నెదు
ర్కొని ప్రాణములం గోలుపోయిరి.

ద్రౌప— కిరండకా ! ఎంతినేపు చెప్పినను గుమారుని యుద్ధప్రసంగమునే
చెప్పుచుంటివి భీమసేనాదు లెక్కడ నొదిగిరి.

కరం— తల్లీ ! ఏమనివిన్నఁచితి. కుమారుఁ డొనర్చిన దారివెంటఁబడి
మొగ్గరంబు చొరంబోవు మనమహారథు లందఱకు నాకస్మికంబుగా
నైంధవుం డడ్డుపడియె.

ధర్మ— (తలపంకించి) సింధురాజా ? నైంధవుఁడా ? వానికి భీమాదుల
సరికట్టుపాటి సామర్థ్య మెక్కడిదిరా ?

కరం— నాఁడు వనంబునఁ బాంచాలిం జెఱగొన్న—(పెదవి కఱచుకొనును)

ద్రౌప— కరండకా ! సంశయింపకుము. నా బన్నము లెఱుంగనివారెవరు ?
తలంపనివారెవరు ?

కరం— అప్పుడు పాండవులుజేసిన పరాభవంబు సహింపక పురశాసనుం
గూర్చి తపం బొనర్చి యసహాయంబుగఁ బాండవుల నెల్లర నాజినాగు
టకుఁ వరంబు గోరుకొనెనట. దానికి మహాదేవుం డెట్టుకేల కంగీక
రించి “యర్జునుం దక్కఁ దక్కిన నలువుర నొక్కనాఁడు వారింప
గలవుపొ”మృనియెనట.

దౌప— గోరుచుట్టుపైఁ దాఁకు రోకలిపోటువలె నా చండాలుని దినము కూడ నేడే రావలయునా ?

ధర్మ— (నిట్టూర్పు నిగిడించుచు) అటులేని భీమాదులు దోడుపోయిన లాభంబును నేను వోని నష్టంబును గూడలేదు. తరువాత నేమి జరిగినది ?

కరం— తరువాత నోమహారాజు : దుశ్శాసనుని కొడుకు మట్టమధ్యాహ్నంబున మూఁడవ మార్తాండునివలె మండిపడుచు వచ్చి పెద్దతండ్రి కడ్డుపడియె.

ధర్మ— బలే కుమారులారా : మీరిరువురను బలవరాకృమములచే నసమానులై నను సమాన వయస్కులే. ఇరువురును బెదతండ్రిల కొఱకుఁ బోరాడువారే. పిమ్మట ?

కరం— పిదప చారిరువురును తేరులు డిగి బాహుబాహవి ముష్టాముష్టి కేశా కేశితలాతలి ముఖ్యంబుల బరావరంబులు లేకుండ సరాసరిగఁ బోరాడు నపుడందఱికిని జూడ వేడుకయైనది. ఈ పగిదిఁ గొంతవడిని యుద్ధము సలిపి యప్పొండవ కౌంవకుమారులు మరల నరసంబుల మీఁది తెగసి పరస్పర విముక్తశరంబు లంబరమార్గంబుననే తుత్తుని యలు గావించుకొనుచు జగడంబుఁ జేయుచుండ నవరాష్ట్రంబగుడు నట్టిటు తిరుగు కృవ్యాదపటలంబునకు శత్రుంజయ సూర్యభాను మేఘివేగ సువర్చశ్చంద్రకేతు ప్రముఖుల మాంసఖండంబులు ఫల హారంబులుగను శోణితంబు పాసీయంబుగ నుపయోగించె. అట్టి యెడ వికసత్కృతనద చారువిలోచనుండగు నా సౌభద్రుం డా దుశ్శా సనతనయు నేడు బాణంబుల నొప్పించి రథాశ్వసూతకేతనంబు లవనింగూల్పు నతఁడొండు రథంబునఁబడి పలాయితుఁడయ్యె. ఇట్టు లయ్యెకవీరుఁడు నిర్జిరోధంబుగా విజృంభించుటఁ జూచి కర్ణుండు తేనితో యోజించి యాచార్యునొద్దకు వచ్చి “కుంభసంభవా ఇదేమి చోద్యము, పిల్లపిడుగు మన పాలిటికిఁ బిల్లలపిడుగయ్యె. దేవర యీ వరుస మిన్నకుండుట కన్న యధర్మమున్నదే !” యని యనేక

ప్రకారంబులఁ జార్చింపఁ గొంతవడి నేమియుననక యతండు “ఎట్లో విల్లు దునిమి విరధుం జేసినఁగాని యితని పాలాక్షుండేని యిద్దెది రింపలే” డని యుత్తరంబిచ్చె. పేదప దుష్టవతుష్టయం బేదియో యోజింప మొదలిడియె. నే నీ యుదంతము దేవతకు విన్నవించుటకై వచ్చితిని.

ధర్మ— హా కుమార ! బోసులోఁబడిన కొదమసింగమ నైతివి గదా !
ఓ భారద్వాజ ! ఏండ్లుగడచిన నీకు సయిత మిట్టిదుర్బుద్ధి వాడమెనా.

ఉ. చిన్నతనంబునందెడము నేయక “రార ! కిరీటిపుత్ర ! నా
యన్న” యటంచునెత్తి శిరమందున మూర్కొని “తలద్రీకన్న పే
రున్నతి గల్గివాఁడ వగుదోయి ! చిరాయువుగ” మృటంచు నీ
వన్నది నీవ నేటి కయధార్థము చేసెదవయ్య బావఁడా.

ద్రౌప— ఆర్యపుత్ర ! ఏల యాయధీరాలాపములు. తథాస్తుదేవతలు తథాస్తు
నుచుందురట.

ధర్మ— పాంచాలీ ! ఇక నెక్కడికొడుకు ? (గురునుద్దేశించి)

అ. వె. చదువు చెప్పుమనుచు సంధ్య నేర్పునుటంచు
వేడి యప్పగించినాఁడ నాఁడు
చంపుమంచు నొద్దికంపించినాఁడ నే
దొర ! నీకుఁ జేతులార గురుఁడ.

ద్రౌప— మహారాజ ! అచార్యుఁడేమిచేసె. అనైంధవాపశదుం డడ్డుపడక
యున్న నింత మునుఁగునా.

ధర్మ— (పండ్లుకొరుకుచు) ఓరీ దురాత్మ ! మా దుస్సల విధవముండ
యగునని కినికరించినందులకుఁ దగినఫల మనుభవించితిమి.

ద్రౌప— దీని కొకటికే కాదు. మొట్టమొదటినుండియు మీ కనికరమునకే
ఫల మనుభవించుచున్నారము.

ధర్మ— మానినీ ! చచ్చిన బురదపాముం గొట్టెదవేమి ?

కరం— మహారాజ ! యేల యీ తొందర ? ఏందుల కీ విచారము. పర్యవ
సాసము తెలియక దుఃఖింపరాదు.

ధర్మ— కరండకా : ఇంకను బర్యవసానము తెలియవలయునా ? తెలిసినట్లే యున్నది.

గీ. అనిలసుతునకు నైంధవుం డడ్డుపడుట
యొక్కరుఁడు మొగ్గరంబునఁ జిక్కువడుట.
పదుగు రొకటయి యతనిఁజంపఁగఁదలచుట
యట్టి ప్రత్యుత్తరము గురుఁడానతిడుట.

[ఆకాశమున]

ఓ సురగఁడోరగ విద్యాధర కిన్నర కింపురుషులార :

ఇంద్రాది దిక్పాలకులార :

ఉ. చూచెదరేమి మీరయినఁ జొచ్చి తటాలునఁ బ్రోవరయ్య : సం-
కోచము లేక క్రీడికొడుకుం బదిమందియు నాల్గువైపులం
గాచి హయంబులం దునిమి కార్ముకము న్విదళించి సారథిం
దోర్చి రథంబు నేలఁబడఁ దోసిరి కౌరవయోధు లక్కటా :

ధర్మ— (విని) హా భరతయాదవకులాధార : కుమార : నీ విపద్ధశకు
విమానచారులు నయిత మెట్లు కుందుచున్నారో :

సీ. కంసాదివిమతులఁ గసిమసంగినవాఁ డ

మేయప్రభావుండు మేనమామ

బక జరాసంధాది బలవద్రిపులఁ గూల్చి

పేరుచెందినవాఁడు పెద్దతండ్రి

కాలకేయాది రాక్షసరాజులం జంపి

గణుతికెక్కినవాఁడు కన్నతండ్రి.

ధనదాదు లూడిగమొనరింప విష్ణువ

త్రయ మేలువాఁడు పితామహుండు

తే. గీ. దురములోన విజృంభించి దోర్జిణముఖుల

వెన్నుచూచిన జగదేక పీఠ్యశాలి

వక్కటా : తుట్టతుద కిట్లు దిక్కులేక

దక్కితే పగవారిచేతలకుఁ దండి :

కరం— దేవా! రథాశ్వసూతకేతనంబులు తెగినంతనే శత్రువునకు దక్కినట్లే తలపోయుదురా? నియుద్ధప్రవీణుఁ డగు కుమారుండు ముష్టియుద్ధము చేతనే రిపులఁ బరిమార్చగలఁడు.

ధర్మ— ఓరీ! కరండకా! ఎంత వెట్టివాఁడవురా?

ఆ. వె. రథము తెగిన నొండురథ మిచ్చుదిక్కును

విల్లుతెగిన నొండు విల్లోసంగు

దిక్కులేనివాని కెక్కడి విజయంబు

ముష్టిరణ మిక్కేటి ముష్టిరణము.

ద్రౌప— ఆ సైంధవహతకుఁడే దీని కంతకును బ్రథమ కారణము. లేకున్న దురంధరులైన భీమాదులతోనున్న కుమారు నెవ్వరయినఁ దేజిచూడగలరా?

ధర్మ— [దిగ్గునలేచి కోపముతో] పాంచాలీ కరండకులారా! నన్ను వారింపవలదు. తక్షణమే పోయి యా సైంధవరాజబంధువుం బట్టి పరిమార్చి వచ్చెద. (ధనుస్సు వెదకఁబోవును).

కరం— దేవా! వలదు వలదు. తమరుపోయిన రాఁబోవు నుపద్రవముతోఁ గూడ మఱియొక యుపద్రవము రావచ్చును.

[ఆకాశమున]

క. ఆమెయి విరథుండయి ను

తామునిమనుమండు మరల దౌశ్శాసనితో

సామజపోతముగతి యు

ష్టిముష్టిరణంబుఁ జేయ దీకొనియె బలే!

ధర్మ— (అలించి యాశతో) కరండకా! వింటివా? నియుద్ధంబునకే తొడరెనఁట. నీ వచనములు సమస్తదేవతలు పాలింతురుగాక. నీ వా క్కమ్మతవా క్కగుఁ గాక!

ద్రౌప— అర్యకులదేవతలారా! ఇప్పుడైనఁ గుమారునకుఁ దోడ్పడుఁడు ఓ విమానవరులారా! మీకు శక్తి లేదేని యీ మాటలు పాండవ మధ్యమునకు వినఁబడునట్లయినను బలంకుఁడు.

[ఆకాశమున]

చ. గద లెవియో రణస్థలిని గన్నడ వానిని గొంచు నిర్వరున్
గదన మొనర్చుచుండఁ గృప కర్ణ ముఖుల్ నరుపట్టి మధ్య సం
దోదవిన నేర్పిపై నరుకునో యని భీతిలునంత ద్రోణి తే
రదె పొడియయ్యె నారథికుఁ డావలిమోమయి దాఁచె నుర్వికిన్.

ధర్మ— తఁద్రీ! ఇప్పటికిని నిన్నుఁజూచిన జోదులమనంబులు జలద
రించుచునే యున్నవా! కానిమ్ము. మే మదృష్టవంతులమేని నీకే
జయము కలుగవచ్చును.

[ఆకాశమున]

ఓ గీర్వాణనుందరులారా! మీరందఱు నందంబగు పారిజాతకుసుమ
మాలికా బృందంబులతో సిద్ధపడుఁడు.

ధర్మ— (ఆలించి) హృదయమా! తొందరపడకుము. ఈ విమానచారుల
పలుకులు కుమార విజయసూచకములేమో. (ఆలోచించి) ఈ పాపా
త్మున కిట్టిమేలు తటస్థించునా?

[ఆకాశమున]

క. ఈసును రోసము గలదు

శ్వాసనుసుతుతోడ నిట్లు సమరం బమరన్

జేసి యభిమన్యుఁడా దొ

శ్వాసనితోఁగలసి మెలసి స్వర్గముచేరెన్.

ధర్మ— (విని) హృదయమా! యికను సిగ్గులేక యారాటపడెదవేల?
చేయవలసినపని చేసితివి. వినదలచినమాట వింటివి. హా! భరతా
స్వయరత్నదీపమ!

ఉ. తామర మొగ్గరంబునకు దారియొనర్చి కుమార! నీవువోఁ
గా మన జోదులం గొఱవిగా మననైంధవుఁ డాగె, దేవతా
దామము నేఁడు చేరుటకు దారి యొనర్చి గమించుచున్న నీ
తోషమునెల్ల నొక్కమొగి దోడ్కొనిపొమ్ము మరల్పఁ దెప్పఁడున్.

[మూర్ఛవోవును]

ద్రౌప— (పట్టుకొనుచున్నది)

ధర్మ— (లేచి) పాంచాలీ ! పుత్రపూతినగు నన్నంటఁబోకుము.

[తెరలో]

శా. సంతోషించెదవేల యేడ్వక కురుక్షేత్రానః : వేమందితో

సుంతైనకా ద్రౌపదేక బాలుని గతాసుంజేసి తీవన్నప్ప

త్తాంతమ్మన్ విని నైఁచునే విజయహర్యక్షంబు ? పాపాత్మ ! మీ

యంతం బాతనిచేత నున్నయదిలేరా : నేటితోఁ దీఱెనే.

ధర్మ— (వినుటనటించి) ఇవి యయుత్సుని యుపాలంభవాక్యములు.

(స్మృతినభినయించి) ఓహో ! యీ ఘాటలువిని దురాత్ముండగు

సుయోధనుం డీ వైశ్యాంబాపత్యమున కేమిముప్పు కల్పించునో కదా !

సంగరారంభసమయమున నేను బితామహాదుల సందర్శించి తదనుష్ఠా

తుండనై మరలివచ్చునప్పుడు.

ఉ. “మమ్మైవరేని జేరఁగల మానిను లుండిన వారలిప్పుడే

కృమ్మటివచ్చి చేరుదురుగా కలవారిని నేను జూచెదన్

దమ్ములతోడి పా” టవినఁ దా నితఁడొయ్యన వచ్చిచేరె న

త్సమ్మతు నాదురాత్ముఁడిది సాకుగఁజేసి వధించు నేమొకో.

(సంరంభముతో) ఓరీ ధనుస్సు. ధనుస్సు.

కరం— (నేపథ్యాభిముఖముగాఁజూచి) దేవా ! అత్యాపిత మేమియును

లేదు. అయ్యనఘుఁ డిక్కడికే వచ్చుచున్నాఁడు.

ధర్మ— కరండకా ! అట్లేని నీవరిగి పుత్రకోకమ్మునఁ గుండు సుభద్రయుఁ

బతికోకంబున నొగులు నుత్తరయు జీవించు నుపాయము వేచి

యుండుము.

కరం— చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

యుయుత్సుఁడు—(తత్తరపాటుతోఁ గన్నీటితోఁ బ్రవేశించి తెరపంకఁదిరిగి)

క. ఒక కలగనఁ దెలవాఱెనె ?

యకటా ! యిల్లలికినంత నయిపోయెనె పా

తకులార! పండు; వీమీ

వికవిక లివియెల్ల తేపు వీక్షింపమొకో. (సమీపించును)

ధర్మ- (యుయుత్సుని గొంగిలించుకొని దుఃఖముతో)

మ. నగలుం బట్ట లలంకరించునెడ యానంబెక్కుచో నాడుచోఁ

బగలు నేలును భోజ్యము ల్లాడుచుచోఁబన్నుండుచోఁగాని ముం

దుగ నెవ్వానికిఁ బ్రీతి నల్పుదురు పార్థుల్ వాని నాముద్దులా

నిఁగటా! యందఱికంటె ముం దనికి నేనే పంపి చంపించితిన్.

యుయు- (తనలో) ఈయనఘ నేమని యోదార్పఁగలను! (ప్రకాశము)

అన్నా! ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము.

ద్రౌప- హా! భువనైక ధనుస్సార! కిరీటికుమార! నీకొఱకుఁ బెక్కు

పాట్లుపడి వరించిన శశిరేఖయందైనఁ గరుణలేకపోయెనా! దుర్బర

గర్బాలనయు గోలయునగు విరాటపుత్రి నెవ్వరికప్పగించితివి! ఎవరెన్ని

యిక్కట్లుపడినను నాగర్భ శ్రీమంతురాలవగు నో సుభద్రా! మాల

దైవము నీ కీ కడుపుమంట కల్పించెనా? నీమొగమెట్లు చూతుము?

ఏమని యూరడింతుము?

ధర్మ- నాయనా! అభిమన్యుఁడ! పద్మవ్యూహనిర్భేదనచణంబగు నీ

పౌరుషంబు తెలుపుటకు మాఱుగా నీ తండ్రితోఁజావా తెలుపవలసినది?

క. పకపకనవ్వుచు “సంశ

స్తకులంజంపితి” మటంచుఁ దగుమొయి నాయొ

ద్దికివచ్చు పార్థకృష్ణుల

మొకములు నేనెట్లు చూడ మొనయుదు తండ్రీ!

యుయు- ఊరడిల్లుము. జగదేకవీరులగు పార్థకృష్ణులు శత్రువులంజించి

చెండాడి తుదకుఁ గాలధర్మము నొందిన కుమారునకై వగతురా!

శత్రువుల కోహటిల్లిన వగతురు. చంపుబియుఁ జచ్చుటయుఁగాక సం

గరంబునం బువ్వులచెండ్లు విసరుకొందురా యేమి? విపరీతకాలమున

కేమిచేయఁగలుగుదుము. పగఱకొడుకులు మన కొడుకులవంటి వారు

కారా? వారుమాత్రము దుర్బరంబగు పుత్రశోక మనుభవించుటలేదా!

ధర్మ— ఓయీ : యితరకుమారులకు నభిమన్యునకు సాటియగునా ?

శా. ఆకర్ణాంతములైన యాకనుల సౌం పామోముసింగార మా

మోకాశ్రీదికి జాణ కేలుగవ యాముద్దైన చెక్కిళ్ళు నా

యాకారంబుఁ దలంచినన్ మఱవ శక్యంబే ? కటా : యెట్లు లీ

శోకంబుం దీగమింగువారు; కరుణాశూరు ల్పుటద్రాద్దునుల్.

సీ. తమ్మిపూరేకు చందముగల్గి చెవిఁదాకు

వెడఁద కన్నుందోయి బెడఁగు తోడ

విందుజాబిల్లి వెన్నెలవంటి చిఱునవ్వు

దొలకించు కెమ్మోవి కులుకుతోడ

గండుతుమ్మెద టెక్కగమిచెల్వమును బిల్వ

సాగు నూనూఁగు మీసములతోడఁ

గొదమచందురు బోలెఁ గొమరారు కుదురైన

చదురుగల్గిన సోఁగ నుదురుతోడ

తే. గీ. జక్కఁదనమున కిక్కయై చంద్రబింబ

మునకు నహపాతియైనపుత్రునిమొగంబు

పడయ నేరని పరమనిర్భాగ్యపురుష

గణములోఁ జేరెనే కుంతికామ పకట :

యుయు— అన్నా : ఏల విచారించువు ? ఎవరిపిల్ల లెవరికి మంచివారు

కారు ? హెచ్చుతగ్గులు మనకుఁ గావి మృత్యుదేవతకుఁ గలవా :

అదియునుంగాక, పెక్కుజన్మము లొనర్చి బ్రాహ్మణుల సంతృప్తి

పఱచెనా ? లేక దేవతలచేఁ బసిఁడివాన గుఱిపించుకొనెనా ? షోడశ

మహాదానములు గావించెనా ? లేక సత్త్వద్వీపములు జయించెనా ?

శివునివిల్లు విఱచెనా, లేక గంగానదిని వెలయించెనా ? శతాశ్వమేధము

లొనర్చెనా, లేక పండెఁగిందేండ్ల పాయమున భూమికంతకు నేక

చ్చత్రాధిపత్యము గావించెనా ? వర్ణాశ్రమధర్మములు నిర్వేనా, లేక

విపులము మృష్టాన్నమిడి మణులు దక్షిణ లొసంగెనా ? లక్షమంది

భార్యల సుపలాఠించెనా ? లేక యగ్ని నారాధించెనా ? సత్రయా

గంబు గావించెనా ? లేక చిన్నప్రాయమున సింహశరభాదిమృగముల నెక్కితిరిగెనా ? భూమి నావుండెసి పాలుపితికెనా ? లేక యిరువది యొక్కమాటు రాజులం దునుమాడెనా ? ఏమియు లేక పూవప్రాయ మునఁ ద్రెళ్ళిన కుమారునకై యంతవనట తగునా ?

ధర్మ— రమ్ముఁడా ! సమస్తభోగము లనుభవించి ముదిసివదిసిన పోడక రాజచక్రముతోఁ బసివానికి సాటి తేనగునా ?

ఉ. “పాండుకులంబు నిల్పఁదగువాఁ” డని యెవ్వనినమ్మి కీర్తి యీ భండన మాచరించుటకుఁ బొల్పడె నట్టికుమారరత్న మా గండరగండఁడే మొదటఁ గాలవశంబును జెంద భూమియుం దుండి యిఁకేమి చూచుకొని యుద్ధమొనర్పెదరయ్య పాండవుల్.

ద్రౌప— (కన్నీరుతుడుచుకొనుచు) హా ! కుమార : పాండవకులాంకూర మని తలఁచిన నీవే ముదిసిన మ్రానువైతివా ? తలిదండ్రుల కేముద్దు చెల్లించితివి ? ఇఁక నుత్తర కడుపులోనున్న జరాయు పిండమా మాకు దిక్కు ?

ధర్మ— పాంచాలీ ! ఎంత వెఱ్ఱిదానవు ? ఏల మిథ్యామనోరథంబులు తలపోసికొందువు. దుర్భరంబగు వియోగ దుఃఖంబును భరించి యుత్తర బ్రీతికి నప్పటి మాటగదా ? ఓ భీమనేన నకులసహదేవు లారా ? మీకయిన సమయోచితంబగు తెలివిలేకపోయె.

ఉ. తప్పఁదలంచి పోరికి వృథా నుతు నంపితఁ జంపుకొంటి నే నప్పుడు పోరిలో నిలిచినంతఁ బరాభవమబ్బుఁగాక మా యప్పుయు నప్పుయుం గలసి యప్పుడ నమ్ను వదల్చుకుందురే ? యిప్పుడు వానిఁ దేఁగలుగునే ! భగవంతుఁడు వచ్చె నేనియున్.

(తె ర లో)

చ. పడమటి కొండదాపునకు భానుఁడు చేరెఁ దమంబు సుంత వెల్వడె విహగవ్రజంబులు కులాయకులంబున కేగునట్లు లేర్పడ బవరంబు మాని శిబిరంబుల కేగుఁడు సేనలార ! మీ యొడయలతోడ రేవకడ యుద్ధముచేయఁగ తండు మెండుగన్.

యుయు— (అలించి) ఆర్యా : భాన్వంతుం డస్తమించె. ఇరుదెగల
వారును బటకుటీరములకుఁ జేరుచున్నారు. మన మీ యంతిపురంబు
విడిచి కుమారమరణభిద్యమాన మానసులగు భీమనేనాదుల నూరడిం
డింపఁబోదము.

ధర్మ— తమ్ముడా : ఒక సూర్యుండే కాఁడు నా మదికి జగమంతయు
వస్తమించినట్లే యున్నది : హా భువనైకపీఠ :

గీ. కలకలని నవ్వు ముద్దు మొగంబు మఱివు

వచ్చునే చంద్రుఁడున్నంతవఱకు మాకు

నెన్నిజన్మంబు లెత్తిన నిన్నువంటి

కొమరుగలవానిఁ గాంతుమే కొమరుగుఱ్ఱ :

ఓపాఁచాలి : నాకై విచారింపకుము, ప్రజ్వలితంబులగు దహన జ్వాలలం
బడి “తండ్రిల రాజ్యము వల” దని పితామహుని రాజ్యమేలఁ
బోయిన కుమారుం జూడనేగెదను.

గీ. “ఎదురురాఁడేమి సౌఖ్యద్రుఁడేడి” యనుచు

వడుగు క్రిడికి నే నేమి సుడుగువాఁడఁ

“గొడుకునంపితి గురునకుజడిసి” యనుచు

నతనతోఁ బల్కునాకు నోరాడ దకట :

ఆదియునుంగాక,

చ. “కొడుకును బల్కు రేకమయి కూల్చిరి ఘాతుకు” లంచు నెవ్వఁడో

బెడిదపువార్తయు స్వినుచు, విన్నఁ గిరిటికి మేనునిల్వ దీ

గడబిడయేల ? యావెనుకఁ గఱులు ప్రేలు రిపువ్రజంబు పా

ల్వడుటకుమున్న యాచెనఁటి పాణిమువాసి సుఖింతు నంగనా :

ద్రౌప— ఆర్యపుత్ర : మే మందఱమును సీతోడివారమే కాన నాకు వగచు
టకుఁ బనియేమున్నది ?

ధర్మ— తమ్ముడా : నీవుపోయి భీమనేనాదులతో నావచనములుగా నిట్లునము.

ఆ. శక్తిగలరయేని సమరంబు నేయుఁడు

శక్తి చాలదేని శరణమనుఁడు

లేకయున్న రండు లేఖలోకంబున

యంద గలసియుంద మందఱమును.

యుయు— అన్నా : ఈసందేశమును నేను జెప్పఁజాలను, ఇతరులును జెప్పజాలినది కాదు. (వినుట సూచించి తనలో) అవిగో : దేవదత్త వాంచజన్యస్వనంబులు వినవచ్చుచున్నవి. సంశస్త కారణ్యంబు దహించి యర్జునానలంబు వెలుగుచుండఁబోలు ? పాప మాతఁ డిప్పటి కీవార్యుని యుండఁడుకదా :

(అంత దేవదత్త పాంచజన్యంబులు పూరించుచుఁ

గృష్ణార్జునులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

(ద్రౌపదీ ధర్మరాజులు శోకాతిశయమును సూచించుచుందురు.)

అర్జు— (సంశయముతో) బావా : ఏమది నాయెడమ కన్నదరుచున్నది ? కాళ్ళు తడబడుచున్నవి. స్వరము గద్గదపడుచున్నది. కుంభసంభవుఁడు ధర్మసంభవునకేమి కీడు గలుగఁజేసెనోగదా ? ఈ శిబిరము వంకఁ చూడుము.

సీ. పందిమాగధులు కై వారంబు చేయకు

న్నారేల వీరజనాభ నేఁడు ?

ఆఱువేళల మ్రోయనగు నగరామ్రోత

వినఁబడదేల గోవింద నేఁడు ?

మనలఁ గన్గొని లెంక లనుసరింపరు నమ

స్కృతులు సేయ రిదేల కృష్ణ నేఁడు ?

ముత్తైదువులు మన మోసాలనుండి యా

రతు లెత్తరేల చక్కధర నేఁడు ?

గీ. తోయజారాతి నల విధుంతుదుఁడు మూఁడు

వంతులుగృశింప వెలవెలఁబడిన పగిదిఁ

గానఁబడు చున్నదకట : నాకన్నుఁ గవకుఁ

బటకుటిర మిదేల గోపాల : నేఁడు ?

ఏయనిష్టంబు రాకుండ నామనంబిట్లు జేభింపను. విరాట ద్రుపదాదు లేమయినారో? కవలెట్లున్నారో? ధర్మజునిగతి యేమయినదో?

కృష్ణ— (తనలో) నాకు యుయుత్సుని యుపాలంభ వాక్యములు విన్నది మొదలుగ నభిమన్యునివిషయమునఁ బూర్ణముగా ననుమానము తగిలి యున్నది. ప్రతిక్రియ చేయఁబూనుట కప్పటికప్పుడే సమయము గతిం చినది. ఆయుయుత్సుఁ డంత కొక్కింతమున్నే యామాట బుపయోగించినఁ గుమారుఁడు విధిగా దక్కును. ఇంతకు దైవమని వార్యము. ఇటఁగర్తవ్యమేమి? ఇతనికిఁ గ్రహముగాఁ దెలియ వలయునే కాని యిప్పుడే తెలియఁగూడదు. కావున నిట్లు చెప్పెదఁ గాక. (ప్రకాశము) అర్జునా! ఏల యిట్లదైర్యపడియెదవు?

క. నీయన్నలకుం గుళలము

నీయనుజులకుఁ శుభంబు నిక్కంబుగ నే

దో యొక కొంచె మనిష్టం

బీయెడ నగు దానికింత యేటికిఁ బొగులన్ ?

అర్జు— (స్మృతినభినయించి) నే నా సంశయక సంగరపు టలజడిలో నుండ నొక్కుమ్మడిగఁ గౌరవుల సింహనాదంబులు వినవచ్చినవి. అందు లకుం గత మేమై యుండునో?

[పరిక్రమించి శిబిరమువంక తేటిపాఱఁజూచి కన్నీటితో]

చ. రణ మొనరించి నేను శిబిరమ్మునకుం జనుదేరఁగా నకా
రణముగఁ జంద్రబింబ మెదురం బడు పోలికఁ గన్నుఁదోయి పా
రణ మొనరించుచు న్నైదుకరంబుల నన్ను గవుంగిలించు స
ద్గుణములపోవు లేఁడు గృహతోరణమం దభిమన్యుఁ డక్కటా!

(యోజించి)

గీ. గురుఁడు పన్నినతమ్మిమొగ్గర మభేద్య
మనుచు మనవారు సౌభద్ర నంపిరటకుఁ
గటకటా! వాఁడుదానిఁజించుటయెగాక
మొనవెడలివచ్చు తెఱుఁగక మోసపోయె.

కృష్ణ— ఏల యీ తత్తరపాటు ? ఇది ద్రౌపదీ శిబిరముగదా ! ఇక్కడ నభిమన్యుడేల యుండవలెను ?

అర్జు— (ఎదుటఁజూచి) వాసుదేవా ! మన శిబిరంబునకు మాటుగా ద్రౌపదీ శిబిరంబునకు వచ్చితిమేమి ? కలఁతవడిన మనంబుతో నేఁ దెలియక పోయితిని. నీవును జెప్పవైతివి.

కృష్ణ— (తనలో) నా మనముమాత్రము స్వస్థముగా నుండెనాయేమి ? (ప్రకాశముగా) ఔను. ఇది ద్రౌపదీ శిబిరమే ! ఇచటఁ బాంచాలి యుండును గదా ! ఆమె నడిగిన సర్వమును విశదమగును.

అర్జు— (స్మృతి నభినయించి) నాకుఁ బాంచాలీసదనమునకు రాఁదగిన సంవత్సరము కాదుగదా ! అయినను గనుగొందము. ఎవఁడురాయక్కడ ?

బికో— (ఎదుర్కొని) దేవా ! నేను బికోటకుఁడను.

అర్జు— (ఆత్రముగా) అన్నగా రెక్కడ ?

బికో— (తనలో) అక్కటా ! ఈ చావుకబురు నే నేమని తెల్పుదును ? (కన్నీటితో వాక్స్పంథమును నటించుచు) దేవా ! అరుగో నక్కడనే యున్నారు.

ధర్మ— హా ! అభిమన్యుకుమార ! హా ! భువనైకభూర ! (విలపించును)

ద్రౌప— అయ్యో ! ఎంతదురవస్థ వచ్చుచున్నది ? పుత్రశోకాతురుఁడై కిరీటీలోనికివచ్చునేమో ? మరల భూప్రదక్షణము చేయవలసి వచ్చును.

అర్జు— (విని శోకముతో) వాసుదేవ ! ఇప్పుడైన నిజము తెలిసెనా హాసుభద్రాకుమార !

మ. చతురంధోధిపరీత మైనధరణి న్నాసింతు వీ వంచు న

మృతి సీరితిగ దిక్కుమాలి రణభూమిం గూలితే ? కేశవ

ప్రతిరూపంబగు సీ పరాక్రమము వ్యర్థంబాయెనే పోర నా

కుతుకంబంతయు వీటిఁబుచ్చితివిగా ? కుఱ్ఱా ! జగన్మోహనా !

కృష్ణ— (దుఃఖమాపుకొని) అర్జునా ! శోకింపకుము. రణమునం దోహట్లక పోరు రాచవారందఱు సంతసించఁదగినచావు శోచనీయముకాదు.

ఆ. నీకుఁ బుత్రకుండు నాకు మేనల్లుండు

శోకమొక్కరూపసూ : యిరువుర

తేడ్వ లేకపోతినే యేను నీవలె ?

దైర్యశాలి కిట్లు తగదు తగదు.

గీ. రాచబిడ్డకు మరణంబు రణమునంద

తప్పదని విర్ణయించిరి ధర్మవిదులు

పలువురం జంపి చచ్చినబాలునకయి

వగవ నేటికి నీవంటివాఁడు ? పార్థ :

ఏడ్చి యేడ్చి ప్రాణములు శోషించి యున్న ధర్మజుని బ్రతుకు విచారించుకొనుము.

బకో— దేవా : నిజము. దేవర యోధార్పకున్న నది మొదటిది. యిది రెండవదియు నగును. “అనహాయంబుగఁ గుమారు ననికిం బంపి చంపించితి నికఁ గిరీటి మొగమెట్లు చూతు” నని కుందుచున్న యన్నగారి నోదార్చుఁడు.

అర్జు— హా : ధర్మరాజ ! ఎంతవని చేసితివి ?

గీ. ఎక్కడకుఁబోయె మనభీముఁ ? దేమియైరి

కవలు ? పార్ష తుఁడేమయ్యెఁ ? గనికరంబు

లేక పసివానినొంటిగా నీకుమారుఁ,

బంపఁదగునయ్య ? సంగ్రామభారమునకు.

ఓరీ బకోటకా : కొడుకువడియున్న చోటైనఁ జూపింపుమురా :

ఉ. గాసిలియుండియుం గరుడుగట్టిన నెత్తుటిలోనఁ బ్రాణముల

బాసియు వానికాంతి కనుమాయదు నిక్కము వీనమేని; రా

కాసులు నాల్గవంకల వికావిక నవ్వఁగఁ జంద్రమండలం

బే సరిపోవు వానిమొగ మేగతి బూడిదఁ దోఁగియున్నదో ?

(శోకావేశముతో)

మ. అకటా : దిక్కఱివోయెనే ? హరికి మేనల్లుండు, గాండీవిపు

త్రకుఁ డాచార్యునకుం బ్రీతిఁబుట్టఁ; ధఖిలాప్రజ్ఞాతః; గీర్వాణునా

యక పోతుండు, విరాటు పెండ్లికొడు కన్యాయంబు గొంతమ్మతో
రిక లిట్లాఱివో సుభద్రకెదఁ గార్పించింత దాకొల్పుచున్.

ధర్మ— (తెలివి తెచ్చుకొని) పాంచాతీ! కరండకుఁ దేడి ?

ద్రావిడ— ఉత్తరాసుభద్రల పాఞసంరక్షణకై నియోగింపఁబడెఁ గదా !

అర్జు— (కోపముతో) ఓరీ ! బకోటకా ! తాచుపాముపిల్లతో నయ్యా
టములాడి యిట్టి సాహసమున కొడిగట్టిన మహాపాతకి యెవఁడురా ?
వాని నిప్పుడే — (అనునర్థోక్తి లో)

ధర్మ— (నమీపించి కన్నీటితోఁ గొంగిలించుకొని)

మ. వనజాక్షండును నీవు శత్రువుల గెల్వన్ బోవ నాచార్య బు
ద్ధినిబద్ధంబగు తమ్మి మొగ్గరము భేదంపంగఁ బంపించి నీ
తనయున్ జంపఁదెగించె నేఖలుఁడు, పుత్రద్రోహి యా బుద్ధిపో
యినవాఁ డా యవివేకి యా చెనఁటి వీఁడే చంపు మో యర్జునా !

కృష్ణ— ధర్మపుత్రా ! ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము. వాని కాయువుమూఁడిన
నీవేమిచేయఁ గలవు ? కాని భీమాదులు కూడఁబోయి కావలేకపోయి
రా ? లేక పోనే లేదా ?

యుయు— అక్కటా ! పసివాని నొక్కనిం బంపి యూరకుండుమా ?

తే. గీ. గురునిభయమున రా జంతిపురముఁజొచ్చె

భీముఁడాదిగ మేమెల్ల వెంటఁబోతి

మడ్డువడె నైంధవుం డట నభవదత్త

వరముచే దారిలో మా కవార్యుఁడగుచు.

అర్జు— (పండ్లుగొరుకుచు) ఆ ! నైంధవచండాలు ! ఎంతపని చేసితివిరా ?
శత్రుశేష ముంచుకొన్నందులకుఁ దగిన పాయశ్చిత్త మొనర్చితివి.

కృష్ణ— (తనలో) ఇతని కీ శోకము వీరముగా మారుగాక. (ప్రకాశము)
అర్జునా ! “అగ్నేశ్శేషం ఋణాచ్ఛేషం శత్రోశ్శేషం నశేషయే” త్తని
పెద్దలూరక పలుకుదురా ? అప్పుడు పూర్తిగాఁ జంపకుండుటయే మన
కీవిపత్తునకుఁ గారణమైనది.

అర్జు— (గాండివము సాచించుచుఁ గోపముతో) ఓ మహారాజా ! ఓ వామ
దేవా ! ఓ వంచభూతములారా ! నావృత్తిజ్ఞ యాలింపుఁడు!

తే. గీ. ఎల్లి చంపుదు నైంధవు నెవ్వరడ్డ
వడిన నిజముగఁ జీకటిపడకమున్న
చంపలేకున్నఁ బావకజ్జాలయందు
భస్మమైపోదు నీ గాండివంబుతోడ.

కృష్ణ— అర్జునా ! ఏల యీతొందర ? ఆలోచించకుండ నిట్టిమోరపరితిష్ఠ
చేయుదురా ? కుంభసంభవాది మహాయోధగోపాయితుండగు సింధు
రాజుం దేతీచూడ నెవ్వరితిరము ?

అర్జు— కృష్ణా ! ఏల యిట్లు పిరికిమందువోనెదవు ? (మరలవిచారముతో)

శా. పాపాత్ముండగు నైంధవాపశదుఁ డాపన్ దోడురాకున్కి “రా
వే పాలింపవె తండ్రి” యంచునను “వే వే రమ్ము మామా” యటం

చాపద్బాంధవు నిన్ను నెంతగ నెదన్ ద్యానించెనో? కృష్ణ !

(యోజించి) యేమీ ! పార్థాత్మజు మానసంబు తగునే యీసీచమర్యాదకున్?

క. మనకు నెదియేని యాపద ! యనువుపదన్ బ్రోవఁజాలు నభిమన్యుండా
మనతోడానించుట! యిం ? కను నేనేమంచు బ్రతుకఁగావలెఁ గృష్ణా;
(ధర్మజుదిక్కి) ఆన్నా ! కుమారుని పరాక్రమ మెట్లు ప్రవర్తించెనో
చెప్పి నాకుంగొంత సంతనము కల్గింపుము.

ధర్మ— (కన్నీటితో) తండ్రి ! నేనేమిచెప్పఁగలమ ? నాకు నోరాడదు.
కాక యాపరాక్రమము సహస్రములుండగు శేషుఁడేని వర్జింపఁజాలఁ
దని కరఁడకుఁడు చెప్పిన మాటలంబట్టివిశ్వయించుకొంటిని.

యుయు— సోదరా ! అదియట్టిదియ. సూత్రప్రాయముగా నే నొక్కొంత
చెప్పెద నాలింపుము.

చ. ఎనిమిదివేల తేరు లలయేన్గులు తొమ్మిదిమార్లు లక్షజా
ద్యనువమతేజ లొక్క ద్విసహస్రము రాజసుతుల్, బృహద్భులుం
డునితరవీరు లెందఱో గనుంగొనశక్యము గాదు పీరి న
య్యనిమిషరాజపౌత్రుఁడు రణావనికిన్ బలిపెట్టె నెట్టనన్.

అప్పట్టున ద్రోణాదులందఱును “నితఁ డద్భుతునికించుక హెచ్చగు నని ప్రశంసించిరి.

అర్జు— (ఎదుకొమ్మునఁ జేయివైచుకొని)

మ. హరి సారథ్యము లేదు, లేవకట! దివ్యాశ్వంబు లేప్పట్టునం దిరమాతేయను లేద, యక్షయపుఁదూక్షీఃమ్ములా లే, వారుల్ నఱకన్ రానిధనుస్సు లేదు. పడగన్ లంకారియున్ లేఁడెటుల్ దురహం దిందఱిఁ గూల్చితయ్య? కొడుకా! ద్రోణాదులగ్గింపఁగన్.

క. ఇట్టి యసహాయకూరునిఁ

బట్టిని బోఁకొట్టుకొనియు బావా! యిఁక మీఁ

డెట్టులు సుభద్ర! గనుఁగొను?

నెట్టులు బాంచాలిఁ గాంచు నెటు జీవించున్.

కృష్ణ— (తనలో) తిరిగియు నితని మనము శోకమునే యనుసరించు చున్నదే! అవును పుత్రశోకము దుర్నివారము. (ప్రణామము) బావా! నీ పుత్రపూతి మరణంబునంగాని నీ కీ శోక ముపశమింపదు.

అర్జు— (స్మృతి నభినయించి) అవును కృష్ణా! ఇదిగో! ముమ్మాటికిని నా నిశ్చయము వినుము. ఈ నైంధవహతకుఁడే నా పుత్ర మరణమ్ము నకు మూలకందముకావున,

ఉ. కావుమటంచు ధర్మజుని కాశ్యపయిం బడకున్నఁ, బేర్కెమై నీవు భరింతునం చభయ మీయకయున్న, గురుండు కాఁడు గౌ రీవరుఁడడ్డమై నిలువరించునుగా కని వెన్నుచూపుచున్ బోవకయున్న నైంధవుని బోకడఁతున్ రవి కుగ్రింకునుతకున్.

కృష్ణ— కానిమ్ము. అననేకాడదు గాని యన్నమాట నెఱవేర్చుకోవలయుఁ గావున నీవీ పుత్రశోకము మఱచి కుచివై రహస్య పరీదేశమునం బాకుపతమహామంత్రం బుపాసింపుము. ధర్మపుత్రా! నీవునిజశిబిరంబు నకుంబోయి భీమసేనాదుల నోదార్చుము. నేను బుత్రశోకాతురయగు మా చెల్లెలి నూరడింపఁ జనెద. [అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు]

గద్య— ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ విజయమునందుఁ దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీ మత్పురందరవిజయము

పాండవవిజయము

చతుర్థాంకము

=====

[తెరవో]

గీ. చిత్రముగఁ బొద్దుఁజక్రంబు చేతఁగప్పి
పొద్దుగుంకెఁగదా యిఁకఁబొలియు నర్జు
నుండనుచు మోదమున నైంధవుండునిగిడి
చూడఁ దునిపించెఁ దల శౌరి కీర్తిచేత.

గీ. బంతిమాదిరిగా సింధుపతిశిరంబు
నఱకి యభ్రమునుండి క్రిందఁ బడకుండఁ
ద్రిప్పుచున్నాఁడు కృష్ణుఁడు చెప్పినట్లు
పృథివీ నెరవేర్చుకొన్న యా ఫల్గునుండు.

[ఇది చూశిక]

(పీదప యథోక్తముగాఁ గృష్ణునితో నర్జునుఁడు బ్రవేశించుచున్నాఁడు)
అర్జు— వాసుదేవా! ఈతల యెచ్చటఁ బడవేయవలెనో వేగముగ నెలవిమ్ము.

క. ఒకబాణపుంఖమున వే
తొక బాణపు మొనఁదగిల్చి యుంచితి నీసా
యకమయ నిశ్శేషికపై
నకటా : యిటు రెంతకాల మాడింతు హరీ :

కృష్ణ— దీనికిఁ జేయఁదగినపని నీ బాణములకు సాధ్యమగునది కాదు—
“నీనితల యేమిపాటునఁ దుగ్గింపఁబడు” నని మున్నొకప్పు డంబర
వాణి యానతీఁగా.

చ. “ఎవని కరంబునుండి యిది యీ యిలపైఁబడు నంతఁ దచ్చిరం
బవును సహస్రఖండము” లటంచు శపించెఁ దపస్వియైన నైం
ధవజనకుండు తా; నిపుడతండు శమంతక పంచకంబుగా
న విమలనిష్ఠ నియ్యోడ ననారతమున్ జపించు ఫల్గునా :

కావున సమంత్రంబుగాఁ బాశుపతంబు సంధించి వృద్ధ తీర్తియుండగు
నా వృద్ధక్షత్రుదోసిలిలోఁ బడవేయుము. అతండు సీ : యని రోసి
నేలకుం ద్రోయఁగలఁడు. పదఁపడి వానివేల్పుపెట్టి వానికన్నే
పొడిచినట్లగుఁగాక.

అర్జు— (అబ్బురముతో) దేవా : మంచిది. (పాశుపతము సంధించి)

గీ. కీర్తిది ని న్నెద నమ్మిన భృత్యుడేని
నీవు పశుపత్యుత్తంబవేని దీని
సింధుపతితండ్రి దోసిలిఁ జేర్చుచుమ్మ
పసుధఁబడకుండన్ పాశుపతమః నీవు(విడుచుచున్నాఁడు)

[తె ర లో]

ఋషిబాలకులారా : ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము :

గీ. మొండితలయొండు నడుమింటనుండియెగిరి
వచ్చి మనరాజఋషి సంద్యవార్పుచుండఁ
జేతిలోఁబడ నాతఁడు క్షితికిఁద్రోచెఁ
ద్రోయఁ గాఁదల చెక్కలైపోయె ఋషికి.

కృష్ణ— (విని) ఫల్గునా : యిక్కఁ గృతకృత్యుండ వైతివి.

క. కురుబలమకాదు దేవా
సురబలములు వచ్చియవికిఁ జొరఁబడినను నీ
శరవహ్నిలోన మిడుతల
కరణింబడి మ్రగ్గి బూది గాకుందురొకో :

అర్జు— దేవా : నీ యనుగ్రహమునే కొనియాడుకొనుము. నన్నేల
పొగడెదవు ?

ఉ. నీవయకల్మి నే గెలువ నేర్పితిఁ గాక పూరికైన దోఁ
 జాదులుసూడ సింధుపతి నట్లానరింపఁ దరంబె ? నీవు తో
 డీది తరింపఁజేయ నెవ రెట్టి ప్రతిజ్ఞను దాట లేరు ? దా
 మోదరః దానవర్గమున కూరక యిట్టిపొగడ్త చెల్లునే ?
 కృష్ణు— అర్జునా ! అట్లుగాదు. ఓడ యోటిదైనఁ జూక్కా నేమిచేయఁ
 గలదు ?

ఉ. ఆహవదోహులుండయి పురారి కిహతునిభంగి నీ రణో
 త్సాహము చూచునాఁ డెవరు సాయమువచ్చిరి ? దేవవైరి సం
 దోహము నాఁగి యిందుగ్గినకుఁ దోడ్పడునాఁడెవ రూతమైరి ? నీ
 సాహసరైర్య శౌర్యగుణసంపద గాక ధనుష్మదగ్రణీః
 ఇన్నిటికన్న నేఁడు నేను రణరంగమునఁ దురంగంబులను నీరు బెట్టు
 టకు విడిచినప్పుడు పదాతివై నీ వొనర్చిన యాత్మాదిరక్షణము పేయి
 రెల్లధికముగఁ బొగడఁదగినది నుమా ! (చేతనిద్దేశించి) చూచితివా ?
 కురుబల మెట్లు నశించినదో !
 ఆర్జు— (పరికించి) దేవా ! ఇట్టి మిథ్యాస్తుతు లొనర్చి నన్ను సిగ్గు
 పఱపకుము.

తే. గీ. రాత్రిస్వప్నమిషమ్మున రజతభూధ
 రమ్మునకుఁ దీసికొని చని రాజమా?
 చేతఁ బాశుపతాస్త్రసంసిద్ధి రూఢి
 పఱపకున్న; నేఁజేసెడివనియు గలదె ?

అది యట్లుండనిమ్ము.

గీ. ఖరకరుని మండలంబు చక్రంబుచేత
 తెప్పపాటంతకాలంబు గప్పకున్న
 నాబలం బభిమానము నాప్రతిజ్ఞ
 తెలివితేట లీపాటికిఁ దెలియకున్నె ?

మఱియు నుచితసల్లాపములాడి నమస్కరింపించుచు నరదంబు బ్రదక్షి
 ణంబుగాఁ బోనిచ్చి శిష్యవత్సలుం డగు నాచార్యుచేఁ గొంచెమును
 గ్రహింపఁ జేసితివి.

కృష్ణ— ఔను. నాలుగుపాయంబులం బగఱ సాధింపవలయుఁగాని యొక్క పౌరుషంబునకు సాధ్యులగుదురా ?

ఉ. దోఁజునకుం బ్రదక్షిణముతో దయవచ్చుఁగదా యటంచు నేఁ బ్రాణము గాచుకోదలచి పర్వనఁ దేరటు తిరిప్పుచుండఁగా బాణము లేయ మానవు, చివాలునఁ జేతులు దోయిలింప వా స్థానికైన మోహరము దాటఁగ శక్యమె యాతఁడలిసన్ ?

అర్జు— (రణరంగముచూచి విచారముతో) అక్కటా ! కృపాచార్యు లిప్పు టికిని మూర్ఖుఁ డెలియనేలేదు.

మ. విలువట్టిందె విశేషముల్ దెలిపె నీ విప్రోత్తముం డక్కటా ! కలన న్న న్నెదిరించుఁగాక గురునిన్ గారింపఁగా నొప్పునే ? కలుషాత్ముండను బ్రహ్మఘాతినీ మహాకష్టుండ దుష్టుండ ని య్యలముం డభ్యుదయాభిలాషి మన కయ్యాచార్యుతో పాటుగన్.

కృష్ణ— ఫలునా ? నీ వితనిం గుఱిచేసినవాఁడవు కావుకదా ! యాదృచ్ఛి కముగా నిది తటస్థించినది. ఏలవిచారించెదవు ? (నిరూపించి) అడుగో సతఁడుమూర్ఖుడేరినాఁడు. ఇకఁబోదము పద. (పరిక్రమింతురు.)

అర్జు— కేశవా ! సుయోధను నోరి కెన్నఁడురాని మాటలు వచ్చినవి. నిమిత్తమేమో :

కృష్ణ— రోణాభిలాషం జేసియు ఘోర ప్రతిజ్ఞాభంగభయంబునను నీవు వెనుకఁజూడకుంటివిగాని నే నందఱివల్కు- ల్లాలించుచునే యుంటిని. శ్రుతాయుధుఁడు తన గదచేతనే హతుఁడై నపిదప సీవు కాంభోజపతిం దెగటార్చి శ్రుతాయుర్ముఖులతో సమరము నేయుచుండఁ గురురా జాచార్యుని యొద్దకుం బోయి,

గీ. “సింధురాజును నేను రక్షింతు” ననుచు

నభయమిచ్చియు నిటునేయ న్యాయమగునె ?

యశని దయచేత విడిచితి పంతెకాక

పగ్గచేతను జూచ్చెనే మొగ్గరంబు ?

ఉ. ఊరక మేము చంపుకొనుచుంటిమి కప్పయెలుంగు పామవై
చేరిన నిన్ను నమ్ముకొని సింధునృపాలుని లేకయున్న నీ
పోరికి వచ్చునే యతఁడు; పుణ్యమొ పాపమొ పౌరుషంబొ ని
ష్పౌరుషమొ మఱొక్కయెడఁ జాటున డాఁగినఁ బ్రొద్దుగ్రుంకదే!
నీ యభయదానము కఠినఁగాని యతఁడు పూర్వమువలెనే యా పాండవు
లనే శరణుజొచ్చునేమో?" అని యేడ్చిన నయ్యాచార్యుం డిట్లు త్తరము
చెప్పెను.

అర్జు— ఆచార్యఁ డిచ్చిన యభయము మనకు సాహాయ్యమే చేసినది.
తరువాత ?

కృష్ణ— తరువాత గురుఁడోయీ దుర్యోధనా ! నురాసురులయినఁ గిరీటిం
గెలువలేరని నీతోఁ బలుమారులు నుడివెతిని. నా మాటలుండ నీతాత
దేవప్రతుం డెట్టిచింతతో శరతల్పము నలంకరించెనో యెఱుఁగుదువా?

ఉ. “భండనమందు నాకు నొక పాండవు లెంతటివారు శౌరి రా
కుండిన; నాదువిల్లోకఁడె యుక్కడగింపకయున్నె యక్కటా!
దండుగ జోదులేటి? కరదంబులు నేటికి? వాజులేల? వే
దండములేల: యింతకును ధర్మము నెగ్గకయెట్లుమానెడిన్?

ఇట్లు యోజించుచుండ దేవత లయ్యనముని “నీవీ పీఠకర్మమ్ము సుండి
యుపరమింపుట యుక్త” మని హెచ్చరించిరట. నేనంతకన్న నధి
కుఁడను గానుగదా !

ఉ. పాపములాడె దేల కురువల్లభ! పోరఁగరాదె నీవు నీ
ప్రాసగు కర్ణుఁడుం బడుచువారలు; నే నివుడేమి నేయునుం
బాఁపడ వృద్ధుఁడన్ దురభిమానము చంపుకొనంగలేక యీ
చాపము చేతఁ బట్టుకొని చావఁగ వచ్చినవాఁడఁ బోరికిన్.”

అని యుల్లసమాడెను.

అర్జు— నాయందలి వాత్సల్యమేకాని యా మహానుభావునిముందు నే నెంత
వాఁడను. నిజముగా నమ్మహాతుఁ డభయమే యిచ్చినచో మన మా
నైంధవు దెనకేనిఁ బోఁగలుగుదుమా? ఏదో యీయన యొద్దికిఁబోయి

యేడ్చిన లోకముతోపాటు “మే ముండ నీ కేమి భయ” మని యాచార్చి యుండును. తరువాత ?

కృష్ణ— నీ వనినట్లే; పదపడి సమంత్రకంబగు నొక కవచం బొసంగి “యీనాఁడు రణంబున నిశ్చంకముగాఁ దిరుగు” మని యనిచె. దానంజేసి యాతఁడట్టి పల్లదములు నీయెమట నుడువఁ గలిగె.

అర్జు— అదియీ కారణము : ఆకవచధారణము గురువరుండుతప్ప నొరులెఱుంగరు. అయ్యనముకతన నాకును నాకతన నీమేనల్లునకును నది యెఱుకపడియె. (దుఃఖమాపుకొని స్మృతినభినయించి) నేఁడుమనయుత్తమోజోయుధామన్యు లొనర్చిన వికృమము కడు క్లాఘనీయమునుమా!

చ. కురువతి దేరు గూల్చి వెఱుగుంబడ కిర్వురు నొక్కతేరిపై
నఱిముఠినిల్చి రాజురథ మల్లన భగ్నముచేసి తేనిచే
మరల రథంబు గోలుపడి మాత్రని యెద్దురి యస్మదంతికం
బరుల నొకిర్వురం జదిపి యయ్యరదమ్ములె యెక్కియుక్కునన్.

కృష్ణ— చెప్పవలసినదేమి ? ఆసాంచాలకుమారులు నీకుఁ జక్రరక్షకులు గదా ? (స్మృతినభినయించి) అర్జునా! ధర్మజ్ఞునకు ధృష్టద్యుమ్నుని సంరక్షకుఁగా నేర్పరచి తా నయ్యజాతశత్రు ప్రేరణంబున మనకుఁ దోడ్పడువాఁడై మధ్యమార్గంబున దోఱుఁ డడ్డపడి “నీతమ్మునివలె మత్సమ్యుతిం గొనిపోయెదవా ? లేక నన్నుఁ దలకడచి యరిగెదవా?” యని శరాసారంబున ముంప “అర్జునుం దొకరి సమ్మతి నెన్నఁడును గొనువాఁడు కాఁడు. కొనుఁగాక. వీఁడు భీముఁడునుమీ” యని క్రేణించుచుఁ గొంతవడి పోరిపోరి విసివి తుట్టతుదకు,

చ. అరదము దిగ్గి దోఱుని శరావళి కెట్టులొ శీర్ష మొగ్గి య
గ్గురునిరథంబు ప్రేల్మిడిన కూడగముట్టి నొగల్ కరద్యుమ్నన్
బరువడిఁ బట్టి యయ్యనిలుపట్టి తటాలున వీచి వైవతే
రుఱికి గురుండు శిష్యునిమహోద్ధతి కచ్చెరువందె మొచ్చుచున్.

అని యతని సారథి విశోకునివలన వినినది మొదలు కడు నక్కజ మగు చున్నది.

అర్జు— (మెచ్చుతో) అన్నసాహసము నిరుపమానమని లోకప్రసిద్ధమే !
(యోజించి) ఐనను, ఈనాఁ డీమహావీరునికిఁ గర్జునివలని యవ
మాన మించుక ఘటించుట కీ యతిసాహసమే కారణము. కానిచో
భీమునిముందు కర్జుఁ డెవఁడు బావా : మాయన్నగారికి రథ మలం
కారమాత్మమునకే గాని పనివడినప్పుడెల్ల నాయనకుఁ బాదచారిత్వమే
శరణము మమా.

కృష్ణ— అవును. సింగమునకు మాతంగవాహనమేల ? ఇతఁ డసహాయ
శూరుడే గాని యీతనికిఁ బ్రమాద మప్పుడప్పుడుఁ గొందొక
బాధించుచుండును.

అర్జు— నీ వనినట్లే కానిచో,

చ. తన యరదంపు గుఱ్ఱముల త్రొక్కులు ద్రుంచి విశోకు నొంచి వి
ల్లును రథకేతువుఁ దునుములోపల వేటొకవింట శత్రునిన్
దునుమ యతింప కన్న గడు తొందరమైఁ దనతేరు దిగ్గి యా
తని యరదంబు పైకి నొగి దాటునె తాను గృపాణపాణియై.

కృష్ణ— తనకత్తి వినరి యక్కతన నిరాయుధుండై మఱియు దాఁచె
నట. అయిద మున్నచోఁ గర్జుఁడవమానింపఁగలఁడా ! (యోజించి)
కత్తిచేఁ జావము తెగకయున్న నితని నతఁడు రాకుండ వారింపఁ
గల్గునేమో యని యెంచితిం గాని గురునియెడఁ జూపిన సాహస
మానందియమును దీర్చినది (నవ్వి) అడల యంపఱి మీయన్నకు
దున్నపైఁబడు చినుకులునుం గావుమమా బావా :

అర్జు— అయ్యనఘఁడమాయకుఁడు గావుననే మీమీ హాస్యవచనముల
కప్పుడప్పు డవకాశమిచ్చుచుండును.

కృష్ణ— అమాయకుఁడు గావుననే గర్జుఁడరదమ్ముననే యొకఁట డాఁగి
యున్న నయ్యది గవిపెట్టనేరక పోవుటయుఁ దుద కవమానితుఁ
డగుటయుఁ దటస్థించినది. లేనిచో పిచ్చ మున్నొనర్చిప పృతిజ్ఞను
గూడ నితిఁ డప్పుడు చూచువాఁడు కాఁడునుమీ : దీనికేమి. “పులి
మీఁదపుట్ట” యన్నటులేట్లో నైంధవవధి పృతిజ్ఞను నిస్తరించితి మను

కొనుచుండఁ గర్జునితో మీయన్న కొనర్చిన యవమానమునకు
బదులుచెప్పి యంతఃబోక యభిమన్యువధ సుగ్గడించి;

క. అనిసీవు సూచుచుండఁగ

దునిమొద వృష సేను సీసుతునినని పృథివన్

బొనరించితి వద్దానిని

మనమున స్మరియింతె ? యిట్టిమాటలు చనునే.

మీయమ్మకడుపు చల్లఁగ నిందుఁ గాల నిర్ణయము మాత్రము చేయ
మఱచితివి.

అర్జు— వాసుదేవా! జగదేకరక్షకుఁడవగు నీ యనుగ్రహము గల నాకుఁగల
నిర్ణయ మొనర్చినను నయ్యది దుస్తరముకాదు. (స్మృతినభినయించి)
బావా ! దారుకుఁడు నీరథమ్మును సన్నద్ధపఱచి తెచ్చెనుగదా !
కారణమేమి ?

కృష్ణ— అర్జునా ! రాత్రి యట్లుచెప్పితిని. పని పట్టినచో నేనుగూడ రథినై
యుద్ధం బొనర్చుటకు నిశ్చయించుకొనియే యున్నాఁడను. నీవు
జగదేకపీరుఁడవుగాన నెవరి సాయమును నపేక్షింపవైతివి. కాని సన్నద్ధ
పఱచి తెమ్మన్నందులకు భూరిశ్రమస్సుతో నన్యోన్యరథాది పరికర
మారణంబుగఁ బోరియున్న నీ శిష్యుఁడు సాత్యకి కది తిరిగియుఁ
గర్జునితోఁ బోరి యోడించుట కుపయోగించినది. లేనిచో సాత్యకి
రథస్థుఁడగు కర్జునికి నోడవలసినవాఁడగును.

అర్జు— అతఁ డీనాఁ డొనర్చిన విజయములు గణించినచో నిరాయుధుఁడై
కూడఁ గర్జుని జయింపఁ గలుగుననియే నా నిశ్చయము. (వశ్చాత్కాప
ముతో) వాసుదేవా ! నేటి యుద్ధములో నొక యధర్మమునకు నామది
కంపించుచున్నది సుమా.

కృష్ణ— భూరిశ్రమస్సుచేయి నఱకుటకేనా ? సమయజ్ఞుఁడవు కావునుమీ.
అంతపాటి యధర్మమును లేకుండ బవరము నేయువారెవ్వరు ?

చ. బెడరెడ వీ యధర్మ మొక పెద్దయొనర్చి; రిపుల్ రణంబునం
బడుగురు కూడిమాడి యభిమన్యునిఁ జంపఁగవచ్చు నేమి ? దో

ర్మదమున నాతఁ డెత్తిన కరం బది తుంపక కంటి కామయఁ

ప్రదమయి దొడ్లు సాత్యకికబంధము చూచెదవా ధనంజయ !

అర్జు— పోనిమ్ము. కృష్ణా ! అంతటితోఁ బోనీక మనసాత్యకి ప్రియోవ వేశంబున బ్రాణములు వీడు పయ్యనముకంతము దునుముటకేని వ్యసనపడవలదా ?

కృష్ణ— పడవలనినదే. కృపునికై వ్యసనపడి యేమిచేయఁ గల్గితివి ? భూరిశ్రమిని విషయమునఁ బూర్వజన్మ గాఢగూడఁగలదు. అది సావ కాశముగ నీకుఁజెప్పఁగలను. అపై నీకీ సందియము వోవుటయేగాక యీనాఁడు ద్రోణ కర్ణా ద్యనేకయోధుల మక్కడఁచి సర్వవిధముల నిన్నును నన్నును మఱపించిన సాత్యకి కీ యవమాన మెందులకు ఘటి ల్లెనో కూడఁ దెలియఁగలదు. దీనికేమి ? ఆచార్య నెదిర్చి నవసీ యున్న మీ పెద్దయన్నకు నైంధవ వధవ్రకారంబు విమపించి యోదా ర్చుదము రమ్ము. [పరిక్రమింతురు]

అర్జు— (స్మృతినఖనయించి సాత్యకినుద్దేశించి) సాత్యకి ! ఎంతపని చేసి తివి : విన్ను నమ్మిగదా, మాయన్న నొంటరించేసి వచ్చితిని.

[ధర్మరాజు మద్దేశించి]

క. నలుగురుతమ్ముల మనిలో

వలనుండియు విన్ను గురువిబారికీఁ బోవం

గలపాటి కాకపోతిమి

దలితాంతరైరివీర ధర్మకుమారా :

కృష్ణ— ఫణునా ! సాత్యకి రాకపోయిన భీమనేనునోడించి సీచోక్తులు వల్కిన కర్ణు నదలించు వారెవ్వరు ? మనము ప్రతిజ్ఞానిర్వర్తనత్వ రాయమాణ మానసులమయి నైంధవునిదిక్కు మొగంతైయుండఁ

చ. రిపుబలమెల్ల నొక్కఁడెదిరెన్, బెదరెం గురునాయకుం, డవ త్రిప విడనాడి పాతె యువరాజు; మదర్శనుఁ డాదియైన భూ మిపతులు సోమదత్తుఁడు నిమీలితలోచనులై రి కానిచోఁ దవతపలాడదే ప్రబలతాపముచే మనచిత్త మర్జునా !

అర్జు- కృష్ణా! నైంధవవధోత్కర్షామర్షంబునఁ జూచినదియుఁ జూడనియట్లే యున్నది, (కోపముతో) ఓరీ పాపవిచారా! రాధాకుమారా!

ఉ. కౌరవనాథుతోడి చెలికారము పెంచినకండ కొప్పునన్
మూరుతసూతి కట్టు లవమానము నేయఁగఁ బోయినావురా
మోఱక! నిన్ను దీనిఫలముం గుడిపింపఁగ లేకయున్న నా
పేరు కిరీటికాఁడు రిపుభీముఁడు భీముఁడుకాఁడు పూజ్యుఁడున్.

కృష్ణ- (తనలో) ఓహో! యీ జిష్టుని మనం బప్పుడే కర్ణవధపర్వము నన్వేషించుచున్నది. కాని యయ్యెడ కరుగుటకు ద్రోణపర్వతము దాఁటవలయునను విషయమే యితఁడు మఱచినాఁడు. (ప్రకాశము)
ఫల్గునా! మనమీ యుదంతము మహారాజునకు వినిపింప నేగుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

ధర్మ- (బకోటకునితోఁ బ్రవేశించి) బకోటకా! తరువాత?

బకో- తరువాత వారిలో వారికే పెద్దకలహము జరిగినది.

ధర్మ- ఎవరెవరికి?

బకో- ద్రోణ దుర్యోధనులకు.

ధర్మ- ముఖ్యులగువారికే! కారణమేమి?

బకో- దేవరతమ్ముఁడు నైంధవునిఁ దెగటార్చుటయే కారణము. భావుక మరణంబునకు శోకించుచు మొదటఁ గురురాజు భారద్వాజు కడకుం బోయి “కుంభసంభవా! నాఁడట్లు శిఖఁడి నెదుటంబెట్టుకొని శాంతన పుం దెగటార్చిరి. నేఁడు నైంధవునిం జంపి మాట చెల్లించుకొనిరి. ఈ యాలములో జరాసంధసుదర్శనాది మహాయోధులు పెక్కురు మడిసిరి. నేటికి వారి సేన సురక్షితముగానే యున్నది. మన బలం బేడక్షేహిణులు రూపుమాసినది. ధనురాచార్యుండనని పేరుపెట్టుకొని పిల్లవాఁడు చేయఁదగిన పనియైన జేయఁదలఁపవైతివి. అన్న మాట చెల్లించుకొనలేక పోయితివి. నిగ్రహానుగ్రహములు రాజు లకుఁ జెల్లుఁగాని బ్రాహ్మణులకుఁ జెల్లునా? కాక యిట్టి కవటాత్ముం డవగు నీవు బ్రాహ్మణుఁడవా! నీవు శత్రుపక్షముననేయున్న బ్రతికి

పోయిము. ధురంధరుండగు కర్ణుని వదలి మొదటనే నీకు నేనా నాయకత్వమిచ్చినందులకుఁ దగిన ఫలముం గుడిచితిమి; నిన్నఁ “బదుగురుపోర్చినై యభిమన్యుని విరథుంజేసి చంపుఁ” డని యెచ్చరించితివి. నేఁడఁ శిష్యవాత్సల్యమున నర్జునుని మోహరంబు చొఱచిచ్చితివి. సర్వవిధంబుల నీచే మోసపోయితిమి” అని యనరాని మాటల దూషింప గుఱుం డరుణసరోజంబుల కెనయగు కందోయితో “నోయీ! మూఢదుర్యోధన! ఇది యంతయును నా నేనానాయకత్వమునకా ఫలము? జూదములోనఁ దబ్బిబ్బు పాచికలాడించినందులకుఁ గాదేమి? మహాసభలో ద్రౌపది పుట్టము లొల్పినందులకుఁ గాదేమి? సంధిచేయవచ్చిన వెన్నుని పలుకులు వినని యందులకుఁ గాదేమి? చాలుఁ జాలుఁ పాంథవ పాంచాలర యంపగము లొకదండ నొడలు మండింప నందుపై గడియ గడియకువచ్చి నీ విట్లుడికించెదవేమి? చేతనైన యుద్ధము చేయుము. లేదా, ధర్మరాజు శరణుజొరుము; నిక్కముగాఁ బాంథపుల నంతలుచేసిన కఠినాత్మునకు రణసహాయముఁ జేయవచ్చిన నేను వ్రాహ్మణుఁడనే కాను” అని యేమేమో కనలిమరల కాంతము దెచ్చుకొని “కానిమ్ము; నేనీ రేయి పాంచాలరంజంపక కవచంబూడుచువాఁడఁగాను. కృపాశ్వత్థామల నిట్టే యుడికింపక చని యుత్సాహంబు కల్పింపుము. నా చేతికిదాటినవారల వారలడఁగింతు” రని యోదారెప్ప.

ధర్మ— అక్కటా. అట్లయిన నీకఁ బాంచాలరు మనకు దక్కరు. కాఁజోలును. (యోజించి) పాంచాలరంత పైపై లేరు. అందులో ధృష్టద్యుమ్నుఁ డసాధ్యుఁడు. అతఁడీ గురునకు లొంగువాఁడుకాఁడు.

శ. చిన్నతనంబునన్ దనకుఁ జేసినయెగ్గు దలంచి శిష్యుం
పన్నుఁడు కుంభజుండు మన పాథునిచే దుగ్ధపదక్షితింద్రునిం
బిన్నమునొందఁజేయ నభిమానముచే నతఁ డీకుమారునిన్
జిన్నముచేసి యా గురుని జంపునిమిత్తము గాంచె వహ్నిలోన్.

అకో— నేఁడేమోకాని యితఁడు దోఁజునిబారికగ్గమై మృగ్గుచు సాత్యకిచే రక్షింపఁబడియె.

ధర్మ— ఒకప్పుడెంతవారికిని బరాభవము రావచ్చును. (మెచ్చుతో) సీరి
సోదరా : నీ ఋణ మెట్లు తీర్చుకొందును ?

ఉ. “అన్నలఁ దమ్ములన్ గలన నన్నిటఁ గాచుకొనంగఁజాలి మా
యన్నను గాచెనే” యనుచు నర్జును దోవది దెప్పకుండ నా
పన్నతిదోఱు బారిఁ బడుపట్టునఁ బార్వతుఁ గాచి తీవహా :
కృన్నన నిన్నుబోలు నుపకారులు మా కెవరయ్య సాత్వకీ :

బకో— తరువాత తేడు కర్ణునియొద్దికరిగి “దోఱుఁడే మన నైంధవు
మృతికఁ గారణుఁడయ్యె” నని దూఱనారంభింప నతఁడు “మిత్రమా :
అట్లనఁ జనదు. దైవమే మన నైంధవుని హరించె. మనకన్న నన్ని
విధములఁ బాఁడవులు లొచ్చెసిను దైవజలమందు మిక్కిలి హెచ్చు
లేనిచో లాజగృహదహనాదికంబు వారల కించుకేని గీడుఁ గల్పింప
కుండునే” యని సమాధాన పఱచె.

ధర్మ— వీనికింత తెలిసియు సఁధి నెందుకు గుఱురనీక చెడఁగొట్టెనో ?

బకో— (తెరవంకజూచి) దేవరతిమ్ముఁడును శ్రీకృష్ణుఁడును వచ్చు
చున్నారు.

ధర్మ— అట్లయిన జయఃకీర్తిశోభితులగు వారిని మనమరిగి గౌరవింకము,
రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

గ డ్య

ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ.

విజయమునందుఁ జతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీ మత్స్వరదేవతామైనమః

పాండవవిజయము

పంచమాంకము

(తెరలో)

శా. దీపంబుల్ వెలిగించి రెల్లెడల, హేతివ్రాతనందీప్తిపైఁ
బ్రావయ్యెన్, నృపమాళి మౌఖలెసఁగెన్ భాస్వంతులైః రేయోగిన్
లోపించెం బగలయ్యె నేనలకు; దోణుంజూచి భీతిల్లుచున్
వేపాఠెన్ యమనందనుండు గవినెన్ వీరున్ గురున్ గీడియున్.

(ఇది చూశిక)

[ధర్మరాజు ప్రవేశించును]

ధర్మ— (లజ్జతో) ఈవిమానచరుల తప్పేమి? నేను బలాయుతుండ
నగుట యబద్ధమా?

(మరలఁ దెరలో)

మ. అనుమామా : యనుమయ్య యీతులువ నేడంతంబునొందిండు నా
ల్కూను ఖండించుటదేమొ చూచెదను దొల్లంజేతు శీర్షంబు, రా
జునకుం గల్గిన యుద్ధభారమది తీర్చుంగాక నాయప్రళ
స్త్రనికాయంబు వృధా పగల్గములు మీఱున్నీకు మీకర్హునిన్.

ధర్మ— (విని) రామాయణములో పిడుకలవేట్లాడుట బయలుదేరినదే :
కృపగురువుత్తి కర్ణుల కేదో యవాంతరకలహము గల్గినట్లున్నది.
(సంతోషముతో) మనకీ యంతఃకలహములే చాలవఱకు దైవముతో
పాటు తోడ్పడుచున్నవి. నిక్కముగా వీభ్రాహ్మణత్రితయమే విజృం
భించిన మనలో నెదురువారెవడు?

ఉ. కొరవనాథుఁడుం దనకుఁ గర్జునిబాసట గెల్పుచెందఁగాఁ
గారణమంచు లోఁదలఁచుఁగాని నిజంబది పార్థవృద్ధితే
కారణః మాఖలుం డటులఁ గాటులు పేరికయున్న నెందు దు
ర్వారులు బ్రాహ్మణుల్ రణపరాజ్ఞులు లొదురె మాటిమాటికిఁ.

(తెరలో)

గీ. అర్జునునితోడఁ జోరి సూతాత్మజుండు
వీరభుఁడై యెక్కెఁ గృపుతేరు వీఁకఁబాధుఁ
దాక నెంచు సుయోధను దర్పదనుఁడు
ద్రౌపదీవారిం చె మిగుల గౌరవమెలర్చు.

ధర్మ— పాపము : కర్ణుఁడు తానోడుట కంట విచారింపఁడు గాని కృపా
చార్యుల తేరే తనకు గతియైనందులకు లజ్జించును గాఁబోలు. (విని)
తన్ను బ్రతికింపనెంచిన గురువుతుని రారాజేమో దూరుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. ఫల్గునుఁడన్న మీకుఁ గడుపక్షము తండ్రియు నీవు వానిపై
నల్లరు; మీరు పార్షతుల నార్పుఁడు నేను వధింతుఁ బార్థులన్
గల్గెడుఁగాక మృత్యువో యఖండరమావిభవంబొ నాకు ; మీ
రల్లనుచుండుగిక కురురాజుపరాక్రమ దైర్యశౌర్యముల్.

ధర్మ— వారిప్పుడు క్రొత్తగాఁ జూడనక్కరలేదు. నీవు పార్థునెదుటను
నేనువ్రోణు నెదుటను లేకమేనిఁ బనికిరాము.

(తెరలో)

గీ. కలదుపాండవులందుఁ బక్షముమాకు
నయిననది యుద్ధపుంబట్ల నవలికేగుఁ
జూడు పాండవనేనఁదూఁగాడఁజేతు
నేనుగల్గ యుద్ధమ్ము నీ కేల రాజ ?

ధర్మ— (విని) ఓహో ! ఈగురువుతుండు గురుని కెప్పట్లను దీసిపోవు
వాఁడుకాఁడు. (తెడవంకఁజూచి) యుద్ధము కడు సంకులముగా జరుగు
చున్నది. ఎవరేమిచేయు చున్నదియు విస్పష్టమగుటలేదు.

(మరల తెరలో)

తే. గీ. ఇదియలంబను తల సీకు నితఁడుమిత్రుఁ

డిప్పటికి దీనిగైకొను మింతలోన

నీదు ప్రాణమిత్రునితల సీతథఁబు

పైనిబడు సిద్ధమిది తాటిపండువగిది.

ధర్మ— [సవిమర్శముగా] ఈయలంబనుఁడు మున్నరణ్యంబున యాజ్ఞ వేసికివి మాకును హానిగావింప నెంచి న జటాసురుని కొడుకు కావలెను. బకాసురుని తమ్ముఁడును, నిదే పేరివాఁడును నగు రక్కసుఁడీ హిడింబాసుతునిచే నింతకమున్న మడినె, ఆరక్కసు తల కురు రాజు రథముపైఁ బడవైచి పింహనాదమొనర్చి కర్ణునిపైకిఁ గుమారుఁ డరుగుచున్నాఁడు. ఇది రాత్రియ్యుద్ధమగుటచే నీరాక్షసీపుత్రు నెవ్వరును నెదిర్పఁజాలరు. (విచారముతో) తప్పక తనప్రాణసంరక్షణకై కర్ణుఁ డింద్రదత్తంబగు శక్తి సీయనిలపొత్తునిపైఁ బ్రయోగించును గాఁబోలును. అయ్యో! దైవమా! నిన్నటి పుత్రకోకిముపై నిది యొకటి దెచ్చిపెట్టఁ దలఁచితివా :

(తెరలో)

చ. ఉరువగుశక్తి నేఁ డలఘటోత్కచుపైఁ బడవైచి దానికిన్
బరు వెడలించుకన్న నిది పార్థునిపై నడరించు తొప్పు; వ్వాఁ
దొరికిన యుద్ధమే యడఁగు నుర్వియు తేనికడక్కుఁ దక్కు భూ
వరులకుఁ జొవుదప్పు; మనపార్థివు నప్పును దీర్చినట్లగున్.

ధర్మ— (వివి ఆత్రిముతో నిందునిద్దేశించి) దేవా, పురందర :

చ. కొడుకును బ్రోవఁగాఁగవచకుండలముల్ హరియించితీవు వి
ప్రృఢవయి దైన్యమంచుఁ దలపోయక, నేఁడది ముల్లు దీసికొ
ఱ్ఱడఁచిన భంగి యయ్యో నకటా! యిపు డీవిడినట్టి శక్తిచే
నడచెదనంచుఁ దాఁకునట! యాలములోపలఁ గర్ణుఁడర్జునున్.

హా! పార్థ! సైంధవునిం దునిమి యొక గండము దాటితిమనుకొనుచున్న

నీకై యింకొకగండము వేచియున్నదా? కానిమ్ము, సర్వవా మన
కార్తవ్యరణ్యుండగు భగవంతుడే దిక్కు, ఓ వాసుదేవా :

ఉ. కావు మటంచు నీవదయుగంబు మనంబుల బాఁడుకొల్పుచుం
దేవరఁ గొల్పుచుంటిమి త్వదేకశరణ్యుల మాజిలోన మా
యేవురస్రాణము ల్నిలుపు మే దెటులైనను సంతచింత లే
దాచిలమయ్యె నాహృదయ మా పడిఁ బాపఁగదయ్యె కేశవా :

(తెరలో)

తే. గీ. ఎట్టకేలకుఁ గర్ణుఁ డయ్యింద్రదత్త
మైన శక్తిని భీమసేనాత్మజాతు
పైఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు బ్రీతికెఁబార్తుఁ
డవని కైవసమయ్యె యమాత్మజానకు.

ధర్మ- (విచారముతో) అక్కటా! విమానవరులార! యేమి మీయా
నందము! అతఁడు రాక్షసీపుత్రుడేయైనను మాభరత సంతతిలోని
వాడే కదా! సహజవైరముచే మీరునుశౌచియాసంతసించినను,

గీ. బ్రీతికెఁదమ్ముఁడటన్న సంబరముకొంత
పడియోఁ దమ్మునికొడుకన్న వంతకొంత
రెండుదెసలకు వ్రాలకయబుండఁజేయ
నడుమ నట్టాడుచున్నది నామనంబు.

(తెరవంకఁజూచి) ఉభయ నైన్యంబులును ననివార్యంబగు నిదుర మత్తునఁ
దమతమ వాహనంబులపై విశ్రమించుచున్నవి. నేనును గొంచొక
నిదురింతుఁగాక : (నిదుర నటించును)

(తెరలో కలకలము)

ధర్మ- (ఉలికిపడి లేచి దెసలుపరికించి)

క. తనపంశము క్షీణించెడి
నను వగవునఁ బోలెఁజుండ్రుఁడదె! సగమై మె
ల్లన దివికిఁ బ్రాక నిరువాఁ
గును సమరంబునకు గవినెఁ గుంభిని యవినెన్.

(తెరలో)

చ. దుగ్రీపదుని జంపితి నిర్వరటుఁ డ్రుంచితిఁ దున్మెదవింకఁ బార్షతున్
గృప విడనాడితిం బరకుభృచ్చయకూలదవాగ్ని నైతిభూ
మిపతి “వృధాసుతాపులరు మీ” రని దూఱఁగనేల ? నేఁడు బౌ
ర్యపటిమ దార్తరాష్ట్రుల జయాపజయంబులు నిర్ణయించెదన్.

ధర్మ— (విచారముతో) హా ! బంధుసముద్రులారా ! విరాట దుగ్రీపదు
లారా ! అల్లండ్రికొఱకుఁగదా మీకీపాటు తటస్థించినది ?

ఉ. అల్లునిఁ జూడఁగా విరటుఁ డర్మలిచేత దివంబుఁ జేరుఁ గా
కల్లురపేర్మిఁబోవిడిచి హా ద్రుపదక్షితిపాల ! నీకుఁ బోఁ
జెల్లునె ? కుంభసంభవుని చేతికి లక్ష్మము చేసెనే నినుం
దెల్లముగా నెఱింగియు మదిం దలపోయక పార్థుఁ డక్కటా !

బౌరా : ఈ దిన మెంత దుర్దినము ? పృథ్వితంబుననె యిట్టిబెట్టిపపు
వార్త విసనయ్యె. ఇంకేమి దుఃఖములు తెచ్చి పెట్టునోకదా ?
(కోపముతో) పరమ కుత్సితుఁడగు సుయోధనుఁడు మాటిమాటికిం
బోయి పురికొల్పుటం బట్టిగాని లేనిచో నయ్యనఘండు మనయెడల
వంత విర్దయాత్ముఁడు కాఁడు. (చింతించుచుండును.)

(ఒక సేవకుఁడు ప్రవేశించును)

సేవ— దేవా యుధిష్ఠిర మహారాజ ! కృష్ణభీష్మార్జునులు మి మ్మొరసారి
ధనుర్పాణములు ధరియించి పమరభూమికి రమ్మనుచున్నారు.

ధర్మ— (తనలో) ఇదియేమి యుపద్రవమో ? గురునితో నన్ను
యుద్ధము చేయుమనుటకుఁ గాదుగదా ? కానిమ్ము యథాశక్తిఁ
బెనఁగుదుఁగాక. (ప్రకాశము) ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడను. అల్లదె
ధనుస్సు. దాని నిటు తెమ్ము.

సేవ— (తెచ్చియిచ్చి) దేవా : యిట్టిటు (ఎదుటఁజూచి) మహారాజ !
వారు మువ్వరు నేలొకో పమరభూమి విడిచి యా మట్టిచెట్టుకింద
సేమేమో యాలోచించు చున్నారు. సమీపించెదము రమ్ము.

(పరికిరిమింతురు)

(అంతటఁ గృష్ణభీమార్జునులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

కృష్ణ— (ఎదురుకొని) మహారాజ ! మేము నీ యొద్దకు రాక నిన్నుం బిలువనంపినందులకు క్షమింపుము. మేమందఱము నోపినకొలఁది రణంబున చొర్లాడుచుంటిమి. నేటికి నీ వంతు వచ్చినది. (చేత నాకసము చూపి) ఈ మధ్యాహ్నమార్తాండులోక నూర్వురకన్న మిన్నయై కుంభసంభవుం డేరికిని దేతీచూడ రాకున్న వాడు. కావున నతని మాయించుటకుఁ దగిన యుపాయమాలోచింపుము.

ధర్మ— వాసుదేవ ! నీ యపహాస్యమునకు నేటికిఁ బాత్రుఁడనైతివా ? గురునకు జడిసి యిల్లు దూఱితినిని యడికించెదవా యేమి ? కాని మృందఱి వంతులు భరియించు మహానుభావుఁడవు నీవే యుంటివి గదా.

భీమ— భౌత్యవత్సల ! శౌరి మీతో నెన్నఁడయిన నెకసక్కెములాడెనా ?

ఉ. కాలము దాఁపరించిన ప్రకారముగా నడఁగించె నెల్ల పాం
చాల బలంబుఁ గుంభభవపాపవినిర్గతబాణకీల; మా
కేలు వడంకుచున్నది చిక్కిర్చిత మేఘయుఁ దోఁచ కోమహీ
పాలక ! దేవరం బిలువఁబంపితిమయ్య రణంబులోనికిన్.

కావునఁ గర్తవ్యంబు నాలోచింపుము.

ధర్మ— ఓ భీమార్జునులారా ! ఓయీ వాసుదేవ ! గురుండట్లు కనిక రఁబడి మాలినను మీరు సమర నిరుత్సాహులరైనను నే నేమి చేయఁ గలను ? ఐనను,

ఉ. ఏ నెదిరింతుఁ గుంభభవు నేకరథంబునఁ బంపుఁ డట్లు కా
దేవి రణంబు మాని వనదేశములందు సుఖంత మీ దురా
శానిగళంబుఁ ద్రొంచుకొని సారతపోధను లెల్లకాలమున్
మౌనులు ధర్మశాస్త్రవచనంబుల సార ముపన్యసింపఁగన్.

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బావా !

గీ. రాజు రాజుతోఁ బోరు టర్హంబుగాని
తదితరులతోడఁ బోదుట తగ దటంచు

మాపుగురుతోడ బోరు నిన్ మానిపించి

యిప్పుడగురుపైకి ని న్నెట్లుపనుతు ?

నీ వీ రెండును జేయనక్కఱలేదు. కొంచెము వాక్సహాయ్యము జేసినం జాలును.

ధర్మ— అన్యతమాడుట తప్ప మఱి యేది యేనియుం జేసెద.

కృష్ణ— నా కదియే కావలసినది వినరాని మాటలు వినిన గురుం డత్తు సన్యాసము గావించును. గావున నతనియొద్దకుఁ బోయి “అశ్వత్థామ సచ్చె” నని యనవలయును. అతండిప్పుడు తండ్రికిఁ గనుచాటగు ప్రదేశమున సమరము చేయుచున్నవాఁడు కావున నమ్మును.

చ. అడవులకేగిన న్విడువఁ దాగుచుఁ డాపయి మీరు రాజ్యముం గుడుతురొ ? కాన కేగుదురొ ? కొందొకకార్యము నేయవచ్చు ; నిప్పుడు గల గండముం గడచిపోయినఁ జూతము మారుతోవఁగా నడువకు మీనఁగాచియును నక్కలపా లొనరింపఁ బాడియే ?

మ. చదివెం భీమగదా ప్రహరమున నశ్వత్థామ పేరింటిదే
గద మాతంగము ; దానిమీఁద నెపముం గల్పించి ముందనున్. పై
'నది హస్తీంద్ర' మటన్ము మెల్లగ, నసత్యాలాప దోషంబు నుం
డదు, కార్యంబు ఫలించు, నంత భవదిష్టప్రాప్తి చేకూరెడున్.

అర్జు— (నిర్విణ్ణుడై యథోముఖుడై యనన్ముతి నటించుచుఁ దనలో)

క. తుచ్చమగు రాజ్యమేటికి ?

స్వచ్ఛంబగు యశములేని సౌఖ్యము ఘనమే ?

విచ్చిన్న ధర్ములై న జ

యేచ్చులు వెలియొడు రకట ! యిహపరములకున్.

భీము— ఇంతకు మున్నొకసారి నేను పోయి చెప్పితిని, కాని కార్యకారి కాలేదు. ఈ శౌరి మాటలకన్న మన కాగమములను శాస్త్రములును నెక్కుడుకావు.

ఉ. బొంకనివాఁడవౌట నీనుఁబోలిన మానిసి నీవ యౌట ని

శృంకముగా గురుండు తనుజాతునిచా వెద నిశ్చయించి యీ

యంకనముం ద్యజించు ; నిజమావలఁ దెల్లమకానఁ బాండవై
జాంక! స్వకార్యసిద్ధి కటలాడితిగా, యని యల్లఁ దాతఁడున్.

ధర్మ— (చెవులుమూసికొని) హరహరా ! ఎంతమాటాడితిరి ? ఎంత
సాహసము చేసితిరి ? కుమారుని చావువిని యాచార్యుఁడు బ్రతుకు
ననుకొనుచున్నారా యేమి !

ఉ. తిండికి లేకపోయి పరదేశము లేగిన వచ్చుఁగాక; వి
పుం డదిగాక దేశికుఁడు పూజ్యుఁడు రిత్త వచించి చంప బ్ర
హ్మాండము లన్నియుం దిరుగులాడవె ? తుచ్చులతోడిపాటుకా
కుండునె ధర్మసంభవుఁడు నూరక యిట్లు లసత్వమాడినన్.

ఉ. సత్యముచేతనే జగము సర్వము కృంగక నిల్చె, సత్యమే
నిత్యము, సత్యమే శుభము, నీరజబంధువు నీరజారియున్
సత్యము చేతనే గతు లజన్రముఁ దప్పక యున్నవారు సౌ
మత్యము సత్యముం జెడిన జ్యౌపతి కెందు జయంబు గల్గునే ?

అదియునుంగాక బొంకనివాఁడ ననికదా! 'నీమాట గురుండు నమ్ము' సని
నుడివితిరి. నే ననృతవాది నేని నాకా గౌరవమేల వచ్చును.

శా. సత్యంబే విడనాడినం గహన వాసంబేలొకో ? రాజ్యభా
గత్యాగంబది యేలొకో ? చెలువకుం గారాని పాల్గేలొకో ?
వ్యత్యాసంబుగ నొక్కరాజుకడ నేవావర్తనం బేలొకో ?
యత్యాలోచన శాలు లీపలుకు లేలా ? మీకుఁ జాలింపుఁడి!

ఉ. 'ఇంతపరాక్రమంబు పహించిన మేము భరింప లేము కా
సంత యనుగ్రహింపు' మని యాయన పాలికిఁబోయి వేఁడి నే
శాంతుని జేయఁగాఁగల నసత్యము లాడఁగఁజాల మున్ను నా
శంతనువుత్తు బాహుబల సంపద పెంపున గెల్చినారమే?

కృష్ణ— యుద్ధిష్ఠిరా ! నీ వజాతశాత్రవుండ వనుమాట నేఁటికిఁ దెలిసినది.
దోణుఁడును భీష్మునివంటి వాఁడనుకొంటివా ? భీష్ముఁడు పదియవ
నాఁటి యపరాహ్ణంబున యుద్ధమిషమ్మునఁ దేరు నీ యొద్దికిరానిచ్చి —

అ. వె. 'ధర్మరాజు ! నీవు తప్పక నాడు హి
తమ్ముఁగోరెదేని తడయకపుడె
వారు వీరు నాక వీరులందఱు నొక్క-
పెట్టుఁ జుట్టిముట్టి కొట్టుఁడయ్య'

ఇట్లు బోధించెఁగదా. దీనియర్థమేమి ? అతఁడు నీకుఁ బితామహుఁడు.
నీమేలుఁగోరువాఁడు. అంతవఱకేని యయ్యనఘుండు పెనఁగు
టకు హేతువు కురురాజునకు దనయిచ్చిన బాస వమ్ముఁగా
కుండుటకుఁజూమి ! ఇంక దోఁబునో, నీవు శాంతుని గావింప వారు
కుపితుని గావించురు—దోఁబు శాంతనవులకుఁ గల భేదము పీరిపీరి
ప్రతిసలను బట్టియే నిర్ణయించుకొనవచ్చును. “ఎవరినో రథికులను
వదిలేవురను నమయింతు” నని యతఁడు ప్రతిజ్ఞ చేయ నీ బ్రాహ్మ
ణుఁడో తనకు నేనాధిపత్య మిచ్చెనుగదా ! యని యుద్ధి నిన్నేపట్టి
కొనుటకుఁ బ్రతిజ్ఞం బొనర్చె. భీష్ముం డింతకన్న ననమర్దుండా ?
అతఁడు పూనినచో నీవుగాని నీ తమ్ములుగాని నేనుగాని బ్రతికిపోవు
వారమేనా యోజించుకొనుము.

చ. అన్యతములాడఁగూడ దనునంత వివేకము లేక కాదు నీ
యనుజులఁ బోవనెంచి నులువైన యుపాయముఁ జేసినాఁడ నీ
పని నెఱవేర్చవేని జనువాఁడను ద్వారక కేమిలాభ ? మీ
వనుజులఁ గాచికొమ్ము నిజమాడియొ లేకనృతంబు వర్కయో.

ఉ. “ప్రాణము పోవుపట్టున నబద్ధమునున్ జను” నంచుఁబూర్వగీ
ర్వాణగురుండు వ్రాసె; ననివార్యపరాక్రముఁ డొక్క వ్రేల్చిడిం
దోఁబుఁడు రూపుమాపు మనతోయము; నల్లవె విన్ను దోఁబు ని
క్వాణము లేగతిం బ్రళయగర్జితము ల్పరె మ్రోగుచున్నవో !

భీము— మహారాజ ! ఇంతకును మనయుపాయము దోఁబుకోపానలంబు
చల్లారుటకుఁగాని దోఁబువినాశనమునకుఁ గాదుగదా ! అట్లే యగును
గాక. అయినను,

క. గురుఁడుకా దైవము చుట్టము
 సరసీజాక్షండు మనకు సకలం బిపుడా
 హరి నెప్పినట్లు చేసిన
 దురితము వాయుబకు బదులు దురిత మెవయునే ?

ధర్మ— తమ్ముడా : మీరందఱు నేకీభవించుటం జేసి యనవలయు నను
 కొన్నను నా నాలుకతుద కామాటరాదు. కావున నేపాట్లుపడియో
 గురుని శణతంగమునుండి మరలింతును. మీకెందుకు మిన్నకుండుఁడు.
 శృష్ణ— (నవ్వి) ధర్మతనూభవా ! నాకొఱకుఁ జెప్పుచుంటి ననుకొంటివా
 యేమి ?

చ. గురువరుమోల కేగ మది గొల్పెన వక్కటః బైసిమాలిసీ
 వరిగినచో మఱింత చెడుగొ నినుఁగట్టఁ బ్రతిష్ఠ చేయఁదే
 కురువతి యొద్దః ద్రోణు నెడకుం జనుదే ధరణీంద్ర ! పాండు ధూ
 వరుని కులంబునిల్ప “కొకప ల్కన్యతం” బని కూలఁద్రోసెదే !

ధర్మ— వాసుదేవా ! నావల్కు లాలించి నన్నుమన్నింపుము.

చ. పలువురఁబోలి నేను బలవంతుఁడనై విలువూని బుద్ధికొ
 శలమున మార్తురం గెడవఁ జూచుమఁ గాని పరాక్రమింప నా
 కలుకజనింప దట్టు అసమర్థుఁడ నయ్యు యశంబుఁ గొంటి నే
 బలమున నట్టి సత్యమును బాసిన నేఁ దలయెత్త నేర్తునే ?

భీము— కృష్ణా ! నేనేపోయి యింకొకసారి చెప్పిచూచెదను.

(విప్రమించును)

[తెరలో]

ఓయీ వాచాల ! మూరుత తనయ ! ఏల పదిసారులు వృథాశ్రీలము
 లాడెదవు ?

శా. విశ్వంబు ల్లలక్రిందుగాఁ బడి దిశావేదండము ల్లూలి న
 ప్రాశ్వండుం గతిఁబాసి చంద్రుఁడు బిలుండై తార లల్లాడియు
 నిశ్వాసంబులు లేక లోకములు పోసి యెన్నఁడేగాని మా
 యవ్వత్థామకుఁ జావు లేదు గురుఁడి యాలాపముల్నుమ్మునే :

గీ. ఆడి బొంకనివాడు నీయగ్రభవుడు

వచ్చి చెప్పిన సమ్మతగ్రహముగాని

యనృతవాది వధర్మమార్గానుసారి

వేమిచెప్పిన సమ్మతో భీమసేన :

కృష్ణ— (విని) మహారాజ ! వింటివా ! నీవుపోయి విజమని నుడువకున్న
భీమసేనుఁ డనృతమాడెనను కోపంబున మండిపడు గురుహతాశ
నునియం దాహతికాఁగలఁడు. కావునఁ దమ్ముని బ్రతికించుకొనుము.

ధర్మ— (తనలో) హా ! భగవంతుడా ! వాకెంతయాపదఁదెచ్చిపెట్టితివి ?

చ. “బ్రతికిన నాల్గనాళ్ళు ఋతవాది యుద్ధిష్ఠిరుఁ” డన్న మేటి కీ
రితి గలవాడనై ధరఁ జరించి తుది స్పృహకోటి మెచ్చదు
ర్గతిఁ గనకుండ స్వర్గమునఁ గవుర ముండఁ దలంచు నాకు నీ
యతు కొనరించెదే కటకటా ! యదునందను పేరుమీదుగన్.

(ప్రకాశముగా) కేశవా ! అనృతములాడువారి వంశము లంతరించుంగావి
సత్యవాది కులంబుల కెన్నఁడును గీడురాదు.

శా. సత్యంబింతయుఁ డిప్పుకుండిన హరిశ్చంద్రావసీంశ్రిండు రా
జ్యత్యాగం బొనరించియుం దుదకు సర్వైశ్వర్యము లెందఁడే ?
దైత్యధ్వంసక : సత్యవాక్యము సమస్తశ్రేయము ల్లార్చు గో
హత్యాపాతకికైన శుద్ధియిడు సత్యాలాపి లోకంబునన్.

(స్మృతినభినయించి తనలో) ఇట్లుగుఁగాక (అంజలి ఘటించి ప్రకాశము)

చ. మొదటిదినఁపుయద్ధమున మోములు వ్రేలఁగ నైచు జోదులన్
మదిఁ గని “యేనుభీష్మునికి మారను బోరు త్యజింతు” నన్న “నే
జదిపెద మీకుమించిన యసాధ్యుల” నంటివికావె దేవ ! యి
య్యదనున నేదియో యొకయుపాయము చూడుఁడు నన్ను పీడుమా :

కృష్ణ— ధర్మరాజా ! ధర్మజ్ఞుఁడవయ్యును పొరపడుచున్నావు.

క. ఒకవంక ననృతదోషం

బొకవంకఁ గులక్షయాఘ ముంచి గురుత్వా

దిక మెంచి చేయుమీ తా

వకపిత కార్యంబు పెక్కువారములేలా ?

ధర్మ— (అట్లునునిదిక్కి కోపముతో) నీ వేమియు నెఱుగనట్లుండి వాసు
దేవునిచే నాకుఁజెప్పించుచున్నావు. కాన నామనోనిశ్చయము వినుము,

చ. ఒడఁబడఁ డీవృధాగృతనయుం డనృతమ్ము వచింపఁ; బోయి కా
రడవులతోని యద్రిగుహలందుఁ దపంబున సర్వకాలముం
గడపఁ గలండు గాని ; భుజగర్వముచాలిన ధార్తరాష్ట్రులం
గెడపి యశోభరంబున సుఖింపుఁడు శౌరియు మీరు రాజ్యమున్.

(లేచిపోవుచున్నాఁడు. వేవకుఁడు వెంటఁబోవును)

అర్జు— (తనలో) అక్కటా ! అన్నగారు నా మనంబు గుఱితింపలేక
పోయిరే !

కృష్ణ— పల్లనా ! మన పలుకులు ధర్మజుని మదికెక్కవయ్యెను. ఇంకఁ
గర్తవ్యమేమి ?

అర్జు— ఏమిన్నది ? సర్వజ్ఞుఁడవయ్యు నన్నడుగుచుంటివా ?

చ. బ్రతుకఁగ నేగుదెంచునొకొ ? భండన మెవ్వరికేనిఁ “బాటి పో
యితి” మనుదుర్యశంబు మనకేటికి ? రమ్మరదంబుఁ బోరి కా
యిత మొనరింపు మా గురునియే దైత చూతము చేతఁగాండివం
బు తెగకయుండుదాక రణభూమి త్యజించుట వీరధర్మమే ?

భీము— (తీపటిక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి పండ్లు పటపటగొరుచుచు) ఇంకను
మహారాజుచే “నశ్వత్థామ సచ్చె” నని యనిపింప కూరకున్నారేమి ?

క. అవనీతలంబు నిష్పాం

డవ మగు నొకక్షణము కుంభనందనబాచో

ద్భవధావకీల లార్పం

దిపురక మన ముంటిమేని ధీనిధులారా !

కృష్ణ— ధర్మపుత్రుఁ డంగీకరింపమిచే నితికర్తవ్యతా మూఢులమయి
యూరకుంటిమి.

భీము— హా ! దైవమా ! మమ్మి ధర్మజస్వరూపమున సర్వ విఫముల

వేధించు చుంటివి గదా? (ధర్మరాజు నుద్దేశించుకొని) హా :
మహారాజ :

ఉ. ద్రోణము డాంకరించుచు నరుంతుదమోవిశిఖఁబుఁ బూవి దృ
క్కొణము లెఱ్ఱబాట రిపుకోటిని గాలునిభంగి దీర్చని
ద్రాణులఁజేసె ద్రోణుఁడు; విదారితదేహుల మైతిమేము; మా
పాఠము లీవ పాపఁగదె పాటునిచేఁ బడకుండ నగ్రిజా :

(తెరలో)

క. సంశయమువలదె రాజక

సంశయమున్ బొనర్పవచ్చునె ? మాసీం

ద్రాఁశంబ కావాకో ? నీ

“వోఁశాంతిశాంతి” చదువకుంటివో యెప్పుడున్ ?

కృష్ణ— (ఓని) ఇవి ఋషుల పలుకులు, శాంతి నుపదేశించుచున్నారు.
అయినను విరమించువాఁడు కాఁడు ఇందులకుపాయమిది. (చెవిలోఁ
జెప్పును)

భీము— కృష్ణా : చక్కనిదారిఁ జూపించితివి. ఘటోత్కచుఁడు వడినను
రాక్షసపుత్రి యున్నదిగదా : అమె కతన మనవని సులభముగ
సఫల మగును.

హిడిం— (ప్రవేశించి) హా : హిడంబభాగినేయ : హా : షరస్పహస్య
మాయా విశారద : హా : రాక్షసరాజ : ఘటోత్కచ : నీ మాయ
లన్నియుఁ గర్ణుని యెడల మాయమయిపోయెనే ? దైత్యవిరోధి
యగు దేవేంద్ర భండారుండు నిన్నుఁ జంపుటకై కర్ణుని కాశక్తి
యొసంగియుండను. ఓరీ ! కర్ణ ! నీ నెత్తురు త్రావెదను. నీమాం
సము మెసవెదను. (ముందుఁజూచి) వీరే నా పతియు పుత్రునియు
నన్నయు నేమేమో యోచించుచున్నారు, వీరియనుజ్ఞ మీఁదనే
కర్ణుం జంపుదుఁగాక. (సమీపించి) ఆర్యపుత్ర : నమస్కారము.
కృష్ణా : నమస్కారము.

అర్జు— కథానికా : నమస్కారము.

హిడిం— సుఖివై చిరకాలము బ్రతుకుము. (భీమునితో) మత్పుత్ర
ఘాతీయగు కర్ణుం జంపుటకు నన్ననుమతింపుము. దానంగాని నా
కడుపుమంట చల్లఱదు.

భీము— అందులకు నీ వెందుకు ? ఇది వినుము. (చెవిలో నేమో చెప్పును)

హిడిం—(శాంతించి) ఎంతవని ? ఇదిగో : నా యనుచరులచే మీ యభీ
ష్టము నెఱవేర్పించుచున్నదానను. తప్పక కర్ణునిఁ జంపించి నా
శోకము తీర్తురుగదా ! (నిష్క్రమించును.)

[తె ర లో]

హా కుమార ! భరద్వాజకులాంకూర !

చ. వడముడి యెంతచెప్పిన భవన్మృతి నమ్మకపోతిఁ గాని యి
ప్పుడు 'నిజ' మంచు ధర్మజుఁడు బొంకనివాఁడు వచించె నక్కటా !
కొడుక ! 'చిరాయు వాడు' వని కొండికనఁ డనిసట్టి మింటివ

ప్పుడు వితయయ్యెనే ? వెతలఁబోయెనే ? నా సుకృతంబు లన్నియున్.
కృష్ణ— (విని) భీమార్జునులారా ! వింటిరా ? ఇఁకఁ గుంభసంభవుం
డత్రుసన్యాస మొనర్పఁ గలఁడు.

సాత్య— (ఆవటీక్షేముగాఁ బ్రవేశించి విచారముతో)

చ. 'తనయుని చావు సత్య' మని ధర్మతనూజుఁడు వచ్చి చెప్పిపో
యినతరువాత నత్రగురుఁ 'దీధను వేటికి, దూపులేటి?' కం
చును విడనాడి కొంతవడి సూనునికై వగఁజెంది చెంది దై
వనియతి బ్రహ్మరంధ్రమునఁ బ్రాణము వాసెను యోగవద్ధతిన్.

ఆర్జు— (దుఃఖముతో) హా ! జగదేకధనుర్ధర ! హా ! పరశ్శతాంతేవాసి విని
యుక్తధనుర్దేవసార ! హా ! శిష్యవత్సల ! దోష్టాచార్య !

ఉ. మంచయుఁ జెట్టయుం గఱపి మాకు ధనుర్ధరు లంచుఁ బేరు దె
ప్పించినవాఁడ పీవ మముఁ బెంచినవాఁడపు నీవ నిన్ను వం
చించి యసత్యకల్పన రచించి దురాత్ములమైన మేము చం
పించితి మా సుయోధనుఁడు పెట్టిన పోరాక కారణంబుగన్.

సాత్య— (నిరూపించి కత్తరపాటుతో) అయ్యో ! అయ్యో !

క. కరవాలము గైకొని కం

భుముం దెగఁగోసి తల యవల్చుచు మొందెం

బరదంబునుండి కిరిందికి

దొరలించెన్ వీని నైపుమరె? పార్షతునిన్.

(కోపముతోఁ బండ్లు గొలుకుచు) ఓరీ! క్షత్రియవండాలు! పాంచాల
కులకళంక !

మ. దురహంకార మదంతుఁ గాచికొను మో చుష్టాత్మ! సీ! సీ! యుధి
స్థిర భూపాలుఁడు విన్న నిన్నెడమముచ్చెన్ గొట్టకెట్లుండు? భూ
వరులెల్లం గని మెచ్చ ద్రొవదియు “నీపాపాత్ముఁడెల్లయ్యె సో
దరుఁ”డంచుం దల పంపఁ బాండవుల కంతస్తోషము న్నింపఁగన్.

(ధృష్టద్యుమ్నునిపై కుఱుకఁ బోవ భీముఁడు పట్టుకొనును)

ధృష్ట— (సంరంభముతోఁ బ్రవేశించి) సాత్యకీ! ఊరకున్న కొలఁది
నోరికిఁబచ్చినల్లెల్లఁ బ్రేయచుంటివి. కాని యీ మహారథులలో నేరము
కావింపనివాఁ డెవ్వఁడు !

చ. ఎదుట శిఖండి నుంచుకొని యేసినతూపులచే జయింపఁడే
ముదుఁకిని భీష్ము నర్జునుఁడు ; మూర్ఖ! యెఱుంగమె సౌమవత్తి నీ
చదినపిరీతి; ధర్మజుఁ డసత్యము లాడిన నేటివార్త; మం
చి దనకయందురే యెవరు చేసిన తప్పును వారు దుర్మతీ!

సాత్య— ఓరీ! బ్రహ్మఘ్న మహాపాతకీ! ఇంకను నీ తల పగులకున్న
దేమి? నీ నాలుక చీలికలు గాకున్నదేమి? పీఠుంగుతల దుగించిన
నడవీనుఁగవు. నీ కభిమాన మెక్కడిదిరా? పాంథవస్థాలరుండప
గుటచే బ్రతికిపోయితివి. లేదేని,

క. కౌరవులకుఁ బాండవులకు

గౌరవ మొనరించి భ్యాతిఁ గన్న భరాబృం

ధారకునకుఁ గావించిన

నేరమికిం బ్రతుకవచ్చునే యొక్కనికిన్.

అర్జు— (నిట్టూర్పు విడుచుచు) పార్వతా ! క్షత్రియోచితముగాని పనిఁ గావించి దుశ్రిపదకులముఁ గూడ నలపు గావించితివిగదా !

చ. అన్యతములాడి మేము భరతాన్వయమంతయు నిందపాలు చే
సినయది చాలదే యిటు లిసీ ! దళవాయివి నీవు నేయాదే
ఘనులగురాజులిట్లు శవకంఠముఁ ద్రొంచుదురయ్య ! ద్రోణీయున్
జనక పరాభవంబు విని నైఁచునె నీ తలఁ ద్రొంపకుండునే ?

భీము— అర్జునా ! మునీశ్వరులు చెప్పవలసిన నీకులు చెప్పుచుంటివి.

చ. “అన్యతములాడి మేము భరతాన్వయమంతయు నిందపాలు చే
సినయది చాలదే” యనుచు సిగ్గిలుచుంటివి పాప మీవు! నీ
తనయుని యీల్గు దెవ్వని కతంబుననో తెలిపించుకొన్ను చ
చ్చినివిత మెవ్వరేని బరిశీలన చేసినఁ బోరు సాగునే ?

వాసుదేవు నెదుటఁగూడ ద్రోణి క్లాఘనీయుఁ డేమి ? మీకంత యనివార్య
మైనచో నతని పరాక్రమము నేను వారించెదను లెండు.

చ. ఎఱిఁగి యెఱుంగలేవు మ దహీనపరాక్రమ మొక్క వేల్చిడిన్
నఱకెదఁ గౌరవవ్రజము, నాశమొనర్చెద నెల్లలోకముల్
హరిహాయుఁ ద్రొంతు, నయ్యసలు నార్పుదు, సంద్రము మ్రందఁజేతు నీ
గురుతనయున్ వృథానుతులఁగూర్చెదు శౌరికిఁగూడ సిగ్గుగన్.

దృష్ట— (విచారముతో) అర్జునా ! మీ కులశీల స్వభావంబు లెఱుంగక
బిడ్డీనిచ్చినప్పుడే దుశ్రిపదకులంబు నలుపుఁ గావించుకొంటిమి.
దానికేమి.

ఉ. బండుగులఁచుఁ దోడ్పడఁగవచ్చిన బావమఱుంది నెవ్వఁడో
ముందఱ రజ్జులాడఁగఁ బ్రమోదము చెందుటకాక నింద నే
యం దలకొందురయ్య ! భవదన్యులు కాని యొనర్పఁబోలు మీ
కందనగాయ యీ కింకగర్భుఁడు స్నేహము లేని రాతిచేన్.

అదియునుంగార—

చ. గురుతనయుండు నా శిరముఁ గూల్చుఁగఁ జాలినఁ గూల్చుఁగాక నీ
వరయక యిట్లు పల్కఁదగునయ్య ! గురుం గెడపింపఁగాదె య

ధ్వరమున నన్ను గాంచె దుర్జపదక్షితిపాలుడు; చంప కుందు నే
దురమున ముక్కు మూసుకొని దొంగజపం బొనరించు పాతకిన్.

సాత్య— భీమసేనా : నన్ను వారింపకుము. (విడిపించుకొనఁజోవును)

ధృష్ట— రానిమ్ము. నేనొంటిచేతి భూరిశ్రవుండుగానులే రానిమ్ము.

కృష్ణ— సాత్యకీ : ఇంతమాత్రమునకింత వివాద పెంచెదవేల ? (వీపుపైఁ
జేయివైచి) దుర్జపదపుత్రా ! నా పలుకాలింపుము.

చ. జరిగినదానికై మనము చర్చయొనర్చుట పాడిగా దనం

తరకరణీయ మేమగునొ లండిని జంపిన కిన్కమై ధురం

ధరుఁ డగు ద్రోణపుత్రుఁడు వృధా మనసేనకుఁ జేరుఁ దెచ్చుఁ గ్ర

మ్ముఁ గురుబోలెఁ; గానఁ; జనుమా : పనిలేని వివాద మేటికిన్ ?

ధృష్ట— వాసుదేవా : నీవును వీరితోఁ గలిసి న న్నెకనక్కెము లాడెదవా ?

ఈ ద్రోణపుత్రునకు గీణపుత్రునకు నేను జడియఁవాఁడినుగాను.

[తె ర లో]

చ. అన్యతములాడి దోర్జిణుని గతానునిఁ జేసిన పాపులార ! భం

దనము తొలంగిపోకుఁడు కుతారము గైకొని రాచపిండు దుర్జం

చిని జమదగ్ని సూతి యనఁ జీమయుఁ ద్రిక్కకయుండ ధర్మపు

త్రునిబలమెల్ల నేవొకఁడఁద్రుంచి యొనర్తు నపాండవం బిలన్.

కృష్ణ— (ఆలకించి) పార్వతా : వింటివా ? గురువధఁకొనఁగురుకోపం
బున అపరదుర్మినివలె నశ్వత్థామ సంగ్రామమున కుబుకుచున్నాఁడు.

ఆ. కల్లలాడి దోర్జిణుఁ గడతేర్చితిమి గాని

చావఁడు చిరకాలజీవి యితఁడు

మొన కలంగకుండ మొగియింపు మీ వేగి

తీర్చుకొంద మవల దీనితగవు.

(తెరిలోఁ గలకలము)

ఓ కృష్ణార్జునులారా : ఓ వాయునందన ! మీరెక్కడికేగితిరి ? ప్రళయ
కాల హతవహ జ్వాలాజ్వాల్యమానం బగు పెనుమంట రణరంగ
మంతయు భస్మముగావించుచున్నది. రక్షింపుఁడు, రక్షింపుఁడు.

ధర్మ— (తత్తటపాటుతోఁ బ్రవేశించి)

శ. ఓయీసాత్యకి ! పాణిపొమ్ము తఱితో; నోద్రాపదీసోదరా :

కాయ మెట్టులొ నిల్చుకొమ్ము చనుమీ; కాలాఁగఁగాఁ బోకుమీ
యీయగ్గిం బడి మృగ్గిపోయెదము మేమే యేవురున్; నేఁటితో
మా యాశాలత ద్రెన్నె ద్రొణికతనన్; బాపాత్మకుల్ ద్రుంగరే ?

క. ఈఁదితిని దోణభీష్మ మ

హోదధి; “జయమబ్బె” నందు నుప్పొంగితి న

య్యోదైవము ! గోష్పదము

దేదంగా నొనఁటవానితే పార్థులకున్ ?

కృష్ణ— (దైర్యముతో) ధర్మనందనా ! భయపడ నక్కరలేదు. క్షణ
మోపిక పట్టుము. (బిగ్గరగా) ఓ సేనాపతులార ! సేనలార ! అది
గురువుత్ర ప్రియుక్తమగు నారాయణాత్మంబువలని మంట. కావున
మీరందఱ జాయధంబులు విడిచి వాహనంబులు దిగ్గి నిటలఘటిర
కరాంజులై మ్రొక్కుండు. ఇదె మేము వచ్చు చున్నారము.
(భీమాసులతో) ఈ నారాయణాత్మంబునకు నమస్కారంబు తప్ప
నొందు ప్రతీకారంబులేదు. నమస్తరింపుఁడు. (అందఱునర్హింతురు)

భీము— అర్జునా ! కావదగ్గక్షత్రియకుల సంభూతుండగు నీ గోపాలుని
మాట చొప్పున నీ పౌరుష మేటఁ గల్పుకొంచువా ? పృత్యర్థి
యత్తంబునకు శరణు చొచ్చుట పృత్యర్థిని శరణు చొచ్చుట కాదా ?
(బిగ్గఱగాఁ దెరవంకకుఁజూచి)

వ. అడఁచెద ద్రొణి సాయకదవానలకీలలు సేనలార ! కే

ల్ముడువకుఁ డేనువచ్చితి

[దృష్టద్యుమ్నునివంకఁ దిరిగి]

“సమోనమ” యంచు విరోధి యత్రముం

గడచుట పాడి గాదు బలగర్వము చాలినఁ జాలుఁజాలదే

నడఁగెద మేగుదెమ్ము సమరావనికిం దుర్యపదక్షిణింద్రీజా :

(దృష్టద్యుమ్నుని చేయిపట్టి లాగుకొని పోవుచుండఁగా)

కృష్ణ— (వెంటనే చని పట్టుకొని తత్తఱపాటుతో) అర్జునా ! అప్పుడే
యత్తజ్ఞాన లీతనిఁ జుట్టుముట్టు చున్నవి. తదుపశాంతికై వారుణా
త్తంబు నడ్డంబువైచి ధర్మజాదులతో సీవుగూడ నిటురమ్ము.

క. చేతులు జోడింపింతము

వాతతనూజాతుచేత వడివడిగాఁ ద

జ్ఞాతానలమున భస్మి

భూతుం డగుఁ గానిచో నిముసమున కింకన్.

అర్జు— (అత్తప్రయోగము నటించి యట్లానర్చును.)

భీము— (అందఱిని విదలించుచు మ్రొక్కక పెనఁగును.)

కృష్ణ— క. ఇదియేమి పెట్టితన మి

య్యది వారింపన్ వశంబ యైనది యేనిన్

మదమఱి మ్రొక్కుదుమే మే

మదనెఱిఁగి చరింపకున్న ననువులుకలవే ?

భీము— (అనాకర్ణితముగా నందఱి నీడ్చికొని పోవుచు నిష్క్రమించును)

గ ద్య

ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ

విజయమునందుఁ బంచమాంకము.

ఓం

శ్రీ మత్సరదేవతామైనమః

పాండవవిజయము

షష్ఠాంకము

=====

(అంతట రథముతో శల్యాడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

శల్య- (తనలో) కటకటా ! ఈమర్వోధనుండు నారాచకులమైన దలంపక నారాచవిద్యయైన గణింపక సూతపుత్రునకు సారథ్యమువేయ నియమించె, ఇందులకు నేనంగీకరించువాడను గానుగాని తేని వా జ్ఞాదుర్యమునకు లొంగిపోతిని, (సంతోషముతో) ఎల్లరాజులును విన “వాసుదేవునికన్న ఘనుడ” వని రారాజు నుతించుటకన్న జన్మ సాఫల్యమేముండును; (స్మృతినభినయించి) మున్నమోఘవచనుండగు ధర్మరాజు “మామా ! నీకుగర్జన సారథ్యంబు రాగలయది. నాడు పార్థుని గాపాడవలయుఁ జూచు” యని పలికిన పలుకులు యధార్థంబులయ్యె. నేను బాండవపక్షపాతినై సమరంబునకుఁ దోడుపడుటకై వచ్చుతఱి మధ్యేమార్గంబున నేవకాకారంబుతో నుచితాతిథ్యంబు గావించు నెపంబున వంచించి తనవానిఁగాఁ జేసికొనిన రారాజును వంచించినను దుష్కృతంబు లేదు. కర్ణుని తేరు నడపునపుడు సమ రోత్సాహంబు పెంచుటకుమా రనుచితంబులాడి కుండించెదను. ఇదిగో గర్జుని పటకుటీరము. (పరిక్రమించి) ఎవఁడురా యక్కడ రారాజు పంపున మద్రీపతి రథచోదకుండై సర్వోపస్కర సంయు తంబగు నరదంబుతో మొగసాల నిలిచి యున్నాడని చెప్పుము.

కర్ణ- (ప్రవేశించి సంతోషముతో) మద్రేశ్వరా! ఏమి నానుకృతము. ఇంక మిత్రకార్యంబు నిర్వర్తించుటకు సందేహమేమి ? (కొంగిలించుకొని)

చ. నలువ పురారిన్యందనమున నొగ్గ లెక్కినచంద మొప్పు మా
తలి దివిషత్కులాధిపురధంబునఁ జోదకుఁ డైనరీతిగా
జలజ విలోచనుండు తన సారథిగా ననినేయు పల్లనుం
డలఁపడఁ జోవు కర్ణునరదంబునఁ జేయుదె సూతకృత్యమున్.

గీ. ఏను మూర్ఖాభిషిక్తుఁడ నితఁడు సూత
కులమువాఁడని మది రోయకుము మహీంద్ర
సూతకృత్యంబు చేయుటచేత నేఁడు
కలుపుకొంటిమి చుట్టరికంబు మనము.

చ. హరివలె నీవు నశ్వహృదయజ్ఞుఁడవై నొగలెక్కియుండ సం
గరమునఁ గవ్వడిందొడరఁగా విక సంధియమేల నాకుఁ డు
ర్భరభుజవికృమంబుఁ బరిపఁధికులంబడఁగింతు మద్రీభూ
వర : నరపాలగౌరవ మవంధ్య మొసర్చితివింత యొప్పుదే ?

శబ్ద— (పైకి సంతోషము నటించుచు) రాధేయా ! నీవు సుడిచినపగిఁ
మనకును మహాత్ములగు వారికిని బింబ ప్రతిబింబభావ మెక్కడిది ?
రథారోహ కత్వ రథచోదకత్వరూప ధర్మజుల నుపమ పచ్చిన
రావచ్చునేమో :

కర్ణ— (నవ్వుచు) మాద్రీసోదరా : దేవతలమా టటుంచుము : కృష్ణా
ర్జునులకైన సాటిరాకుందుమా :

శబ్ద— కృష్ణార్జునుల కా దేవతలు సాటియనుటకే నాకు పరిదేహము-
ఇక మనమా ?

కర్ణ— (లేనిసౌహార్దముతో) సఖా : అభిమానవంతులగు వీరఁటివారికిట్లు
మాత్తురంబెద్దగావించి పోగడుట తగవుగాదు.

గీ. చండభుజగర్వమున నవ్యసాచివోలె
నేను సమరంబుఁ గావింపలేనొ నీవు
తోయజాక్షనివలెఁ దేరు తోలలేవో
నములమెటు కాము వాటి కో శబ్ద ! మనము.

శబ్ద— సూతపుత్ర : తోయజాక్షనివలెనో యంత కెక్కుడుగనో నేను

రథంబుఁ గడపుదునేమోకాని యాయర్జునవలె నీవు సమరంబు చేయుటమాత్రముకల్ల.

కర్ణు— మద్రేళ్వరా ! నాభుజబలము నేను బొగడుకొనుటకాదు. చూచె దవుకదా ! కొండంతలు పలికి గోరంతలైనఁ జేయక గతించిన భీష్మ ద్రోణు లనుకొంటివాయేమి ?

శల్యు— (ఎక్కనక్కెముగా) చూడకేమి ? ఇన్నిదినంబుల నుండియుఁ జూచుచుంటిని.

కర్ణు— చ. దివభవ కీలజాలము నిదాఘమునందు వనౌఘ మెల్ల గాల్చువరుస నే మహాహవములో దివినుండి సుపర్వ లెల్ల సంస్తవమొనరింప నొక్కవరుసం గడికండలుగాఁగ నేడు పాండవజలమెల్లఁ ద్రుంతుఁ గురునాథుఁడు పెంచిన యప్పదీఱఁగన్.

శల్యు— కర్ణా ! ఏల నోటికివచ్చినట్లెల్లఁ బ్రగల్భంబు లాడెదవు, జయింప నక్కఱలేదు.

మ గద చేతంగొని భీమసేనుఁడు మహాగ్రస్పూర్తిమైఁ దాకుచో నుచితార్కప్రభ కన్నులం దొలఁక మన్యుజ్జ్వల దీపింప నీ నుదు రాకవ్వడి వాడితూపుగములన్ గుప్పించి నొప్పించుచో నెదురై నిల్చినఁజాలు నేలయిపుడిసీ ! యిట్టి యాలాపముల్.

కర్ణు— (తనలో) ఇతఁ డేలొకో మొదటినుండియు నసంబద్ధాలాపములే మొదలిడియెను. ముం దేయవక్రతిగావింపనున్నాడో (ప్రకారముగా కోపముతో) శల్య ! నాకు సారథివై వచ్చి చేయవలసిన యుపదేశమిదియో ? నిన్ను నితర సారథ్యంబునం బెక్కుండుగ్రామహారథులను జయింపలేదా ? ఇంతదుష్టబుద్ధివని యెఱంగక రాజు సూరకృత్యమునకు నిన్ను నియమించుటంజేసి బ్రతికిపోతివి.

క. ఈకరవాలముఁ గైకొని

నీ కంతముఁదునుమకుందునే ? యాలములో

నా కరదము గడపుచు రిపు

లోకము నుతియించునంతలోఁ గపటాత్మా :

ఇక నోరు మెదపక తేరు వోనిమ్ము, కాదేనిఁ బ్రాణంబులకుం జెడెదవు.
 శల్యు— రాధేయా ! నేనొనర్చిన దొనఁగేమి ? సారథికి రథకహితాహితోప
 దేశంబు కరణీయంబు గావున నుడివితి. నీవు కుపితుండ వైనంతఁ
 గఱదలు కఱపుటకు వెఱతునా యేమి ? కఱపకున్న నన్ను లోకము
 నిందింపదా ? ఇంతమాత్రమునకే యింత కనరెదవు. నే నింకను
 హంస కాకీయోపాఖ్యానాదికములు పెక్కులు గాధలుపన్యసించి నీకు
 హితము చెప్పవలసియున్నదే ! దానికెంత కనలెదవోకదా ! శాంతిం
 పుము శాంతింపుము.

ఉ. ఉంటివో లేవో నీవు నరుఁ డొంటరియై పసులన్ మరల్చి నీ
 కంటికడన్ భవత్సహజుఁ గ్రాచినయప్పుడు ; ఘోషయాత్ర వె
 న్నంటిన చిత్రినేనునకు నర్పణఁజేసితి జ్ఞప్తియున్నదే ?
 గెంటి రివున్ నృపాలు బ్రతికించెఁ గృపాశుఁడు క్రీడియేకదా !

ఉ. పల్లన సాయకాగ్ని శలభంబవు కాకుము సూతపుత్ర ! నీ
 వల్గిన నింద్రసూతికి భయం బిసుమంతయు లేదిఁ కాతఁడే
 యల్గిన నీకుఁ దప్పదు భయం, బప్పథాతనయంబుఁ జేయఁగా
 క్లిగఁ జోరుదేని జను మే నిదిగో నరదంబుఁ దోలెదన్.

కర్ణు— (వరికించి తనలో) మనశ్శల్యాయమానంబులగు నితని ప్రతికూల
 వచనంబులకుఁ దోడు దురుత్పాతంబు లుప్పతిల్లుచున్నయవి.

(ప్రకాశముగా)

మ. హితమంచుం బరుషోక్తులాడెదవినీ ! యీనాఁడు సారాయి త్రా
 వితివో ? మీకది తప్పగాదు, పతి నీవిశ్వాసము న్నమ్మి న
 న్మతివంచు న్నిను క్షత్తగాఁ బనుప నస్త్రద్వైరిఁ గొండాడుచుం
 గుతుకం బంతయుఁ గూలఁ ద్రోసెదవుగా, కుచ్చెళ్ళలోఁ బామవై.

ఉ. అహవమందు నే నొరులయక్కఱఁ గోరను మద్రరాజ ! క్రూ
 రాహిశిరం బొకంట, జమదగ్ని సుతాస్త్ర మొకంటఁ గృష్ణులం
 దేహము బాయఁజేయుదును నిశ్చితమీయది; యెంతగా నిరు
 త్సాహునిఁ జేసెదో బరవసంబునఁ జేయుము పల్కు లేటికిన్ ?

శల్క— (కోపముతో) వెలవచ్చినఁ గులకాంతలను గూడ విక్రయించు
కొను ప్రజల కేలికవై యంగదేశమేలు సూతాధముండవు నన్ను
గల్లుత్రావితివని యధిక్షేపించినంత నాపరువు పోవునా? వేవురు
కర్ణులు వేయి నాగబాణంబులు విడిచినను గిరీటికి భయము లేదు.
ఈ యసమర్థాలాపముల వలనఁ బ్రయోజనమేమి? పర్యవసానంబే
నెఱుంగుదును. చెప్పెద వినుము.

గీ. రథము దిగఁబడదే బవరంబు నేయు
నెడల బ్రాహ్మణశాపంబు గడవఁదగునె;
కలదు భార్గవాత్మంబని కులుకుచుంటి
వావరకురామ శాప మే మౌనా కర్ణ.

కర్ణ— (తనలో నిర్వేదముతో) ఆర్జునపరాక్రమ ప్రశంసకు వెఱవనుగాని
నిక్కముగ బ్రాహ్మణగురుశాపంబులకు వెఱచుచుంటిని. (ప్రకాశ
ముగా) శల్కా! నీభయోక్తులచే జడియు వానిని భయ పెట్టుము.
ఇదిగో, మదీయ దివ్యాత్మంబు “లర్జునుండర్జునుం” డని నాలుకలు
కోరియుచున్న; వింకనోరు విప్పక యర్జునునిదెస కరదంబు దోలుము.
(ఎలుగెత్తి) ఓ చమూపతులార! ఓ నైనికులార!

గీ. డాగియున్నారు కృష్ణపాండవులు జడిసి
సూతసూతి పరాక్రమస్ఫూర్తికిపుడు
వారుగలతావు చూపిన వారికేను
పాయనముగా నొసంగెద బహుళధనము.

శల్క— రాధేయా! నీకింత యపాత్రదానమేల? కృష్ణార్జునుల నొకరు
చూపవలయునా? గాండీవ విముక్తశరపరంపరయే వారున్న తావు
తెలుపునది, రమ్మిపోవుదము. (పరిక్రమింతురు)

(తెరలో)

క. నాయందలి యభిమానం
బీయెడఁ బ్రకటింప నెంచె దేనియు నీనాఁ

దీయవసీపతిపలుకుల

కైయలుగకుమయ్య పేర్ని నారముమయ్య :

కర్ణు— (స్మృతినభినయించి బిగ్గలుగా) మిత్రమా : యద్ధబద్ధాదరం బగు
చిత్తమ్మున నొక్కింత విస్మృతికల్గినను నీ పల్కులచే జ్ఞప్తికివచ్చినది.
ఇక నితఁడేమన్నను నేను గోపింపను. ఇదె కృష్ణార్జునుల వధించి
వచ్చు చున్నాఁడను. (నిష్క్రమించుట)

(పిదపఁగృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు)

అర్జు— బావా : గురువుత్రుఁడు మనముగూడ సమసితిమనియే తలఁ
చెను జూమీ :

ఉ. నొచ్చె శరీరమంతయుఁ దనూరుహకూపము లెల్ల విచ్చె నా
కచ్చెరు వయ్యెఁ జచ్చిరి మహారథులందఱు; నేన పాఱఁగాఁ
జొచ్చె భయంబునం; గడుపు చుమ్మలువారఁ దొడంగె నున్ముఁడై
వచ్చినకర్ణుచేత మనవార్ధివుఁ డెట్టి విపత్తుఁ జెందెనో ?

కృష్ణ— కిరీటీ : ధర్మపుత్రుని కేమియు భయములేదు. కొంచెము విఁగి
మించియే మనము కర్ణు నెదిరింతము. అందఁక భీమసేనాచులార
నితోఁ జోరుచుందురు.

అర్జు— (లేనిసంతోషముతో) బావా : గురుతనయ పరాక్రమాతిశయమున
కర్ణవాచంబుగా ముచ్చటించితినేగాని నీదయయు గాండీపంబు మెస్సలక
వఱకు వివ్వచ్చునకు విశ్రాంతియేల ?

చ. అగదము సాగనిమ్ము దునుమాడెవ మారి మఁగినట్లు మా
ర్తుర బలగంబుఁ బట్టువలతోఁ గడతేరెదఁ గర్ణు; దుత్తిపై
కుఱుకక మానునే యలసియుండియు సింగము; నేటి యుద్ధమే
చిరముగఁ గోరుచున్నదియుఁ జేతికిఁ బండువు దేవకిసురా :

(చేయెత్తి) ఓపాంథవసేనానులారా : కర్ణనమరోత్సాహవోహల ధుఱిం
డగు వివ్వచ్చుండు వచ్చుచున్నాఁడు : తొలంగకుండు (ఎఱుగెత్తి)
ఓకొంతేయ మధ్యమ : ఓ వాయుకుమార : ఓ భీమసేన : ధర్మ
తనయుం డెచట : నీవు కాలినడకం జనుదెంచుటకుఁ గలమేమి :

(చెవియొగ్గి) “ధర్మతనయుండు రాధేయకృతపాభవంబునం జెన్ను
మాసి శిఖరమ్మువంక కరిగె. మేమును రథాశ్వ సూత కేతనంబులు
గోల్పోయి దీల్పడియు నెట్లో పెనంగుచున్నార” మనుచున్నారా ?
(తలపంకించి) వాసుదేవా ! వగ్గంబులు నడల విడువుము.

కృష్ణ— మంచిది. ఇదిగో రథ మతిత్వరితంబుగఁ దోలుచున్నాను.
(అట్లానర్చును)

అర్జు— (సమరభూమిఁ దేటిపాఱఁజూచి యాశ్చర్యముతో)

చ. గతవడఁజేయుచుండె గఱకంతుఁడు చిచ్చఱకన్న విప్పి యీ
గతిఁ జనుదెంచెనో యనఁగఁ గర్ణునిఁ జూచితివే ముకుంద ! నేఁ
డతని జయింపలేము మనమార్పరముఁ గడతేఱకుండఁగా
బ్రతికిన రేవటం బడయవచ్చు జను మృరచంబు దిప్పమా.

కృష్ణ— హరహరా ! (చెవులుమూసికొని) అర్జునా ! నీ నోటనుండి
యెన్నఁడును వెలువడని మాటలు వెలువడుచున్నవి. తేవుమాత్ర
మీ కర్ణుఁ దేమగును ?

అర్జు— అట్లుకాదు. నేఁడు కర్ణుఁడు వరప్రసాదిగా నాకంటికిం దోఁచు
చున్నాఁడు.

గీ. మట్టమధ్యాహ్నమంచున్న వెల్లి సర్వ
కాలములయందుఁ గల్గినే ఖరకరునకు
మరలఁజనుదెంత మొక్కయామంబు గడిపి
తేరుమరలింపుమో వాసుదేవ ! యిపుడు.

కృష్ణ— అటులేనిఁ గర్ణకృత గురుపరాభవంబున ఘండురు ధర్మపుత్రు
కుండుఁడీర్చు నెవంబునం బోయి కించిత్కాలము విశ్రమింతము
రమ్ము. (సరికొనింతును)

[పిదపఁ బరాభవక్లేశ మనుభవించుచు ధర్మరాజు ప్రవేశించును.]

అర్జు— ఎవఁడురా యక్కడ ? అన్నగారితోఁ గృష్ణార్జునులు వచ్చిరని
తెల్పుము.

ధర్మ— (నిని తనలో) మాతమ్ముఁ డాజన్మపాండవద్వేషియగు కర్ణునిఁ

దెగటార్చి నామనోవ్యధ దీర్చ రానోపు. (సంబరముతో నెదుర్కొని కౌగిలించి ప్రకాశము)

ఉ. ఎన్నడు కర్ణుడీల్ల ? మన కెన్నడు యుద్ధభరంబు తీలు? నా
కెన్నడు సంతసంబు మటియించు ? నికెన్నడికెన్నఁ డంచు నా
పన్నుడనై మురారి పదపద్మము లాఱనిభక్తిఁ గొల్వ నా
చెన్నఁటి నేటికిం దెగుట చేకుఱెనయ్య యనుంగుఁ డమ్ముఁడా :
కృష్ణ— ధర్మపుత్రా! వాడెన్నడు మీతోఁ బగగొనెనో నాడే గతానుఁ
డయ్యెను.

ధర్మ— (ఁట్టార్చునించి) వాసుదేవా! వాడు నన్నుఁ బఱచినపాట్లు
మఱచెదనన్నను మఱపురాకున్నవి. జూద మాడించుట, ద్రోపదని
భంగపఱచుట మొదలగు నెగ్గులటుండనిమ్ము.

ఉ. మీరెడయైనకాలమున మీఁదికివచ్చి సిదంబుఁడ్రుంచి నా
తేరును సారథిం దునిమి దీప్తశరంబులఁ గాయ మత్యస్య
గౌరలు గాఱుగాయములుగా నొనరించియుఁ జంప కెన్నియో
నోరికి వచ్చినట్టు లని నోవిడిచెం బలుపల్కు లేటికిన్ ?

అర్జు— (దుఃఖముతో) కడచిన పనికి వగచిన ఫలమేమి ? మే మిందల
మున్నను దిమకుఁ బరాభవంబు రాకుండఁ జేయలేక పోతిమి.

చ. కురుపతియొద్ద నిన్నుఁగయికోఁగఁ బ్రతిజ్ఞ యొనర్చినట్టి యా
గురుఁడు పరాభవించు ననుకొంటిమి నాఁ డది యీఁగి తెల్లొ సా
గరములుఁ బెద్దయేఱులును గాల్పలు బోదెలు దాటి యింటిముం
దటి చిఱుగోతిలోఁ బడిన నావికుచందము వచ్చె నక్కటా !

కృష్ణ— విధిదురతిక్రమణీయతం జేసి యొక్కొక్కతఱి విఘ్నే తలఁపరాని
యవస్థలు తఱస్థించు చుండును.

ధర్మ— కృష్ణార్జునులారా! ఏల యప్రస్తుతవిచారము ? ఏల గతజలనేకు
బంధనము ?

చ. అలయదు మీశరీరమిసుమంతయు, తూలిని గ్రేణిసేయునా
తులువ బలంబునం గెలుపు దుర్లభ; మేగతి వాడునచ్చెనో

వలుకుఁడు నాచువీనులకుఁ బండువు నేయుఁడు వానిరూపు క
న్నులనిదె వేచిచున్నది మనోభృతి చాలనిభీతి పెంపునన్.

అర్జు - (తనలో) ఈయనముందు కర్ణుఁడు తెగటారె ననియే తలంచు
చున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా వినయముతో) అగ్రిజా : మీకు భీమ
నేనుఁడె తమ్ముఁడు కాని నేనుగాను. గురువధజనితద్విగుణీకృత
కోరిధాతిశయంబున మొన్నటినుండియు నశ్వత్థామ మండిపడుచుఁ
దఱచు నన్నుందాఁకుచుండును. నేఁడెట్లు కేలకు నతనిఁ గడచి భవ
దన్వేషణంబు గావించుతఱి భీముండు మీ పడినపాటు దెలుప దేవర
నేమం బరసి పోదమాని వచ్చితిని. నాతప్పునైరింప వలయును.

చ. నెలవిడి వంపినం గదన సీమకుఁ బోయి విరోధివర్గముం
గలఁచి కురుక్షిత్తీంద్రసముఖమ్మునఁ గర్ణుని నేఁడు నేలకుం
బలియిడి సూర్యుఁ డస్తగిసిమాటున కేగకమున్న మీ పదం
బులు విలసత్కిరీటమణిపుంజముచేత నలంకరించెదన్.

ధర్మ - (దుఃఖముతో) తమ్ముఁడా : కర్ణుఁడు భీమాదులనేకాక నన్నుఁ
గూడ బరాభవించెనని వినియు వానిం జంపక నా నేమం బరయ
వచ్చితివా ?

చ. సమరమునందు శత్రువులఁ జంపక శత్రులచేతఁ డాక జీ
వమ్ము ధరియించి త్రిమ్యురు శవంబగు క్షత్రియజాతివాని నే
మ మడుగనేల ? శత్రుజనమారణకర్మనిబద్ధకంకణ
కృములగు వారిసేమ మడుగం దగుఁ గాక ధనుర్విదగ్గిఁజీ :

గీ. రాధకొడుకట్లు నన్నుఁ బరాభవించి
నందులకు నేను దుఃఖంబుఁ జెందనకట !
చేతఁ జిక్కిననన్ను హింసింపకుండ
వదలినందుల కేసింక వగవవలయు.

కృష్ణ - ధర్మపుత్రా : ఏల వృధా ప్రసంగంబు గావించుకొనెదవు ? నేమ
మరయవచ్చుటయుఁ దప్పాయెనాయేమి ?

ఉ. ద్రోణీశరక్షతంబుల భరంపడి యుంటిమి కాన నైవిక

త్రాణ మొనర్ప నీయనుఁగుఁదమ్ముని భీమునిఁ బంచి నీవతి

త్రాణ మెఱిగి నేదఱి వదంపడి యేగఁ దలంచి నార మీ

ప్రాణముఁ కాచుకోఁదలచి వచ్చినవారము కాము పార్థివా :

చ. అలయికఁ గొంటి మేము పదియారుదినమ్ములనుండి శత్రు దో

ర్బలమునఁగాదె ? కర్ణుఁ దొకఁజట్టున నిన్నలయించినంత నే

కళవళపాటుతో నొరుల కష్టసుఖంబులు చూడవైతి నేఁ

దలఁతిగఁ జచ్చునయ్య వివిధావృద్ధురంధరుఁ డాతఁ డల్పుఁడే ?

ధర్మ— కృష్ణా ! సమయోచితములగు మాటలతో నేమిలే. కర్ణుఁ డలం

తిగఁ జచ్చువాఁడును గాఁడు. ఈయర్జునుఁ డతని జయింపఁ దగిన

వాఁడును గాఁడు.

చ. అనియొనరింపఁ బోవునమయంబునఁ “గర్జుని గెల్పువార లీ

మొన నెవ” రంచు నే నడుగ మోసము చేసె నితండు ‘నేను నే’

నని ననుఁ లేకయున్న విపినాంతరభూమికి వచ్చి తాఁక నే

ర్చునె ? నిశితాంబకంబులును సూతకులీనుని పోటుమాటలున్.

చ. కొడుకుల నిర్వరన్ గనియెఁ గుంతి మమున్; బయికానుపక్కటా :

పడుచయి పుట్ట కేల మగవాఁడయి పుట్టెనొ ! పుట్టుఁ గాక ము

న్నడఁగిన పుంస్త్రవ మేటికి బయల్పడెనో ? వడుఁగాక యూర్కీ

బడుగు కరంబు గాండివము పట్టఁగ నేటికిఁ ? జెప్పు మచ్యుతా :

హా ! పితృవత్సలులారా ! అభిమన్యు ఘటోత్కచులారా !

మ. పినతండ్రిన్ సహదేవునిన్ నకులునిన్ బెత్తండ్రినిన్ నన్ను దు

ర్జనమూర్ధన్యుఁడు కర్ణుఁ డట్టులు ధనుర్జ్యబంధనోచ్ఛండ వా

ష్ఠుననిర్భాతములన్ గలంచి బ్రతుకంగా నేర్చు నే; యింత ద

న్నను మీరిర్వరొ యొక్కరో తుదకు సంగ్రామంబునం దుండినన్.

అర్జు— మహారాజ ! సర్వధర్మంబు లెఱిగిన తమరే యీలీల నశ్శీలోక్తులు

పలికినఁ గాదనఁ జాలువా రెవరు ?

ఉ. చలపెద నంటి, జలపెద విశాంపతు లందఱు చూచుచుండఁ గా
బంపుడు మమ్ము. భీమునకు భార మగుం గదనంబు, చాలు మీ
తెంపును జంపు, జామునకుఁ దెల్పెద మద్భుజవిక్రమంబు, మ
న్నింపుఁడు తమ్ములందు దయనింపుఁడు తెంపుఁడు కోపవల్లికన్.

ధర్మ- అర్జునా ! మరల నాముం దేటికి మగభీరము లాడెదవు ?

ఉ. కుంభభవుండు సీవలనఁ గూలెనొ ? భీష్మునిఁగూల్చి విక్రమో
త్తంభన మాచరించితివా ? తామరసాక్షుని తోడులేక యా
శంభువరప్రసాది యగు నైందవుఁ దున్మితో ? నీవు సంగరా
రంభమునుండి యిందనుక వ్రచ్చిన శూరుల పేరు దెల్పుమా ?
నీచేతం బడుటచే గాండివంబు వరువును నీకు సారథి యగుటచే హరి
మర్యాదయుఁ గూడ రూపు మాసినవి.

క. రథియై తామర సాక్షుఁడు

ప్రథనము గావించు గాండివంబొసఁగుము సా

రథివై నడుపుము తేరీ

విభమునఁ గర్ణుండు క్రుంగు వీరమృన్యా :

అర్జు - (కోపముతో వాలుఁబెట్టికి) కృష్ణా ! ఇందుల కేమందువు ?

ఉ. మాలిమి మాలి యీతఁ డనుమాటలకన్నిటి కింతసేపు నేఁ
దాలిమిఁ బూనియుంటి నీకఁ దమ్ముఁడఁగా నితఁ డన్న గాఁడు వె
య్యేల 'శరాసనం బొరులకి' మ్మను నెవ్వఁడు వానికంత మీ
వాలునఁ దుంపఁగాఁ బ్రీతిన వట్టితిఁ గావునఁ దుంతు సీతనిన్.

(ధర్మరాజు మీఁదికుఱుకఁ బోవును)

కృష్ణ- (నవ్వి) పార్థా ! ధర్మపుత్రునింజూచి కర్ణుఁ డనుకొంటివా యేమి ?

ఉ. అన్న జగత్ప్రసిద్ధుఁడు మహాత్ముఁడు ధర్మవరుఁడు సత్యసం
పన్నుఁ డుదారమానసుఁడు వైరిపరాభవభిన్నుఁడౌచు ని
న్నన్నవి పాటిగాఁ దలఁతు రయ్య ! ప్రతిజ్ఞ విరోధిమీఁది గా
తెన్నక యన్నదమ్ములపయి నైఱపేర్తురటయ్య ? ఫల్గునా :

అందును సూక్ష్మధర్మ మాలోచింపుము. హింసావిషయిక ప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్చుకున్నను బాతకంబు రానేరదు. అదియునుఁగాక ద్రోణవధోపాయోపన్యాసంబున మన మయ్యనమున కుపదేశించిన పలుకు లవ్వుదే ముఱచితివా ?

అర్జు— (యోజించి) కృష్ణా ! నేనేమి తప్పచేసితిరని నా గాండీవంబొలుల చేతికిమ్మనెను ? (ధర్మరాజుం జేయెత్తి పొడుచుచు)

ఉ. ద్యూతములోన రాజ్యము సుయోధను పాలొనరించి కానన వ్రాతము లేలఁబోయిన గూఢపు నీ వని కేగనేల ? రాదాతనయాశుగోత్కరవిదారిత విగ్రహతాగ్రహంబునన్ నీతి దొరంగనేల ? నను నెట్టనఁ దిట్టఁగ నేల ! ధర్మజా !

సీ. నీమూలమునఁగదా ! నెలఁతకుఁ గొల్వొలోఁ

గారానియిబ్బంది కలిగె నాఁడు

నీమూలమునఁగదా ! నిన్న మొన్నటివాఁకఁ

బడరాని యిక్కట్లు పడితిమేము

నీమూలమునఁగదా ? నిలువ నీడయులేక

గొంతి మార్పురయింబఁ గుడువవలనె

నీమూలమునఁగదా ! నేలఁబాసితొలంగె

పదిపదాఢేండ్లు వెంబడిన కొడుకు

గీ. భరతకుల గౌరవంబును బాండురాజు

గౌరవంబును దమ్ముల గౌరవంబు

బో నడచె నొర ! నీ పాఱుఁబోతుతనము

దళితనిజయోధబలతేజ ! ధర్మరాజు !

కృష్ణ— ధనంజయా ! భ్రాతృవధోత్సాహ మింకఁ జాలింపుము, నీ పుత్ర ముచెల్లెఁగదా !

క. అక్కసమునఁ జంపెదనని

నిక్కముగాఁ బుత్రమిడియు నిందించినచోఁ

జక్కాడుటయే యగునని

వక్కాఁజించెదరు పెద్దవారు కిరీటీ !

ధర్మ— గోవిందా : ఏల వారించెదవు ? కత్తి దూయనిమ్ము కఠము
దునుమనిమ్ము.

గీ. సోదరుల బాధపఱచిన సూడుకాఁడు

పాతకుఁడు ధర్మరా జేల బ్రతుకవలయుఁ ?

“గర్జనకుఁజాల కన్ననే కసిమసంగె

బళిర !” యని పేరు వడుత నీ బావమఱుది.

అర్జు— (పశ్చాత్తాపముతో) కృష్ణా : ఏ నిష్ఠు డగ్రిజుం గినిసి పలికిన
యప్రియంబులకును నిందనుక గర్జనిం జంపకుండుటకును దగిన
ప్రియశ్చిత్తంబుగా నా గొంతునే కోసికొనియెదను. (కోసికొనఁ
బోవును)

కృష్ణ— (వారించి) విజయా : మతిభ్రంశమాయెనా ? గ్రహగ్రస్తుండ
వైతివా ? లేక కర్ణు నెదిరించుటకు జంకుచుంటివా ?

అర్జు— అయ్యా : త్రిశూలపాణి యగు శంకరుఁడు వచ్చినను నే జడియు
వాఁడఁగానని యెఱింగియు నన్ను నెల్లదము నేయుచున్నావా ?
యా గార్థంబగు హయంబుతో సప్తద్వీపాక్రాంతం బగు భూచక్రిం
బంతయుఁ దిరిగి యీ ధర్మనందనునిచే రాజసూయంబు చేయించి
నవా రెవరు ? ఈమహారణంబునఁ గించి దవశిష్టంబుగాఁ ద్రిగర్తనీన
నంతయుఁ జిందఱవందఱి గావించిన వారెవరు ? మున్ను త్తర గోగ్ర
హణకాలంబున ద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణదుర్యోధనదుశ్శాసన ప్రముఖ
మహారథికుల యష్టిపంబులు తెగఁగోసి యుత్తరకు బొమ్మపొత్తి
కలకై తెచ్చి యిచ్చినవారెవరు ? మదీయగాండీవ ప్రియుక్త
శరధారచేఁ గురునేన యెట్లు పీనుఁగు పెంటలై యున్నదో కన్ను
లున్నవానికిఁ దెలియఁగలదు. కాని, యీ సూతాత్మజునిం దుని
మిన పిదపనె ప్రాయశ్చిత్తంబుఁ గావించుకొనెనను. (ధర్మరాజు
దిక్కు) దేవా :

చ. కలవలదాయ యస్తగిరి గహ్వరము— జొరకుండఁ గర్జనిం
బలుగురలోనఁ జంపి మురవైరి కొసంగెద గాఁడివఁబ; నా

పలుకులు విశ్వసింపుము. సభాజనయోగ్యుని నిన్నుఁ గిన్నమైఁ
దెలియక కొన్నికార్లఁబచితిం, గరుణింపుము నీకు మొక్కెదన్.

కృష్ణ— (చిరునవ్వుతో) అర్జునా ! కర్ణవధయే యవశిష్టముగాని యాత్మ
హత్య నిప్పుడే జరపితివి. ఆత్మస్తుతి యాత్మహత్యతో సమానమయి
నదే గదా !

ధర్మ— అర్జునా ! నేఁ గరుణించుటకు నీచేసిన యపరాధమేమి ? నీ నుడివిన
పనులలో నేను జేయనివేమి ? ఎన్నితప్పులేనియు నాయందేకలవు.

ఉ. ఏ ననమర్థుఁడన్ ధరణి యేలఁగఁ జాలఁ దపోనిరూఢికై
కాననసీమకున్ జనెదఁ గర్జునిఁ ద్రుంతువా ? కర్ణచేతనే
ప్రాణము గోలుపోయెదవా ? భండనభూమిఁ బరిత్యజింతువా ?
పూనినమానమున్ విడిచిపోయి నుయోధను నాశ్రయింతువా ?
(దిగ్గున లేచి పోవును)

కృష్ణ— (పట్టుకొని) ధర్మపుత్రా ! ఎవరిమీఁద నీయాగ్రహము ? నిజ
ముగా రాజ్యమేలుట కంగీకరింపవేని.

చ. అనుజులచేత శత్రువుల నందఱినిన్ గెలిపించి వాయుసం
దను నవనీంద్రుఁ జేసి విపిన్బుల కేగుము సంగరంబుతో
రి నడుమ మాన్వఁగాఁదలఁతురే నృపవీరులు ? రాజు లేచి పో
యినఁ బగవారికిన్ విజయమే యిక్కఁ దక్కురు పోర నేటికిన్ ?

ధర్మ— వాసుదేవా ! నే నీసంగరమ్ము మాన్పుట కిది యేను బ్రవర్తింపఁ
జేసినదా ?

ఉ. సంధియొనర్తు మన్నను దినంతులు గొట్టినవారు లేరె ? గ
ర్వాంధులు నీ వెఱుంగవె ? జయాపజయంబులు నావి కావు ని
ర్బంధముచేతఁగాదె సమరంబునకుం దల యూఁచె వీశదో
ర్గంధుఁడు ధర్మరాజు కృతకప్రభునాముఁడు బంధుకోటిలోన్.

అర్జు— (సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొనును)

కృష్ణ— నిర్బంధముచేతనే నేటి కీవయసము మానుము. ఈతప్పులన్నియు
నావిగాఁ దలంచి దయాంతఃకరణంబున నన్నుఁజూడుము నీ కిదే
పదివేలవందనములు. (మొక్కును.)

ధర్మ— (లేవఁదీసి ప్రసన్నతతో) కర్ణశరాహతుల కాహతులగు నక్షత్రవ
జులవలని వికారంబునం గలుషితహృదయుండ నగుటజేసి—

క. అన రానిమాట లని త

మునినిన్నుంగలఁచి నింద మొపితి నా చే

.సిన నేరము నీ నెమ్మన

మున మఱవఁగవలయు నిక్కముగ మహితాత్మా :

కృష్ణ— అర్జునా : తలయెత్తు మింకను విషాదపడియెదవేల ? మీ యన్న
గారి ముఖప్రసన్నభావ మాలోకింపుము. (చిరునవ్వుతో) మా పుణ్యము
కతంబున మీయన్నదమ్ము లిరువురును బ్రతికితిరి.

అర్జు— (తలయెత్తి) అగ్రిజా : నా తప్పులు నైరింపుము. (కన్నీటితో
మ్రొక్కును.)

ధర్మ— (లేవఁదీసి) తమ్ముడా : నన్ను మన్నింపుము. (కన్నీటితోఁ గొంగి
లించును.)

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బావలారా : యిక నేడ్పులుడిగి కర్తవ్య మాలో
చింపుఁడు. (ఇరువురును విడఁదీయును.)

ధర్మ— (చేరఁదీసి) తమ్ముడా భరతవంశోద్ధీపక : నామాటలుంచుము.

గీ. “ఒడలుగడునొచ్చెనయ్య ! సుయోధనుండు

వాడువుమనఁదోలునన్నుఁ గర్ణుఁడువాచించిన

వింటి పోటుల; నింక నాకంటిసీరు

దుడువఁదగుఁజుమి కర్ణునిఁ దునిమి నేఁడు”

అని కడగొట్టు తమ్ముఁడును—

గీ. “వెంటఁబడి వింట నాకంత మంటచూర్చి

పెన్నకున్ దీసి వదరులు వేయి వదరి

‘పొమ్మనియె దిక్కుగల్గినపొంత’ కెవ్వఁ;

డయ్యధముఁజంపి నాతాపమార్పుమయ్య.”

అని పెద్దతమ్ముఁడును నాముఖమ్మన నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నారు.

చ. వడముడి నాల్కఁ గోయఁ జని వానికి వాఁడొనరించినట్టి యా
 గడమున కెన్నిరెట్లొ ప్రతికారము చేసికొనెన్ సమర్థుఁ డా
 తఁడు నినుఁబోలె; మా ముగుర తాపము వాపఁగదయ్య; పేర్మి ని
 ప్పుడ చని వానిఁ ద్రుంచి; నిను మ్రొక్కఁగ? రాదివె కొమ్ముదీపనల్.
 అర్జు— అన్నా! ఒక్కరని వక్కాణింపనేల? మన మేగురమును వాని
 యవమానము సంతో యంతో పొందినవారమే. (క్రోధముతో) దేవా!
 నీ పాదములతోడు. నేఁడు కర్ణునిం దునుమకున్న మాతాపితృగతులకుం
 దప్పవాఁడ. (వినయముతో) నన్ను దీక్షింపుము.

ధర్మ— (సంతోషముతో) కృష్ణార్జునలార! మీకు జయ మగుఁగాక.

క. విజయుఁడను నీదు నామం

బిజయ్యుఁ డగు కర్ణ నిపుడ యనిఁచుచి జయ

ధ్వజ మెత్తించి సమస్త

వృజకును మాకును మహోత్సవప్రద మగుతన్.

కృష్ణ— పోయి వత్తము రమ్ము. (కొంతివఱ కరిగి) ధర్మనందనా!
 నీ విజనుండి చూచుచుఁడుము. మా రాకకై వడముడి వేచు
 చున్నాఁడు. (నిష్క్రమింతురు)

ధర్మ— (తనలో) ఏమగునో? జయాపజయమ్ములు దై వాదీనమ్ములుగదా!

ఉ. అమ్ములకూర్చునందలిరయఁబున లాఘవమందు బాహుద

ర్పమ్మున నత్త శత్రుముల ఫల్గునునిన్ గయికోడు వాఁ, డీశన్

దమ్మునవంకిఁ గృష్ణునిసతారము కర్ణునివంక విప్రో

వమ్మును నామదిం దిగులు వాపుచునున్నవి కార్యసిద్ధితై.

(తెరలో)

క. ఒక్కరుఁడయ్యు వడముడి

జక్కాడఁ దొడంగె నేనఁ; జంపుఁ డితనితో

నుక్కడఁగుదు రప్పాండవు

లక్కడికిన్ వేగ మేగ నగు మనమెల్లన్.

ధర్మ— (ని) రాజు పురికొల్పు శకుని వృకోదరుం దాఁకుచున్నాఁడు.

(నిరూపించి) ద్యూతం బుగ్గడించి తమ్ముడు విజృంభించిన సుక్ష్మదగి
తేరుపై నొరిగినాడు. “స్వాతికోగృహనాశాయ” యని వీనిచేతనే
ధృతరాష్ట్రనికొంప కీ గతి వచ్చినది. వీనికిఁ జక్కని ప్రాయశ్చిత్తము
జరిగినది.

(తెరలో)

ఉ. ఉమ్మలికమ్ముఁ డీర్చుకొనుచుండెఁ గటా : పవమాన సూతి రా
తమ్మునితోమ్ముఁ జీరి బెడిదమ్ముగ వెచ్చని నల్ల ద్రావుచుం
బొమ్మలపోలికం గడలఁ బొంచెదరేల నరేంద్రులార ! నీ
నమ్మక మంతయుం దెలిసెనా ? యింక తేనకి సూతనందనా :

ధర్మ— (సంతోషముతో) కర్ణుడు చూచుచుండఁగనే పెద్దతమ్ముడు
కృతకృత్యుండయ్యె, నికఁ జిన్నతమ్ముడుమాత్ర మేలకాచుండును :
నేటికి దుర్యోధన మాయాఖట్వికయం దొక కోడూడినది.

(దృష్టినించి యేవముతో)

ఉ. అక్కసుదీప రాజసతి సంతలుచేసిన వానివక్షముం
జెక్కలుచేసిన న్వగవఁ జెల్లను గాని తదీయ మాంసముం
గుక్కలు సక్కలుం దినపు కోరిలరు నిక్కము చానిరక్తమున్
రక్కసు; లక్కటా : యెటులఁ ద్రావితి వేవమురేక తమ్ముడా !

(మఱియొకవంకఁ జూచి) పిన్నతమ్ముడు కర్ణుడు చూచుచుండఁ
గనే వృషశేనుని తల దొల్లనేసె. (యోజించి) ఈవపు కర్ణవధానంతరము
కాఁదగినది.

తే. గీ. ఉన్నదే నేడుకీడికి మొన్నసింఘ
రాజు నడఁచినయంత పరాక్రమంబు
యోగిక్తై నను బంధువియోగదుఃఖ
జనితభాపంబు కోపంబుఁ బెనుచుఁగాదె,

(తెరలోఁ గలకలము)

ధర్మ— పుత్రప్రభునితామర్షమ్మునఁ గర్ణుఁ డాగ్నేయాద్యస్త్రమ్ము లుప
యోగింపఁ డమ్ముఁ డవలీలగాఁ బ్రిత్యస్త్ర ప్రయోగంబున వారింబు
చున్నాడు.

(తెరలో)

ఉ. ఎందుల కీ దురాశః మనమిందజమున్ గన దుస్సనేను న
 స్పందితుడై విచిత్రవధ సల్పె బకాది; యతండు చూడఁ ద
 స్పందనుఁ డీల్గుటన్, వినెడు నానుడిఁ గర్జుఁడుఁగూడ; విప్పుడే
 నిం దగదే యమాత్ముఁజుని నెయ్యము దియ్యము రాజనందనా:

ధర్మ— (విని) అన్నప్పు డన్ననుఁ గురునందనుఁడు మిగుల దయాళుఁడే.
 ఈ తులువ మది కీపథ్యవాక్యము లెక్కవు.

[తెరలో]

క. మామయు నీవును బ్రతుకుఁడు
 సేమముగాఁ, జాపులేని చిరజీవులుగా,
 మాపూట కేమి, చత్తుమో?
 యేమగుదుమో? దైవలిఖిత మెట్లున్నదియో?

ధర్మ— (విని) ఆః నే ననుకొన్నటులే జరిగినది.

[తెరలో]

గీ. మేటివిలుకాఁడవయ్యును సూటిదప్పి
 యత్త్రసంధావ మొనరించి తనుచుఁ బైవి
 యనురులదె సవ్యుచున్నవా రహిశరంబు
 పరువు బోఁగొట్టె దిట్లేని యరసివిడుము.

ధర్మ— (విచారముతో) మద్రేళ్వరా : సత్యసంధుఁడవు గాన నీవన్న
 చొప్పున సాయ మొనర్చుచున్నావు. మా యదృష్ట మెట్లున్నదో?
 (సంతోషముతో) బ్రదికితిమి. చక్రీ యేదో యుపాయము చేసి
 యుండును. లేనిచోఁ గిరీటము మాత్రమే హరించి యూరకుండునా?
 వీఁ డింద్రదిత్తమగు శక్తి నేనాటి కావాఁడు తమ్మునిపైఁ బ్రయో
 గింతునని సుయోధనుతోఁ జెప్పియు మఱచిపోవు వాఁడట. ఇది
 యంతయు వాసుదేవు ననుగ్రహమే. (విచారముతో) హా : కిరీట
 రాజమా :

చ. గొనబుఘటిల్లఁ జేసె ననుకూలనివాస మొసంగి యిందుఁడ
ర్జునుతల నీకు, దాని విడఁ దోచెనె పాపపుఁ బాపము, తె
ల్లనితలపాగఁజుట్టునె విలాసచల న్నవరత్నకాంతి వ
ల్గన విలసత్కిరీటసహకారము కల్గిన క్రీడిమూర్ధము॥

(తత్తరపాటుతో) ఏమీ ! యీ పాపపు బాపము శాంతిం
చియు విషమజ్వరముంబోలె మరల వెనుకకు విజృంభించుచున్నదే.
ఇది యిట్టిది కావుననే ఘటోత్కచునిపై దీనిం బడవేయక తమ్మునికై
దాచి పెట్టినాడు. ఇదిగాక యాశక్తి యింద్రదత్తంబగుటగూడ వీనికి
సందేహకారణము గాకపోదు. పాపము శాంతించుఁగాక. ఇక నిది
యేమి చేయఁగలదు ? (నిరూపించి) దీనికై తమ్ముని కారు దొడ్డ
నారసములు వ్యయమైనవి. (యోజించి) కర్ణుడు భార్గవాత్రు
ముపయోగింప లేదేమో, పాపము ! శాపోపహతుఁడెట్లు ప్రయోగింపఁ
గలుగును. (స్మృతినభినయించి) బ్రాహ్మణశాప మేమయ్యెనో,

(ఆకాశమున)

క. అరదంపుఁ జక్రమది భూ

సురశాపముకతనఁ గుంిగు మరనాధసుతుం.

డరలేక వీని శీర్షము

నలుకంగలవాడు వాడి నారాచములన్.

ధర్మ—*(విని) ఇక వీనిభయము లేకమేని నాకుండదు. కాన దరికరిగి

వీనివధ కన్నులారఁ గాంచెదఁగాక. (నిష్క్రమించును)

(అంత కృష్ణార్జునులును గర్జ శబ్దాలును బ్రవేశింతురు.)

కర్ణ—(భుజముతోఁ జక్రమునెత్తుచు) పార్థా! ముహూర్తము శర
ప్రయోగమాపుము.

చ. అరదము నేలఁ గుంిగె రథమం దొక, రొక్కరు నేలమీఁద సం

గర మొనరింతు రెల్లు? త్వరగా రథచక్రము లెత్తుకొందు, వీ

తరఘనితోడఁ బోరుట యధర్మము కావునఁ జెప్పుచుంటే గా

ని రథము లేకపోయినను నీకును శౌరికి జంకి కాదునూ!

కృష్ణ— ఏమి రాదేయా : చిన్ననాడు చదివిన ధర్మశాస్త్రము నేటి
కాదకువచ్చెనా?

గీ. ధర్మమతులైన మా పాండుతనయు లేవు

రకుకుభంబగు మీ కందఱకును గీడు

పచ్చు పచ్చునుగాక కవ్వడికిఁ గరుణ

పచ్చునే దయ మృత్యుదేవతకుఁ గర్ణః

కర్ణ— కృష్ణా! ఇంచు కుభాకుభంబుల ప్రస్తావన మేమున్నది ? రణ
ధర్మము కావున నుడివెతిని. నిలిచిననిలుపుడు, లేదేని మీరును
గిరిందికి దిగుడు. గదాయుధము చేయుదము.

కృష్ణ— కర్ణా! నీ వేపాటి రణధర్మము లనుష్ఠించితివి ? సిగ్గులేక
ధర్మముమాట దలపెట్టెదవు! మాకు మా రణధర్మంబులు తప్ప
మీరణధర్మంబులతోఁ బనిలేదు.

ఉ. పెల్చినఁజాలకాలమునఁ బెక్కురు గూడి ధనంజయాత్మజుం
గూల్చుట ధర్మమా? కొడుకుగుఱ్ఱుల గొంతిని లక్కయింటిలోఁ
గాల్చుట ధర్మమా? కనులు గానక ద్రాపది చీరలెల్ల నా
దొల్చుట ధర్మమా? యల దుర్యోధనమందలి గెల్పుధర్మమా?

కర్ణ— (లజ్జించుచుఁ దనలో) హా దైవమా ! నా యొనర్చిన సుకృతము
లన్నియు నెవట దాచితివి? కర్ణవీరీతిఁ బాపము చేసి చావు
చంపెనవా? (కన్నీరు దుడుచుకొనుచు ప్రరాశముగా సోరభితో)
మద్రోళ్వరా! అరడిముమీది గదాదండ మందిమ్ము.

మ హా ప్ర గ్ధ ర

తలఁగుం దిద్దంతులెల్లం; దలచుఁ గురిగిరు; త్తారలల్లాడు; బృథ్వీ
తలమెల్లం గ్రుంగుఁ; గాకోదరపతియును మత్పార్థివూతంబుచేతన్

ద-లెల్ల న్వంచు; నీ శాత్రవబలములు భీకంబులై పాటు; వార్థుల్
గలగుం; గర్జుండు కేలం గదఁగొని సమరోత్కంఠమై బోరువేళన్.

శల్య— అంగరాజా : నీ గదాయుధప్రళంస యెల్లెత్తి చెప్పకుము,
భీముఁడు వినును.

ఉ. “నాగశరంబు సూటిచెడె నావచనంబులు నమ్ము” మంచు నే
మ్రోగఁగ వింటివే ? యింక నరుం బరిమార్చుట కేదిదిక్కు ? నీ
యాగడ మింతజేసెఁ బొలుపారఁగ నేర్చిన వింటి విద్యయే
యీగతినుండఁగాఁ దెలియు మేమగునో ? గద చేతఁ బట్టినన్.

కర్ణు— శల్యా ! ఎన్నఁడును గొఱగాని పల్కులే పలికితివి. మణి యను
కొని యగ్నికణముం గేలఁదాల్చిన నాచుం దగిన శాస్త్రి చేయుచుం
టివి. రోగగ్రస్తునకుఁ బెదవి విఱచిన వైద్యునివలె దిగులు నెల
కొల్పుచుంటివి.

శల్య— విషగ్రస్తునకు విభీతక ఫలంబులు మధురంబు లగుగతి నీ కప్రియ
వాక్యంబులు గాని రుచింపవు. కానిచో నా ప్రియోపదేశంబు నీకు
పెగటగునా ?

కర్ణు— అది పరస్పర సమాగమకాల ప్రభావముగాని పేఱుఁగాదు. ఇంకనేని
యిట్టి కొఱగాని యుపదేశంబు లొనరింపక గద నాచేతికందిమ్ము.

శల్య— అంగపతీ ! నా పలుకులు విశ్వసింపుము. నీవు గదా పరిశ్రమ
మెఱుంగవు. తేరు పెకలించుకొనుము. ఏనును సహాయపడెదను.

కర్ణు— (తనలో) కటకటా ! ఈపాపాత్ముం డూరకుండఁడు. (భుజము
మోపి రథచక్రిము పైకెత్తుచు) ఇదియేమివంత ! నగరారణ్యపట్టణ
సముద్రంబులతోఁ బుడమి యెగయుచున్నదిగాని రథచక్రింబులు
కదలవు. కాలమాసన్నమైనదని తోచుచున్నది. హా ! దుర్యోధన !
నీకుఁ జేయఁదగిన యంత యుపకారము చేసేతిని. నన్ను మన్నిం
పుము. దైవప్రాతికూల్యంబున మడియుచున్నాఁడు గాని కర్ణుఁడు
మనుష్యప్రయత్నమున మడియువాఁడు వాఁడు.

[తెరలో]

ఉ. ఓగురుపుత్ర ! యోకృపుఁడ ! యోకృతవర్మఁడ ! రంభ కర్ణుఁడా
లాగున డన్సియుం దనబలంబునఁ గుంగిన స్వందనాంగమున్
లాగిన రాక కష్టపడులాగు గనుంగొను చూరకుండుర
య్యో ! గతిమాలవాఁ డగునొకో ? యింకఁబేడుపాతుఁడు గుంగుటన్.

కృష్ణ— ఘటానా ! వింటివా నుయోధనుని పలుకులు. తడయక వీనిశిరంబిపుడే త్రింపవలయును. లేదేని వారడ్డమువత్తురు.

ఉ. ఓదము త్రివిధి కాచుకొని యొద్దకుఁ జేరిన మత్తుఁజేసుఁగుంబాదలి యెవ్వఁడేని నవపాతమునం బడఁదోయికుండు నే ? సాదుతనంబు చూపెద వసాధ్యుఁడు వీఁడగు రేపు; చాలు నోహో ! దయ; పొక్కుదు గ్రుంకువడుచున్నది కంఠము దున్ను మద్దనా !

[తెరలో]

ఉ ఏనిదె పోయి యా యరద మెత్తెద మొత్తెదఁ బార్థకృష్ణుల న్నాను మదైర్యముం జొరవమానకు మెక్కుటిపోరు పోరుతే వానితలంపు గనఁ బయివారముగా నిటు లూరకుంటి మీ దానికినింతఁగా దిగులు దాల్చుట ఖీరమె కొరవేళ్ళరా :

(అశ్వత్థామ ఖడ్గపాణియై పరివేశించి చేయెత్తి)

చ. జడియకుమోయికర్ణ : రథచక్రము నెమ్మెయినెత్తికొమ్ము వెంబడిఁ జనుదెమ్ము నీ పడెడుపాటుఁ దలంచి విఘండు “పొమ్ము” నావుడుఁ జనుదెంచినాఁడ నినుఁ బోచుటకై; చని విశ్రమింపు మేనడఁచెదఁ బార్థకృష్ణుల రణాహమికత్వ భుజావలేపముల్.

అర్జు— (కృష్ణునితో) దేవా ! అధర్మయుద్ధ మొనర్చుటకుఁ జేతులాడకున్నవి మదియొప్పుదు నేనేమి చేయుదు ?

కృష్ణ— కానిమ్ము. అశ్వత్థామకర్ణుల సంభాషణ విఁదము. గోరువుత్రి సంవర్త జలధరంబునకుఁ గర్ణుని వాక్యంబులు జంఝామారుతంబులు కాకపోవు.

కర్ణ— (సిగ్గుపడుచు మరలఁ జక్రమెత్తఁబోవును)

అశ్వ— కర్ణా ! ఏలవృథాప్రయాసము ! కొన్నితెచ్చుకొనిన విప్రశాపంబురిత్రవోవునా ! పుడమియైనఁగదలుఁగాని యీరథచక్రములు కదలవు. దైవోపహతుండవగు నిన్ను నేను దూరుట పాడిగాదు.

గీ. పరువుపోయిన మరల రావచ్చుఁగాని

నాశ మొందిన మరలఁ బొగిణములు రావు

తలఁగునీమీఁద భారమంతయును మోపి
ధరణియేలఁగ నున్నాఁడు కురువిభుండు.

కర్ణు - (కోపముతో రథవక్రము విడిచి) గురుతనయా : వెంగలియగు
నుమోధనుఁడు నిన్ననిపిన ననుచుఁగాత. నీచేతఁ బోవఁబడువాఁ
డెవ్వఁడు.

ఉ. ఇచ్చితి నర్థికోటికి మనీషులు మెచ్చఁగ వాంఛితంబు లం
దిచ్చితి మేటిలగ్గులు మహీశ్వరుచేతికి; నేనుగాంచితిం;
జొచ్చితి సంగరంబున నసుప్రకరంబుఁ దృణీకరించుచుం
జచ్చెదఁగాక బ్రాహ్మణులసాయముఁ గోరుచునే రణంబునన్.

అశ్వ - రాధేయా : “చింతవిరిగినను బులుసు విఱగలే” దనురీతి నేటి
కిని నీకున్నవట్టుదలకు సంతోషించుచుంటిని. కురురాజున కుపకారము
చేయుటయే నా తలంపు గాని నిన్ను బ్రతికించుటగాదు. కాని నీవు
చచ్చిన వెనుకనే వచ్చెదనులే. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

అర్జు - సూతపుత్రా : పోద్దు గ్రుంకుచున్నది. నీ కోరినవిధంబున
ముహూర్తకాలంబు గడచినది. సంగరంబునకు వచ్చెదవా ? తొలఁగి
పోయెదవా ?

కర్ణు - (రోషముతో రథముమీఁద గద లాగుకొనుచున్నాఁడు)

శల్యు - (గదను మరల లాగుకొనుచు) కర్ణ : నీకింతలో మానహాని
రానేరదు. తొలఁగివనుము.

కర్ణు - ఛీ : మద్రోశ్వరా : నీవంటి తుచ్ఛరాజులు చేయఁదగినపని గాని
నాబోటిపోటుమానిసులు చేయఁదగిన పనిగాదు. (గదపుచ్చుకొని
అర్జునునితో) పల్లనా : సమస్తలంబున గదచేతనే పోరెదను. రమ్ము.
(నిష్క్రమించును)

కృష్ణు - అర్జునా : తడయక నీని శిరంబు వెనువెంటనే వాడితూపునఁ
దునుముము.

అర్జు - మంచిది. అట్లనేచేసెదను. రథంబుపోనిమ్ము (నిష్క్రమించురు)

శబ్దము— (నిరూపించి) కర్ణుఁ డిప్పటికిని నెట్లు పెనఁగుచున్నాఁడో (పెదవి విఱచి) ఈ యస్త్రము తప్పక కర్ణుని మస్తకమును దునుమక మానమ. (అశ్వరథముతో) ఔరా! యీ రథచక్రము కర్ణశిరంబు తోడన పైకినుబుకుచున్నది. (విచారముతో)

ఆ. వె. కర్ణువావు చూడఁగాఁజాల కక్కట
రాజరాజమొగము తేజమెడలి
దుఃఖ సాగరమునఁ దోయంగఁబడియె ధై
ర్యంబు చెప్పి యరుల నడఁతుఁగాక.

(రథముతో నిష్క్రమించును.)

గ ద్య

ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాండవ
విజయమునందు షష్ఠాంకము.

—o—o—o—

పాండవవిజయము

సప్తమాంకము

(తెరలో)

ఉ. అఱినిలోతు నీటికొల నక్కలు : పూచినతమ్మికిన్ విధి
 పేరణ రాలిపోయినవి తేకులు తొంబదితొమ్మిది; దిప్పుడా
 నీరజమందుఁ దా మిగులునే యొకతే, కలు లుండెఁ బో; యలం
 కారము లొనె యా కొలనుగాని సరోజముగాని భూమికిన్.

దుర్యో- (రక్తసిక్తాంగుడై తత్తరపాటుగాఁ బ్రవేశించి. విని తనలో)
 ఎవరో నాతండ్రిని నన్నును నెత్తిపొడుచుచున్నట్లున్నది. కానిమ్ము
 లోకమునో రెవఁడుకట్టఁ గలఁడు? (యోజించి) ఈ మాటలు నాకు
 ద్వైపాయనహృదంబునకు దారిచూపుచున్నవి. (పరుగిడి ద్వైపాయన
 హృదముం జేరును)

(తెరలో)

ఉ. తాతలనాటనుండి కడు ధర్మముగా నిల యేలుకొరవ
 వ్రాతము రూపుమానెఁ గదరా : ధృతరాష్ట్రుని జావవైన నీ
 మాతులతా ప్రభావమున మాన్యులు పల్కెడు "సర్వనాశకో
 మాతుల" యన్నవాక్య మనమంజన మౌనె? తలంచి చూచినన్.

దుర్యో- (విని) అక్కటా : శత్రుప్రణంబులకన్నను ఈ మాటలు
 వేదనాపాదకము లగుచున్నవే : ఇయ్యవి యెవ్వరివై యుండనోపు?
 (యోజించి) పుత్రులవియుఁగావు. నాకై యడలుచు నన్ను వీడలేక
 వెంబడించుచున్న నా రాజ్యాధి దేవతవై యుండును.

తే. గీ. ఒక్కడే గెల్వఁజాలిన యొక్కఁడేఁడు
 నేటికేనియు నట్టిదొఁజినిఁ బరాధ
 వింతురే? నీ చరిత్రలు వింత లేమ
 హాఘ మొనరించిరో? చీకుటాలుమగలు.

దుర్యో— (దీనముగా) అమ్మా! సకలమును నెఱిగియు నీవుఁగూడ
 నిట్లధిక్షేపించెదవేమి? కర్ణునికేమి. శల్యునికేమి. నేను గురుతనయుని
 యనుజ్ఞ చొప్పుననేకదా వేనాధిపత్య మిచ్చియుంటిని, (యోచించి)
 అవును నాదిలోపమే. నేను “అధిపత్య మెవరి కిమ్మందు” యని
 యరిని నడిగుటచే దనకిమ్మనుట కతఁడు సంతోషించి యుండును.
 పదఁపడి లోకులకిట్టి యనుమానము గల్గినది. అమ్మా! ఇప్పుడేని నీ
 యాజ్ఞ శిరసానహించి యమ్మహామహాని వేనాధిపతిం గావించి
 నీయడ లుడిపి నిన్ను స్థాపింపఁ గలను. నన్ను క్షమింపుము.

(తే ర లో)

ఉ. కాశులుఁ జేతులుం దెగిన కాల్బలముం గని వారు మువ్వరుం
 గాలము దూఱుకొంచుఁ జనఁగా వెనుకన్ మనరాజు “సంగరం
 బే” లని కార్కొలఁదిఁ బరువెత్తెఁగటా! యొకమూఁపుపైగదం
 దాలిచి, కాలకర్మములు తప్పవుగా! ఓ వి నెంతవారికిన్.

దుర్యో— (విని సంశయముతో) ఈ కంఠధ్వని వెనుకటిదానికన్న భిన్న
 ముగా నున్నదే! (పరికించి) ఓహో! ఇతఁడు స్వపక్ష నాశనమునకై
 యడలుచు నా పరిచారకుఁడు కంకాళకునితో నన్నమఁపరింప నరు
 దెంచుచున్న సంజయుఁడు. (నిరూపించి) మధుగువొడ్డునకు వచ్చితిని.
 కాన నిటనిలిచి యితనివలనఁ గొన్నిసంగతులు వినుట కొంత యవ
 సరము. (ఁజ్ఞాదైన్యములతో) ఈ యవస్థలో నేను వీరలమొగ మెట్లు
 చూడఁగలను? ఓహో దైవమా!

క. నతులై యుడుగరలోసఁగెడు

క్షితిపాలురచేతఁ గొల్పఁజేసియుఁ దుదకున్

గతి లేనివానిఁ గావిం

చితివే రారాజు నెంతచేసితి వకటా!

సంజయకంకాశకులు— (ప్రవేశించి దైన్యముతో నమస్కరించి) మహా
రాజా! జయము జయము!

దుర్యో— (లేని తెల్వితో) సంజయా! నేను రజము వదలిన పిదప
విశేషములెట్టివి?

సంజ— కుమారా! యేమిచెప్పుదును. మనస్కంధావారము కాలి
పోయిన యూరివలె సర్వశూన్యమైనది. కృపాశ్వత్థామకృతవర్మలు
మాత్రమెటకో చనిరి. వారిబలమున నిప్పటికి రెండువేల రథంబు
లును, నేడు నూర్ల దంతావళంబులును, పదివేల కాల్బలమును,
నయిదువేల ఘోటకమ్ములును, యుయుత్సుండును, ధృష్టద్యుమ్నుం
డును శిఖండియు, ద్రౌపదేయు లేగురును, కృష్ణసాత్యకులును, వచ
పాండవులును మిగిలిరి. పదఃపడి యంతఃపురస్థ్రీల యడలు వినఁజాలక
యుయుత్సుండు ధర్మజు ననుమతి గొని పౌలికలనినుండి వారలను
బురంబునకుఁ దీసికొని చనియె.

దుర్యో— (తలపంకించి) కానిమ్ము, వీరుమాత్రమింకెంతకాలము మిగులు
దురో చూచెదఁగాక. (కన్నీరునించి) నేనెంత బలసంపన్నుడ నయి
నను విపరీత దైవమున కేమిచేయుదు? తక్కినవన్నియు నట్లుండుము.
అక్కటా! శత్రునంతవాఁడు ధర్మరాజుచే వధింపఁబడువాఁడా!

క. యమతనయుం డీతఁడు ని

క్కమబంధుం దెలియఁజేయఁగడఁగి మహా యు

ద్ధము గావించెను నేటిది

నమున నొకఁడు సురలు ముదమునంగనుఁగొనఁగన్.

సంజ— కుమారా! అట్లనవలదు. అజాతశత్రుఁ డసమర్థుఁ డనుకొం
టివా! నిక్కముగా నతఁడే యల్లినచోఁ గిగిది యెందుకు? వడ
ముడి యేల?

దుర్యో— (పెడచెవినిబెట్టి) సరే, మీరెందుల కిటు వచ్చితిరి?

సంజ— నేనాభర్మము కావున నేకాదశాక్షాహిణీవతి వగు నీ వొంటిఁ జనుచుంటివను వగవున ననుసరింప వచ్చితిమి.

దుర్యో— పాండవులవలన మీ కేయేగ్గును గలుగలేదుకద.

సంజ— వారివలన జరుగకున్నను శత్రువిజయ సంభ్రమమున నొడలెఱుంగక కాఁబోలు సాత్యకి నన్ను ముందలవట్టి నరకఁ బోవునంత వ్యాసభగవానులు వచ్చి వారించి బ్రతికించిరి.

దుర్యో— (కోపముతో) హా ! దుర్మాగ్గు లనవరాధివగు నిన్నుఁగూడఁ జంపనుంకించిరిగా ! కానిమ్ము; నానిశ్చయము వినుము.

క. కొండొక యీ మడువుననే

నుండి శ్రమము దీర్చుకొని రణోర్వికిఁ జని నా

యుండు రథితత్రయము రాఁ

బాండవ హతకులనుబట్టి బరిమార్చింతున్.

నీ వరిగి మాతండ్రికి సకలమ్మును దెల్పుదువుగాక. (నిష్క్రమించును)

సంజ— కంకాశకా ! చూచితివా ? ఇంకను వారి నేమో చేయుదుననియే యహంకరించుచున్నాఁడు. ఇప్పుడేని ధర్మజ్ఞుని శరణన్న నతఁడు పోవనివాఁడు కాఁడునుమా ! కానిమ్ము వృద్ధరాజుకడ కరుగుదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(రథిత త్రయము పరివేశించును)

కృపా— కుమారా ! అతఁడు జలస్తంభన మెఱిఁగినవాఁడు. తప్పక యిందేయుండును.

అశ్వ-ఆల్లయినఁ బిలిచిచూతము రమ్ము. (బిగ్గరగా) మహారాజ ! దుర్యోధన ! మేము కృపాశ్వత్థామ కృతవర్మలము నిన్నుఁ గనుఁగొన వచ్చితిమి.

చ. భయమున డాఁగియుంట పరువా? పెఱవారికి మాత్రమేమిటం జయము లభించె మద్రీపతి చచ్చినమాత్రని పోరు మాని తేమి యనుదు నిన్ను; లెమ్ము రణమేదినికిం జనుదెమ్ము మార్తు రప్రియములు నేయకుండఁగ భరించెద నేను సమీకభారమున్.

కృపా-కౌరవేశ్వర: హతవిధి నీయట్టివానిచేఁ దుదకెట్టివిపద్దశ యనుభవింపఁ జేయుచున్నాఁడు ! పాక్షిక కలవాఁడవేని నా నడువు లాలకింపుము.

చ. తలఁవకుమయ్య లోఁగడ గతంబు; గతంబు దలంపఁ జోకు మీ
యులకతనంబు, ధర్మజునియొద్దకుఁ జోయి భరింపుమన్న వా
యలుకుడి విన్నఁజోవఁగలఁ డాతడు సీసగపాలొసంగి; యా
వల సకలంబుఁ గల్గును భవత్సహవర్గము గౌరవేశ్వరా :

చుర్యో— (మడుగునుండి వచ్చి) శారద్యతా ! నీ పలుకులు నిన్ననే ద
త్తోత్తరంబులయ్యె. నీవు నా హితంబు గోరినవాఁడ వని యెఱుంగు
దును. ఐనను,

చ. చలము బలంబు మానము యశంబును మాయఁగఁ జోయి పాండు పు
త్రుల శరణందుఁగాక దయతో ననుఁ జోత్తురుగాక పోఁచినం
గలుగుదు రాలుబిడ్డ లటుగాక సహోదరు లేగుదెంతురో ?
కలకల నవ్వు కర్ణుని మొగంబు గనుంగొనుభాగ్య మబ్బునో ?

కృపా— (ఎకసక్కెముగ) రాజా ! నీకుఁ గర్ణుని మొగమే చూడవ
లయు ననియున్న స్వర్గమునందే చూడవలయును. అదియునుగాక
(అనునర్థోక్తిలో)

అశ్వ— మామా ! ఇది పురస్కారమునకు సమయముగాని తిరస్కా
రమునకుఁ గాదు. మహారాజు మిగుల నాపదలపాలై డస్సియున్న
వాఁడు. ఇంకఁ గలిమి వహించు ననుట కలలోనివార్త.

ఉ. కొమ్మలు గాలిచే విఱుఁగఁ గుంకటి వే రసియాడఁ జెట్టు పొం
క మ్రొడఁబాసియున్న సహకారము తీయని గాపుగాచునో !
కమ్మని పూతఁబూఁచునో ! పికప్రముఖద్విజపాళిచేతఁ జి
త్తమ్మున కింపుఁగూర్చునో ! సదా తెరువర్లకు నీడ యిచ్చునో !

పదునొకండఁజేహిణులకు మనము మువ్వరము గదా మిగిలితిమి. ఇష్ట
పడితి వేని పోనీతమున కాయితమ్మగుదము. లేదేని గిరిముఖం
బుల కరిగి మునివృత్తి పలుపుకొందము. అంతియకాని రాజుం
దూఱనాడుట యనుచితము. సంధిసేయు మనుట యంతకంటె
ననుచితము.

కృత - ఆచార్యనందన : రెప్పపలుకు పలికితివి.

ఉ. లే వరసుబులుం; గరులు లేవు; మనుష్యులులేరు; గుఱ్ఱము
లేవు, సహోదరుం డొక్కఁడులేఁడు, సుయోధనుఁడాజిలోపలం
జావక మేనుదాఁచుకొని సందికొడంబడినం బ్రతిష్ఠయుం
జేవయుఁ బోవుఁగాని తనజీవముఁ దాల్చిన లాభమున్నదే.

అయినను మహారాజుతలంపు గట్టిగాఁ గనుఁగొందము. (రాజుతో)
అయ్యా! ఇందుల కేమనియెదవు ?

దుర్యో— నన్ను వృథాజీవితాశ గలవానినిగాఁ దలంపకుఁడు. పృతిష్ఠా
పృతిష్ఠలు తప్ప నిప్పుడెవరు గెల్చిననుఁ బ్రాముకొనునది లేదు.
కులక్షయంబునకు వగవంగాని గాంగేయుని గెడపిన శిఖండి యొక్క
డును గురువధ మహాపాతకంబున కొడిగట్టిన పాంచాలకులకలంకం
బును బాండవకులాంకూరంబులగు ద్రౌపదేయు లేవురును బ్రదికి
యున్నందులకు వగచుచుంటిని.

చ. అరసితిఁగాని మీరథము లచ్చటఁ గన్నడవయ్యె; నొచ్చెమేన్
దురగమువోమె; నేనొక్కఁడనుం జనుదెంచితి విశ్రమింప నాఁ
డరదపుఁజక్ర మెత్తుకొను నప్పుడు చంపిరి కర్ణునంచు; నీ
తరమగునేని నాహృదయతాపము వాపుము దోఁజునందనా !

ఉ. పోటుదనంబునం దుడుకుఁబోకలుబోవుచుఁ “గూడ” దన్న మీ
మాట నిరాకరించితిఁ గుమారుల నందఱుఁ గోలుపోతి నా
చేటున కేమి యాముసలిచీకుల కక్కట ! బుద్ధిహీనతం
గూటికిఁ గాటికిం బరులకొంపకుఁ జేరునవస్థఁ దెచ్చితిన్.

ఉ. కాలము చేరువయ్యెఁ గలకాలము రాజ్యము జేసి రే ధరా
పాలురు ? కాలకర్మపరిపాకము దాటఁదరంబె ! కంఠ మీ
వాలనఁ ద్రొంచి నాకుఁ దిరిదివంబునఁ జూపుము వారినెల్లఁ జం
దాఁడు భీముఁడేల కురునాథునిఁ జంపవలెన్ ద్విజోత్తమా !

అశ్వ— మహారాజా ! కడచినపనికి వగవనేల ? నామేనం బ్రాజము
లున్నంతవఱకు నిన్ను భీమనేను బారినుండి కాపాడెదను.

ఉ. మించి పరాక్రమించెద సమీకము నేటి కపాండవంబుఁ గా
 వించెద నేడు నీకుఁ గనిపించెద నాభుజవిక్రమంబు మె
 ప్పించెద, సూతసూతి మఱపించెద నీమది; నీకు రాజ్య మి
 ప్పించెదఁ; బాండువంశము శపించెద; నమ్ముము కొరవాధిపా :

(తెరలోఁ బెద్దకలకలము)

కృత— (తేజీపాఱఁజూచి) ఎట్లు తెలిసెనో కాని, పాండవులు వచ్చుచు
 న్నారు. మనకుఁ గత్తవ్యమేది ?

దుర్యో— నే నిప్పుడు యుద్ధము వేయఁజాలను.

చ. ఒడలు పృథాకుమారచటులోగ్రీశరాహతి డస్సి మండఁగఁ
 దొడఁగెఁ బ్రీతీకసంధులువిధూతములయ్యెఁ గదల్పఁజాల లో
 దడ జనియించె గుండెలు యథాయథలయ్యెఁ జలించి ప్రాణముల్
 సుడివడెఁ గాన నీమడుగులోపలఁ గొందొకవిశ్రమించెదన్.

అశ్వ— మహారాజ! మే మిప్పటి కెటకేనిఁబోయి మరల నిటకు వచ్చె
 దము. నీవందాక నీమడుగులో నిశ్చింతగా నుండుము.

కృత— వా రేమన్ననువెడలిరాకుము. మేము పోయి వత్తుము.

(నిష్క్రమింతురు)

దుర్యో— హాశకుని! హా! దుశ్శాసన! హాకర్ణ! హాశల్య! హానరేంద్రులార!

ఉ. "అందని మృనివం" డని మహాత్ములు నెప్పిన ధిక్కరించి మి
 మ్మంబటి ఘోరయుద్ధమున కాయితపెట్టి సహానుగంబుగా
 మృందఁగఁ జేసియుం దుదకుఁబ్రాణము మానముకంటె హెచ్చుగాఁ
 బంద సుయోధనుండు నృపపాంసులుఁ డక్కట! నీట డాఁగెడున్.

[మడుగులోఁడాఁగును]

[పిదపఁ బాండవపంచకంబునుఁ గృష్ణుండునుఁ గిరాతుండును

[బ్రవేశించుచున్నారు]

ధర్మ— (చేతఁజూపి) ఓరీ కిరాత! ఇదియేనా నీవు వారినిఁజూచిన మడుగు :

కిరా— ఇదియే దేవర! ఆవలివై పునుండి మాటలాడినారు.

ధర్మ— (అవై పునకుఁ బోయి) కృష్ణా! ఇవిగో హలకులికధ్వజప్రముఖ

రేఖాంకితంబులగు పాదంబులజాడ లీ చెమ్మ నేలఁ గనఁబడుచున్నవి-
చూడుము. ఇవి దుర్యోధనుని పాదములేనా ?

కృష్ణ— ఓరీ! దుర్యోధనమహారాజును నీ వెఱుఁగుదువురా ?

కిరా— దేవరా ! యెఱుఁగ కేమి ?

కృష్ణ— అతని నెట్లు గుర్తుపట్టితివి ?

కిరా— మారాజుగారి చేతిలోని గదవంటి గద యొకటికలదు. కిరీట-
మున్నది. శరీరము నిండ నెత్తురుచారికలున్నవి.

ధర్మ— అయ్యా : యేల సందేహపడెదవు ? అతఁడు జలస్తంభనవిద్య
యెఱిగినవాఁడు. తప్పక యీమడుఁగులో డాఁగియున్నవాఁడు.
కాదేని నడవిలోనుండు జడదారులకుఁగాని కిరాతులకుఁగాని పాదము
లయం దిట్లు సుస్పష్టములగు భాగ్యరేఖ లుండునా ?

కృష్ణ— అయిన నిపుడు మనము చేయవలసినదేమి ?

భీము— నేనీమడుఁగులో దిగి కరికలభము కలంచినట్లు కలఁచివైచెదను.

కృష్ణ— కాదు కాదు. ఈమడుఁ గగఱమైనది. పాతాళగంగకును, దీని
కిని ద్వారము కలదని విందుము.

భీము— అటులేని పోటుమాటలతో నెత్తిపొడిచెదను. అభిమానధనుఁడగు
వాఁడు బయలుపడక మానఁడు.

కృష్ణ— నీవు కాదు. నీయన్న ధర్మనందనునిచే ననిపింతము. (ధర్మజు
నితో) ధర్మజా : నీవు పిలుపుము.

ధర్మ— (మడుఁగు సమీపించి బిగ్గఱగా)

మ. చతురంధోధిపరీక్షమైన ధరణీచక్రింబు శాసించి భూ
పతివర్గం బరిగాపులై కొలువ సేవానమ్రరాజేంద్రహా
శితలాంకృతరత్నధీధితి సరోఽమిండవై యుండు నీ
స్థితి యిరీతిగ నేటికిం బరిణమించెం గాదె దుర్యోధనా :

ఉ. చచ్చిరి పోదరు ల్పుతులు చచ్చిరి చచ్చిరి రాజులెల్ల రీ
కచ్చెకు మూలకందమగు కర్ణుఁడు మామయుఁ జచ్చిరీ గతిం
బచ్చని కొంప మాపితివి బాపురె : కౌరవనాథ : నీ సగం
బిచ్చెద జీవితేచ్ఛ గలదేని బయల్పడుమయ్య : గృక్కువన్.

దుర్యో- (తనలో) అభిమానమా ! కొంతకాలము నా మనమ్మునఁబ్రేవే శింపకుము. చీ : మూఢదుర్యోధన : అభిమానముకంటెఁ బ్రాణము హెచ్చని తలంచుచున్నావా ? బయల్పడుము. (అలోచించి) నా కుపకారకంబగురథికత్రయంబు నన్ను మడుపు వెడలకుమని చెప్పి పోయిరి. హా ! భగవంతుడా : నా కెట్టియిక్కట్లు సంభవింపఁ జేసితివి ? ఓమనమా ! తొందరపడకుము.

చ. “మడుపున డాఁగఁబొ” మృనుచు మార్తురముందఱ హెచ్చిరించినా కడలు జనింపఁ జేసితి వహా ! యిపు డీపు “జలంబునుండి వే వెడలు” మటంచుఁ దెచ్చెదు వివేకము సుంతయుఁగాని యున్నదే చెడుగుమనంబ : నీకుఁ : బరిశీలన చేయకపోతి వక్కటా !

భీము- ఓయీ ! దుర్యోధనమహారాజ ! మడుఁగులోనుండి దయచేయుము.

ఉ. దంభము పన్ని సంగరపదంబు తొలంగి హృదంబునన్ జల స్తంభనవిద్య డాఁగిననుఁ జావక యుందువె మూఢుడా ! జలో జ్ఞుంభణఁజేసి జాలరులు చేపలఁ బట్టిన రీతిగా దురా లంఘని నిన్ను నా భుజబలంబున నేఁ దెటురేని బట్టుదున్.

నకు- దుర్యోధన ! ఏల కష్టపుం జావుఁ జచ్చెదవు ? క్షత్రియోచితంబుగ మడిసిన విహపరంబులు రెండును గలవు.

ఉ. కౌరవుఁడుఁ బుట్టియు నఖండ రమావిభవంబు పట్టియుం బోరనఁ గీర్తిఁగట్టియు నపూర్వ గదారణమందు జెట్టివై పోరి రణంబులోపల రిపుప్రకరంబున కోడిపోయి కా సారముఁ జొచ్చి తీవని పృజి ల్విని నవ్వుదురే మొగంబున॥.

సహ- సుయోధన ! గాంధారరాజదోహిత్య !

ఉ. మానిని ద్రోపది న్వలువ మాసినదానిఁ బరాభవించుచోఁ గానల కేగునప్పు డొడికారముమై మము నిందనేయుచోఁ బూనిన పౌరుషంబుఁ దలపోయుదువే ? తృప్త లేకపోయెనే మానసమందు; నీ దురభిమానము కర్ణునితోడఁ బోయెనే ?

అర్జు— ఉ. శాంతనవుండు దోబ్రుఁడు విశాంపతు లందఱు నీనిమిత్తమై
యంతముఁ జెంది రంగవతి యంతటి మిత్రితముండు చచ్చె, నీ
పంతము లొచ్చిపోయెఁ బరిపంధికులంబు బలంబు హెచ్చె, నీ
వంతటి మొండిదైర్యము వహించుటకుం గతమేమి తెల్పుమా ?

కృష్ణ— కౌరవేంద్ర! నాఁడు సభాముఖంబున “బ్రతికినన్నాళ్ళు రారాజు
ననిపించుకొనవలె” నని మీయమ్మతోఁ బలికిన పలుకులు జ్ఞప్తికిఁ
దెచ్చుకొనుము.

ఆ. వె. మఱుఁగు వెడలివచ్చి మాతోడ నెదిరించి

తేనిఁ బేరునిలుచు నీల్గుదాక

తేకయున్న నిన్ను లోకంబు పాఱుఁబో

తమచుఁ బిలుచుఁ దప్ప దనియు నీకు.

దుర్యో— పాండునందనులారా ! ఏలయీమదాలాపములు ! ధర్మనందనా !

ఉ. ఏలుము రాజ్య ; మైతివి మహీంద్రుఁడ; వేను పరిత్యజించితిం
గలము చేరు వౌదనుకఁ గానలలోఁ దప మాచరింతు నే
నాల మొనర్పఁగాఁ దగిన యాయుడము ల్దిరి లేవు యుద్ధ మిం
తేల ? భవన్మనోరథము లే నొడఁగూర్చుచు నుండ నిత్రతీన్.

ధర్మ— దుర్యోధనా ! దానపూర్వకముగా గ్రహించుటకు మేము బ్రాహ్మ
ణులము కాము. విన్నుఁ గడతేర్చుటయే మా మనోరథము గాని
రాజ్య మేలుటయుఁ గాదు. కావునఁ దడయక వెడలిరమ్ము.

దుర్యో— (తనలో) ఈ దురాత్ములు వెడలింపక మానరు. ఓ పపదేవత
లారా ! ద్వైపాయనహృదపావనోదకంబులారా !

గీ. అనుఁగు నెచ్చెలి : సీవుచేసిన ప్రతిజ్ఞ

తప్పకుండఁగ నెఱవేర్పఁ దలఁపుమయ్య

పాండవుల బారిఁ బడఁద్రోచెఁ బట్టువట్టి

నన్నుఁ జండాల దురభిమానగ్రహంబు.

అని నామాటలుగా గురునందనునకు విన్నవింపుఁడు. (ప్రకాశముగా)

ధర్మతనూజ :

గీ. అరదమైనను లేదు నిరాయుధుండ
నెదిరి మీతోడఁ బోరుట యెట్లటందుఁ
బల్కితిని గాని మీరు తప్పదనిరేనిఁ
గదలివనుదెంచుచున్నాఁడఁ గాఁచికొనుఁడు.

(మడుపునుండి వెడలివచ్చుచున్నాఁడు)

ధర్మ— (చూచి) కురునాథ ! ఆయుధంబులు లేవనియు నేకాకిననియు
వంతఁ డెందకుము. ఇవిగో నీయిచ్చవచ్చిన యాయుధములు గైకొని
మాయేవురలో నీయభిమతం బగువానితోఁ గయ్యమొనర్చుము.

ఉ. ఈపు రణబునం గెలిచెదేని జయంబు వహించి యేలు మీ
భూవలయంబు మేము పనభూముల కేగెద మట్లు గాక నీ
వే వడినన్ ధరాభరణ మేము వహింతుము రాజరాజ ! నీ
చావునుఁ జావకుండుటయు సజ్జనగణ్యముగా నొనర్చుమా :

దుర్యో— (తనలో) ఔరా ! యీ ధర్మపుత్రిని న్యాయాతిశయముః తన్నో,
కవలనో, వివ్వచ్చునో గదాయుద్ధమునకుఁ బేర్కొనిన నాకుఁ గెల్గు సుల
భముగదా ! చీః నేనేల వారి పేరులు తలపెట్టెదను ? చచ్చిన భీముని
చేతనే చావవలయునుః కడతేర్చిన వానినే కడతేర్చవలయును. (ప్రకా
శముగ) కౌంతేయాగ్రిజః నీ ధర్మవర్తనమునకు సంతసించితిని. కవచ
ధరిస్త్రాణాదులుమాత్రముకై కొందును. నీయా యుధములతోఁ బనిలేదు.

గీ. యమగదాదండమున కుపాధ్యాయమైన
నా గదాదండ మిదిగో ! యున్నయదికేల
నెవరు వచ్చినరండు మీ యేగురండు
నాలమున రాజరా జోల మాన గొనఁడు.

[కవచాదిధారణ మొనర్చును.]

భీము — అన్నదమ్మలారా ! అట్లేని నన్నే యుద్ధము చేయనిండు.

మ. యవరాజక్షతజామృతోదనముచే నూర్జ స్వలంబై న యీ
పపమానాత్మజవామబాహుళిభరస్పాయద్గదాదండ మా
హవమం దీధృతరాష్ట్రజాగ్రజునిఁ జక్కాడం గటాక్షింపుఁడీ
సవనం బేఁ దుదముట్టఁ జేసెద మదుత్సాహంబుఁ జెల్లంపుఁడీ.

దుర్యో— భీమ నేనారము నాకును మనోరథమట్లే యున్నది. (స్మరించి)

మ. బలరాముం బలరాము దేశికునిగాఁ బ్రార్థించి చేకొన్నవి

ద్యులుగావేః ఖురలీగదారణము; లా ధన్యాత్ము పేరైననుం

దలఁపం జెల్లదె? రాజరాజు భవదన్య పాఠిణియొద్దం గదా

బలముం జూపి కలంకుఁ దెచ్చునె ప్రలంబమొజ్జ్వలత్కిరికిన్.

(తెరలో)

ఓ జడదారులారా! ఏను బ్రహ్మహత్యాదోష నివారణంబునకై తీర్థ
యాత్రలు నేవింపఁజోయి మరలివచ్చిన బలరాముఁడను. ద్వైపా
యనహృదంబునకుం దారిచూపుఁడు. దానియందుఁగూడఁ గృతావ
గాహనుండనై హస్తినాపురమునకు దుర్యోధనాదులగు బందుగులం
జూడఁ జోయెదను. ఏమనుచున్నారు? ఇంకను దుర్యోధనాదు లెక్క
డనియా? పాండవులచేఁ దనవారందఱుఁగూల నేకాకియై దుర్యోధనుం
దెచ్చటికో పాఠిపోయెనా! ఔరా! విధిప్రాతికూల్యము! ఎంతలో నెంత
మాజీనది? కానిండు నేను వేగముపోయి రారాజును వెదకించి వాని
రాజ్యము వానికిప్పించెదను. మంచిది! యీకదంబ వృక్షవాటికకు దక్షిణ
భాగమందున్న యేకపదిం బట్టిపోవలయునా! (ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

కృష్ణ— (విని యర్జునునితో) ఫల్గునా! నీ వియ్యంకుఁడు బలభద్రుఁడు
సుయోధనుని యదృష్టముచేఁ గాఁజోలు నిచటికే వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు— (విచారముతో) కృష్ణా! ఇక నెక్కడి వియ్యంకుఁడు. తొల్లింటి
బాంధవ్యమే మిగిలెనుగదా, నేనతని మొగమెట్లు చూడఁగలను?

చ. “ఆనుపమ వికృమకృమ సమన్విత రేగురు జీవవంతు ల
య్యును శశిరేఖకుం బతివియోగ దశానుభవంబుఁ దెచ్చిరే
యని మొగిడింప నేల విలయంబునకై యిటు” లంచురిత్తవో
యనమదితోడ నీమనునలి యెట్టి దురాగ్రహముం గ్రహించునో.

కృష్ణ— ఫల్గునా! దైవగతికి మన మేమిచేయుదుము. నేను దానికనలేదు.
ఈ జరుగఁజోవు భీమ దుర్యోధనగదాయుద్ధముమాత్ర మితఁడు
చూడఁదగినదికాదు.

బల— (అశ్చర్యముతో) వీరె కురుపాండవయూధవతులు ! అందఱు నిచ్చటనె యున్నారు ! (అలోచించి) జలస్తంభనవిద్యచే డాఁగి యున్న దుర్యోధనుని బయలు పరచుటకై వచ్చిరనుకొనియెదను. హా ! కురురాజకంఠీరవా ! పాండవులు నీకెంతవిపద్ధశ తెచ్చిరి ! (సమీపించుచున్నాఁడు)

దుర్యో— (చూచివివర్ణవదనముతో) కౌరవశ్రేయస్కామా ! బలరామ !

చ. కొడుకులఁ దమ్ములం గదనకోవిదుఁ బ్రాణసమానుఁ గర్ణ వృద్ధుఁ డయిన యాపగాతనయు ద్రోణునిఁ దక్కిన యుక్కడిండ్రి నెవ్వఁడు పొలియించి తా మిగిలె బాఘభరంబునఁ జావకుండ నొక్కఁడగుచు; నాసుయోధనుఁడు కైకొనుమా కడసారి మ్రొక్కెడున్.

భీము— (సంతోషముతో) బావా ! హాలాపీయ !

ఉ. ద్రౌపది కట్టుచీరలు సదస్సున డుల్చిన యన్నదమ్ములం బాపులఁ జంపఁగా బ్రతిసవట్టి సహోదరు ముందుఁ జంపి సం తాపము కొంత ధీర్బుకొని న్యాయముగాఁ బెరవానిజీవముం బావఁ దలంచుపావని నమస్కృతిఁ గైకొను మచ్యుతాగ్రజా !

అర్జు— (కన్నీటితో నమస్కరించి) బావా ! నీకు మఱవరానిదుఃఖము దెచ్చిపెట్టిన యీ పాండవుల తప్పు క్షమింపుము.

ఉ. మాయఘటోత్కచుండు పెనుమాయ సృజించి విరోధులం దృఢఁ ప్రియులఁగా విదల్చుచు వివాహము చేసినచేత కిప్పు డయ్యో యని కుందఁగా వలనెనో యదుభూషణ ! తొల్లి దుర్లభ శ్రేయులమైన యిరువురము చేసినపాపఫలంబు లెట్టివో.

కృష్ణ— వెట్టియర్జునా ! లక్ష్మణునకే యిచ్చితిమనుకొనుము, శశిరేఖ కీవ్రాత తప్పనా !

బల— ఏమి ! అభిమన్యుఁడు మడిసెనా ! హాసుభద్రాకుమార ! ఈ కురు పాండవ యుద్ధము నీ మృతికొఱకే తటస్థించెనా ! కాకున్న సంతగం డరగోళము జరిగినపెండ్లి యెల్లక్కఱకు వచ్చును ; ఓపాండవులారా !

గీ. పెద్ద లరిగిపిమ్మటఁ బిన్నవాండ్రు

బవర మొనరింపఁ బోవుట పాడిగాని

కలదె యెందును ముందు సంగరములందుఁ

జంటివాండ్రను బంపించి చంపుకొనుట.

కృష్ణ - అగ్రజా! దానికిఁ దగినంత కారణము లేకపోలేదు. సావకాశముగ నివేదించుకొందుము. ఇప్పుడు నీ శిష్యులిరువురకు గదాయుద్ధము కానున్నది. మనమిందుఁ గూర్చుండి యా వేడుకఁ గనుఁగొందము.

బల - ఈ ఘోరయుద్ధమున కాది కర్తవ్యై న నీకీది వేడుకగా నుండదా! నీ వానరించిన కపటోపాయంబులంగాక జగదేకవీరులగు ద్రోణ భీష్ములు మడియుదురా!

గీ. సందిగావింపకుండువే చతురుపాయముల నెఱింగినబుద్ధికౌశలముగలవు
ఉత్తవైరంబుఁ బెంచితి; రిత్తనేలఁ దలధరించి సుఖించునే ధర్మరాజు.

కృష్ణ - ఆన్నయ్యా! నామీఁద లేనియపవాదమోపిన నేనేమందును. అద్దమున్నది. మొగమున్నది. దుర్యోధనునే యడుగరాదా! “అయిదూళ్ళిచ్చినఁ బాండవులకుఁ జాలు”నని నే బతిమాలితి నో లేదో? కడచినదానికేమి. నేఁడు నీవు కూకలిడి సందిచేయింపుము. పాండవుల నే నొప్పించెదను.

బల - సర్వకూన్యమైనపిదివ సందికావించిననేమి? కావింపకున్ననేమి?

గీ. ఇరువురొకరూప నాకు నిందెవరియందుఁ

గాని కించి దధర్మంబు కానిపించె

నేని జూచుచు నేను సహింపఁ జాల

యెవరి కర్మము వారి దేనేగువాఁడ.

ధర్మ - బావా! నీ వుపద్రష్టవై యుండ నశ్లేల జరుగును? ఇందు నీ యానతి నుల్లంఘించు వారెవ్వరు?

ఉ. ప్రాణభయంబునం బెదఱి పాటి సుయోధనుఁ డీహ్రదం బను
త్రాణముగా మొఱంగిన కథావిధము న్నివి యేము వచ్చి ‘నీ
రాణ యిటున్నదే’ యవి యరాశము లాడ సహింపలేక యు
ద్రీణతమై సమీక మొనరించుట తప్ప దటంచు వెల్వడెన్!

తరువాత రణసామగ్రి లేక యేకాకియై యున్న యతనితో-

క. “ఏయాయుధంబుఁ గోరిన

నాయాయుధ మొసఁగువార మనికిఁ గడఁగుమా

మా యేగురయం దెవ్వరి

నో యొకరిని బేరుకొనుము యుద్ధంబునకున్.

వానిం గెల్పితివేని జయము సీపక్షముగా నంగీకరింతు' మని పల్కితి.

బల— బలే ధర్మరాజా : నీబుద్ధికి సంతసించితి. కావున నీ ధర్మయుద్ధమును గనుఁగొనియే యేగెదను.

కృష్ణ— (జనాంతికముగ నర్జునునితో) ఈ ధర్మనందనుండు పోవుచున్న వానిని బలాత్కారముగ నావుచున్నాఁడు. భవితవ్య మెట్లున్నదో :

ఉ. న్యాయముగా గదారణ మొనర్చిన భీముఁడు కౌరవేశ్వరుం
దోయుట దుర్లభం బొకనితో రణమేకద : నిర్ణయించె న
న్యాయ మొకింతయుం జరిగినం గని నైవకు సీరపాణి; యిం
కాయనతోడ మీకుఁ గలహంబు ఘటిల్లుటనిక్క మర్జునా :

అర్జు— మా యన్న గారొనర్చు పనులన్నియు నేమిపాపమో మన
కపకారముగనే పరిణమించుచున్నయవి. కానిమ్ము, భవితవ్య
మెట్లును గాకమానదు.

ధర్మ— మనమందఱ మీ ప్రాదఘట్టంబునం గూర్చుండము రండు.
(కూర్చుందురు.)

భీము— (పరికరము బంధించి గడ నుద్దేశించి)

ఉ. కమ్మని జాళువా యొఱపు గంటలుగట్టి యహర్నిశంబు నే
మమ్మునఁ బూజ చేయుచు నమస్సు లొనర్చుచుఁ గొల్పుచుంటిఁ డి
త్తమ్మున నిన్ను నమ్మితిఁ గదమ్మ సుయోధనుతోడి నేటి క
య్యమ్మునఁ జేరు నిల్వఁగఁగదమ్మ : మదంబ గదావతింసమా :

దుర్యో— చేతిలావును బుద్ధికౌశలమును నుండవలయుఁగాని పూజా
పురస్కారములతో గదారణకోవిదుండ వగుదువా : చాలు నీస్తోత్ర
పాఠములు. రారమ్ము.

అర్జు— (కృష్ణునితో జనాంతికముగా) గదాగ్రీజా : బుద్ధి కౌశలంబున
రారాజునకు భీమసేనుండును, జేతిలావున భీమసేనునకు రారాజునుఁ
జాల రనుకొనియెదను. నీ యభిప్రాయ మేమి ?

కృష్ణ— చేతిలావున భీముఁడెక్కుఁడైననుఁ జిరతరాభ్యాస పాటవ
మందును నేర్పునందును సుయోధనుఁడే ఘనుఁడు.

గీ. అప్పుడప్పుడు వేఁడి మదిగ్రజాతు
వలనఁ దత్తద్రహస్యము లైఁపికొనుచు
సలిపె వితఁడు గదాపరిశ్రమము మీరు
చనమునందున్న పుడ్రెండు వత్సరములు.

భీము— (క్రోధహాసములతో) దుర్యోధనా ! ప్రాణభీతింజేసి నీటఁడాఁగిన
నీతో రణమొనర్చుటకే నాకు సిగ్గుచున్నది. కాని రణసత్రిము
ముగియమింజేసి చంపఁదగిన వాడవైతివి.

చ. “అవని సమస్తమేలుకొనుమయ్య ! రణంబింక నే నొనర్చు మౌ
నివరులతో నరణ్యమున నిత్యసుఖాప్తి మెయిం జరింతు న
య్య విడువు” మంచు వేడఁగ దయామతి నీవయి రాక పోయె ధ
ర్మవిభునకే; దురాత్మా ! పవమానతమాజున కింకవచ్చునే.

దుర్యో— ఓయీ వాచాల ! వృధాన్యార్థసంభావకః పాండుకుమారః (నాలుక
ఁజుచుకొని) కాదు కాదు వాయుఁకమార :

ఉ. ఎడలు రాజులీధరణి యేలఁగ రోసి పరిత్యజించి మౌ
సిందులతోడి చెల్మికయి యేగిరికానల; కెల్ల సౌఖ్యము
ల్పొందినవాడ నౌటఁ బరిలోక మఖంబున కంటిగాక మీ
కుం దిట వేది యుంటి ననుకొంటివె ? మూర్ఖకులావతంసవూ :

బల— ఓ భీమ దుర్యోధనులార ! మీకుం బరస్పరజుగుప్సావచనంబులతోఁ
బనిలేదు. ఈ ప్రదేశము శమంతపంచకములోనిది కాదు. కావున
స్వగ్ధావస్థప్రదంబును బావనంబును నగుపౌలికలనికిం బోదము
రఁడు. మీ యుద్ధముగూడ నయ్యెడనే యగుట ప్రశంసనీయము.

(నిష్క్రమింతురు.)

— గ ద్య —

ఇది శ్రీ....తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన పాంథవ
విజయమునందు సప్తమాంకము.

ఓం

శ్రీ మత్పరదేవతామైనమః

పాం డ వ వి జ య ము

అష్టమాంకము

[పాండవచతుష్టయమును కృష్ణబలరాములును పరీక్షింతురు.]

సకు— సహదేవా ! ఈదెబ్బతో దుర్యోధనునితల చెక్కలుగాక మానదు.

చూచు మా మనభీముని చూపునందలి యొడుపు.

క. బరిమీది యురగ మొడుపుగఁ

గఱచుటకుం దిరగుకరణిఁ గౌరవనాథ

స్ఫురదురు గదాహతులకుం

దొరకక తగుసమయముం గనుంగొనుచుండెన్.

సహ— అగ్గజా ! అరరే ! ఆ దుర్యోధనుఁ డాదెబ్బనెంతసులుపుగాఁ

దప్పించుకొనెనో చూచితివా ?

గీ తద్గదాఘాతముల కోర్చి తగినసందు

వేచి గుఱిచేసి తలమీఁద విసరినట్టి

యన్నగారి పనింబోలు నన్నగారి

గదకు గుఱియయ్యెనకట నైకత తలంబు.

అర్జు— కృష్ణా ! ఈ కురురాజు శరీరలాఘవంబున టెక్కలున్న వక్షిపతే

నెంతదూర మెగురు చున్నాఁడో చూడుము.

ఉ. గాలిపటంబులీల దివిఁగన్నడు నొక్కొకమాటు టెక్కలం

గ్రాలు ధరాధరేంద్రము ప్రకారముగాఁ దనరారు నొక్కెడం

దూలక నిల్చు నొక్కపరి దూలము గాలికే దూఁగులీలఁగాఁ

దూలు మఱొక్కసారి గద దూలము పోలికఁ గేల నొప్పుఁగన్.

కృష్ణ— అర్జునా : నేనేమంటిని ? వీనిం గడతేర్చుట కొక్క యుపాయము కలదుగాని ప్రళయకాలరుద్ధిం డగునేమోయని మదగ్గిజూచుచి వెనుదీయుచుంటిని.

ఉ. పాములవానిచేఁ జడిన పన్నగమట్లు కరఁబు డన్నెవ

య్యో : మనభీమసేనుఁ గనుమోయి కపిధ్వజ : దీనతాస్పదం

బై మడపీసమైన మొగమంతట నల్లఁడెం బ్రమర్దనో

ద్ధామమలైన బాహులు మదంబఱి వ్రేలఁగఁ జొచ్చెడున్ గటా :

అర్జు— (అత్రిముతో) ఈసారి గదాఘాతముతో మన ప్రయత్నము లన్నియు విఫలంబు లగుచున్నవని తోచుచున్న దేమిగతి ?

చ. అన్యతములాడి దోర్జిణుని గతాసునిఁ జేయుటకన్నఁ బాడి మా లినఁపని యున్నదయ్య ? యవలీల నొనర్చితి మట్టికార్కః మా వెనుక హలాయుధు న్నతులు వెట్టి ప్రసన్నువిఁ జేసికొంద మీ యన పడకుండఁగఁ గల దుపాయ ముంటివి తెల్పువచ్చుతా :

కృష్ణ— లెస్సపలుకు పలికితివి.

మ. “విఱుఁగన్ గొట్టెద నూరుయుగ్మ” మని మున్పీరుండు మీయన్నకో ప రసావిష్టుఁడు వల్కె; నాభికి నధఃస్పృంఠమ్మునన్ గొట్టు బొప్పు తా మెందు గదారణజ్ఞు; లిపు డీపాపాత్ము మాయాగతిన్ బొరిగోకున్న నితండు మీకినుఁడు గాఁబోవున్ భ్రష్టం బర్జునా :

అర్జు— (భీమునికిఁ గనుపడునట్లు తనతొడపైఁ జరచుకొనును) -

బల— (లేచి కోఁముతో) ఓరీ పాపాత్మా ! వృకోదర ! బలరాముఁ డున్నాఁడని యైన భయంబులేక గదారణంబున నాభికిందఁ గొట్టు గూడదని యెఱింగియుఁ దొడలమీదఁ గొట్టితివేమిరా : నిలువు నిలువుము. ఈ ముసలంబునకు వీ తల బలియొసంగెదము. (భీముని మీదికి పోఁబోవును.)

కృష్ణ— (అన్నను బట్టుకొని) అన్నయ్యా ! ఏమిది వెట్టికోపము ? ఆదెచ్చ తొడలమీదఁ దగిలెనో నడుముపైఁ దగిలెనో చూడకుండఁ గోపించెదవేల ?

బల— నడుము మీదనా : గదావిజేప మెఱుంగని వానికి బోధించినట్లు బోధించుచుంటివి. అయిననుఁ జూతముపద. (అందఱునుఁ బరికృమింతురు.)

[తెరనెత్తుదురు; తొడలు విరిగిన దుర్యోధనుఁడు కన్నట్టును]

బల— (సమీపించి) కౌరవేంద్ర! కాళ్ళూఁది నిలుపుము.

దుర్యో— (వగరుచుచుఁ దొడలు జూపించి మూర్ఛపోవును)

బల— కృష్ణా! దీని కేమండవు? (పరికించి) ఆదురాత్మఁడేడి? కానరాఁడు?

భీము— (సంరంభముతోఁ బ్రవేశించి) ఓరీ దురాత్మ! కౌరవజఘన్య!

శా. 'కాతర్యంబు వహించె దోసి పశువా! కానిమ్మి కొక్కండు నీ పాతివ్రత్యము వోవునె' యని సభం బాంచాలి నన్నట్టి నీ దూతుంగూతల కీ ఫలంబు గలిగెఁబో! యిద్ది మా ధర్మ భూనేతం బెట్టిన పాల్లకున్ ఫలము కానీ పాపదుర్యోధనా !

(ఎడమకాలితోఁ గిరీటముఁ డిన్నును).

ధర్మ— ఆఁ! ఆఁ! భీమనేన! ఎంత తెలివిమాలిన పని గావించితివి! ఉడుగు ముడుగుము.

బల— (మండిపడి) కృష్ణా! ఇంకను నీ నీచుని నెట్లు డీమింతును?

చ. కని గలదేని బాహుబల గర్వముచేఁ గురురాజు నాజితోఁ గసిహసగింతు గాక కొఱగాక గదారణమందుఁ బాడి లేక సముఖమం దొకండు శతకార్య మొనర్చినఁ జూచి రాముఁ డీ మునలముచేత వానితల ముక్కులు సేయక యూరకుండునే.

కృష్ణ— అగ్రజా! దీని భీమునియందుఁ దప్పేమి? బంధుత్వ మటుం చును? ద్రౌపది యొక సామాన్యవనితయే యనుకొందము.

గీ. నిండుఁ గొల్పిన దుశ్శాసనండు పలువ

లొల్పఁగాఁజూచి నీవూరకుండు వోటు

కురువుఁ జూపింపవచ్చునే? కూరుచుండు

మనుచుఁ గులకాంతకీ సుయోధనుఁడు నెవును.

నాడు ధర్మజనిగళబద్ధంబగు భీమమత్తగజంబు కదలలేక, “ఓరీ దురాత్మా ! రణమ్మున నిన్ను దొడలు విఱుగఁనడచెద” నని వాచా కూరత్వము మాత్రము చూపించెను. నేడది నెఱవేర్చికొనెను.

బల— తొడలు విఱుగఁగొట్టుట యొకతప్పు దాని నటుంచుము. తల దన్నుట యెంత నీచపుఁ బనిఁ దాని కేమంచువు ?

కృష్ణ— ఇది తప్పిదమే కావచ్చునుగాని, యిదియును నతని ప్రతిజ్ఞ లోనిదేయై యుండనోవు. కాకపోవుఁగాక. ఈతఁ డొనర్చిన దొసఁ గులలో నిది శతాశమును గాదుగదా ! ఆదిగాక; ఇది కలియుగము. ధర్మము నాలుగు పాఁడుల నడచునా? శాంతించి యనుగ్రహింపుము.

బల— కృష్ణా ! కరుణాజుమాత్రము ధర్మశీలుఁడంటినా ? మీ రొనర్చిన యుద్ధము లెన్నియో వా రొనర్చిన తప్పు లెన్నియో నేను జూచితిని ? (ధర్మజునికై) ధర్మరాజ ! పోవు వాని న న్నొప్పి యీ యధర్మముఁ జూపించితివిగదా !

ఉ. కౌరవనాథు నుందొడలు గాఁడఁగ నేసి శిరంబు దన్నె న
మూరుతి మధ్యవర్తి యగు మాబలరాముఁడు సూచుచుండఁగా
నొర ? యటంచు ధర్మనిధులందఱు దూఱఁగ నెల్లకాల మీ
దారుణమైన దుర్మళముఁదాలిచి నేఁ దలయెత్త నేర్తునే ?

కృష్ణ— సహోదరా ! ఇంచు దుర్మళ మేమున్నది ? మేనత్త కొడుకుల కుపకారము నేనెనందురు.

బల— చాలుఁజాలు. కుపటోపాయములకు మూలకందమవై నీవు నేయు చుంటివి చాలదా ? ఇంచు బలరాముఁడుగూడఁ గలియవలెనా ? (విచారముతో) హా ! దుర్యోధన !

గీ. ఎన్ని దుష్కృపఁబలులు పన్ని నీదు
బలముఁ బరిమార్చిరోగదా పాండుసుతులు
దైవవిధి యేరికైనను దప్ప దిప్పు
డెదుటనుండియు బలరాముఁడేమిచేసె.

(కోపముతో) చీ ! యీ పాపాత్ముల మొగముఁ జూడరాదు.

పాపవృత్తోదర : నిన్నీ ముసలమునకు బలి యిచ్చి నా యప్రతిష్ఠ తీర్చుకోవలయును.

భీము— క. గడబిడయేటికి నీవడ

ముడికిం గదలేదె ? నీకు ముసలమ్మున్నన్

'దొడ లనిలోపల విఱుంగం

బొడిచెద' నని నుడివి రిత్తవోదునె ముసలీ :

బ.— ఏమీ : నాకు ముసల మున్న నీకు గద కలదా ? నిలువు నిలువుము నా ముసలితనము జూపించెదను (మీదిఁ కుఱుకఁబోఁగా)

కృష్ణు— (ఆపి యర్జునునితో జనాంతికము) ఫల్గునా ! ఈ భీముఁడూర కున్నవాని మరల గదిపె. ఈ బలరామ ముసలాఘాతమున కితఁ దెంతవాఁడు ? (జనాంతికముగ) భీమసేనా ! శాంతింపఁగదోయి. మీ యన్న శాంతమునకును నీకోపమునకును బ్రతుకలేకున్నారము.

ఆ. వె. మొదటఁ బోవువాని పదములకర్హ్యపా

ద్యమ్ములిచ్చి నిలిపె ధర్మరాజు

నేఁడుపోవు వాని నిటలభ్రకుటిచేత

నిల్పఁదలఁతు వార ! నీలచేలు.

బల— (కోపావేశముతో) మంచిమాట చెప్పితివి. అవును మీ సంగతి గుఱు తెఱుగక ఈ పాపపు సభలో నిల్చుట నాదేతప్పు. (నిష్క్రమింపను)

దుర్యో— (మూర్ఛఁదెలిసి) హా! బలదేవ ! నీవుండియు నిట్టి యన్యాయ మున కొడిగట్టితివా ? నీతమ్ముని మాయమాటలకు లోఁబడితివా :

గీ. మధ్యవర్తివి రణధర్మమయుఁడవీవు

కలవసుచుఁ గాక నే నూర్ధ్వకాయమునకుఁ

గావుదల చేసికొని యథఃకాయమునకుఁ

జేసికోలేనె యకట ! పంచితుఁడనైతి.

భీము— (కోపముతో మరల దుర్యోధనుని తలఁదన్నఁబోగా)

ధర్మ— (వారించి విచారముతో)

గీ. మంచియో చెడ్డయో పదిమందిచేత
మెచ్చుగాంచునో లేదో భవచ్ఛరిత్ర
మించిపోయెఁ బ్రతిజ్ఞ చెల్లించుకొంటి
విట్టియాగడపుంబని యేల యిపుడు ?

మ. ఇతరప్రాణి కలభ్యమైనసిరిచే నేకాదశాక్షహిణీ
పతియై సర్వవిధంబులం జెడి దురాపంబైన దైన్యంబుచే
నతిశోచ్యత్వముఁ జెందుఁగాక మన దాయాదుండు నీవంత సీ
నతగాఁ జూతుపె ? రాజరా జితనిఁ దన్నంబాడియే చూశిపై ?

గీ కాఁమునుఁ గర్మమును రెండు గలసి యిటులు
దై వవిధిచేత మనకు నింతలు జనించెఁ
గాని నీకీతఁ డెవ్వఁడు ? కలదె నాకు
నీతనికి భేద మావంతయేని భీమ :

భీము - (శాంతించి) ధర్మనందన ! ఈదురాత్ము నేమిచేసినను బాపము
లేదు. కలదుగాక నరకమునకే పోవుదును. ఓ పంచభూతములారా !
ఓసూర్యచంద్రులారా !

ఉ. పయ్యెడలాగె నేచెనటి “బంధకినీ” యని సాధ్వి నే ఖలుం
దొయ్యన సన్న చేనెఁ దినయూరువులందు వసింపుమంచు నే
నియ్యెడ వానిఁ గూలిచి మచీప్పితము న్నెఱవేర్చుకొంటి న
న్యాయ్యమొ న్యాయ్యమో నరకమైనను నా కది స్వర్గలోకమే.

ధర్మ - (దుర్యోధనుని సమీపించి కౌఁగిలిండుకొని)

గీ. నేఁడు భీముఁడు చేసిన నింద్యకర్మ
మును సహింపఁగదన్న ! తప్పులు క్షమింపు
మన్న ! మదిసిగ్గుఁ జెందకుమన్న ! పూర్వ
కృతముఁదప్పింపఁ జేయఁగా నేరితరము ?

క. ఏలా వగచెద వకటా !

నీరోభము నీమదంబు నీ చిన్నతనం

బీలాగు పరిణమించెను

గాలముఁ గర్మంబుఁ గడవఁగలరే మనుజుల్ ?

అర్జు- దుర్యోధనా! విచారింపకుము. తత్త్వమరసిన నీవే సుకృతివి.

ఉ. బండుగు లెవ్వరుం దిననిభాగ్యము భాగ్యమె : భర్తృహీనలై
కుందుచు మీకళత్రములు గొల్లుమనం గనుఁగొంచు దూఱఁగా
గొందలమందుచుం గెలుచుకొన్న ధరానరకంబుకంటె ని
ర్జిందితసౌఖ్యరాశి యగు నిర్జరలోకము మేలుగాదొకో ?

కృష్ణ- ధర్మజ్ఞార్జునులారా : ఎందుల కీయప్రస్తుతనిర్వేదము ?

ఉ కోరినమస్తముం గెలుచుకొంటిరి బండుగులెల్లఁ జావ కే
పోరును లేక చత్తురె రిపుల్ ? చనుదెంచునె రాజ్యలక్ష్మి మీ
కోరినరీతి ? ధైర్యమెదఁ గూర్చుఁడు నేఁటికిఁ దీఱిపోయె మీ
వేరము; లేదుపు ల్మోదలువెట్టితి రక్కట ! నవ్వువేళలన్.

దుర్యో- (కృష్ణనివంకఁ జూచుచుఁ జూచుచు)

క. పాపము సేసియుఁ బశ్చా

త్తాపంపదుపాండవుల నదబ్బుచు నీ వో

పాపాత్మ ! యేలొకో నం

తాపముజెందెదవు కంసదాసకుమారా :

సీవు పాపపుబండితోలుటయు విజయుఁడు తొడమీఁదఁజూచుకొంటయు
నేను¹ జూడక పోలేదు.

మ. ఎటులై నన్ ధర ధర్మపుత్రకునిచే నేలింపఁగానుంటి మ

త్పటుశక్తిం బవమానసూనుఁడు గతప్రాణుండు గానీ భవ

త్కుటిలత్వంబు నసూయయున్ దెలిసె నో గోవింద ! కీర్త్యామ్మ లీ

వెటు లాడించిన నట్టులాడుదురుగాదే పార్థు లీయేవురున్.

లజ్జాపరిత్యాగముఁ గావించిన నన్నేగాదు, ముల్లోకములు జయింప
వచ్చును. శిఖండి నెదుటఁబెట్టుకొని పితామహుని జంపించితివి.

“చక్రంబుఁ దాల్చు” నని ప్రతినిపట్టియుఁ జేపట్టితివి. ధర్మరాజుచే
నసత్యమాడించి కుంభసంభవుం బరిమార్చితివి. సిగ్గుమాలి పార్ష

తుండు శవకంఠము నఱకుచుండ నివారింపలేక దూరమునుండి భూతి శ్రవస్సు చేయినఱిచితివి. కర్ణుని జంప ధర్మభీతిచే వెనుదీయు నర్జునునకు దురువదేశం బొనర్చి పాపము గట్టికొంటివి. తుట్టతుడ కొంటి నైన నన్నుఁగూడ ఋజుమార్గంబునఁ జరిపింపలేకపోయితివి. చీ! సిగ్గులేక తగవులాడవచ్చితివి. నీయితివృత్తం బెవ్వరెఱుఁగరు?

కృష్ణ— దుర్యోధన! నీశక్తికొలది దుష్కృతులు నీవును జేసితివి.

క. నీకర్మఁబున కెవరో

యీ కర్తలు ? వాసుదేవుఁ ? డెవ్వఁడొనర్పన్

బాకారితైనఁ బాపం

బాకారమునం గులక్షయం బొనరించున్.

భీమునకు విషము పెట్టించి, పాములుఁ గఱపించి, నీటఁ ద్రోయించితివి. కుమారులతోడఁ గుంతిని లక్కయింటఁ గాల్పించితివి. పాంచాల రాజపుత్రికి సభలోఁగట్టువలువ లొలిపించితివి. చేతగాని ధర్మరాజునకును మాయాద్యుత్పచికారదుండగు నీ మేనమామకును దురోదరంబుఁ గల్పించితివి. నీ బావమఱిచిచే వనంబున ద్రోపదినఁ బరాభవింపఁజేసితివి. నన్నుంగట్టనుంకించితివి. పదిమంది రథికుల నొక్కబాలుని మీఁదికిఁ బురికొల్పి చంపితివి.

క. దుండగములు మాకంటెను

రెండింతలు గలవు హెచ్చరించిన విను మెం

దుండును ధర్మము జయ మం

దుండుననుచు నెవ్వరెఱుఁగ రోయి దురాత్మా :

దుర్యో— గోపాలా! ఇది ధర్మమునకుఁ గాలముకాదు. కలికాలము వచ్చినది. కపటోపాయము లేనివారికి జయము లే దనుము. ఇది వినుము.

సీ. చదివినాఁడను వేదశాస్త్రంబు లర్థుల

కిచ్చినాఁడను మనోభీష్మితమ్ము

లేలినాఁడను భూమి యేకాతపత్రంబు

ప్రజలను సంతోషపఱచినాఁడ

జరపినాడను పెక్కు జన్మముల్పుత్రులఁ
గాంచితిఁ బున్నరకంబు వాఱు

మెచ్చించినాడ సుమిత్రుల నార్జించి

పొందినాడను సర్వభోగములను

గీ. క్షత్రియులచేత మిగులఁ బొగడగన్న
కదన మరణంబుఁ గంటి నాకంటె భాగ్య
శాలి నుకృతి వదాన్యుండు చతురమతియుఁ
బండితుండెన్వఁడేమి లోపంబునాకు ?

గీ. బంధుగులు లేక నైన్యసంపదలు లేక
సంతసము లేక తగిన వంశంబు లేక
బహుశ దుఃఖాకరంబగు పాడునేల
యీ యుధిష్ఠిరుచేత మోయింపుమయ్య.

[తెరలోఁ గోలాహలము, దివినుండి పుష్పవర్షము గుఱియును]

ధర్మ- (సిగ్గుతోఁ దనలో) ఔరా ! ఈ సుర లీతని పల్కు లెట్లు పొగడు
చున్నారో! (తల వంకించి) ఔను. ఇతఁడు మనమెడల నెట్టివాఁ
డైనను రాజ్యపాలనామలయం దెందును దుర్మార్గుఁ డనిపించుకొన్న
వాఁడు కాఁడు. (యోజించి)

ఉ. అమ్ములపాన్పుమీఁదఁ దనయంతన చావఁదలంచి మాఘమా
సమ్మునుఁ గోరి తాత దివసంబులు తెక్కిడుకొంచు నున్నవాఁ
“దెమ్మేయి రాజరాజును జయించితి వీ” వన నెట్లు లీ యధ
ర్మమ్ము వచింతువృద్ధకురురాజు నిఁకేగతి నూఱడించెదన్ ?

చ. మడిసిరి బంధుజాలము సమస్తము; రాజ్యముఁ బోగొనఁజాలు నే
కొడు కనుకొంటిమో యతఁడుఁగూలెను ముండితమూర్ఖయైన యీ
పుడమిఁ బునర్బువు స్వయనుపోడిమి వోయిన నేను సంతసం
పడుచుఁ బరిగ్రహించుటకుఁబాల్పడఁ జేసెనె దైవ మక్కటా !

కృష్ణ-

ఉ. ఇంటికిఁబోద మేల పదునెన్నిదినాళ్లు గతించె వీరికిన్
గంటికి నిద్రలే దుదయకాలముదాకను బోదు పాఱి మి

తుంటరి; కెంతసే పితనితో శవజాగరణంబు రండు మీ

బంటులు మీరు చేతు లెదపై నిడి స్వస్థత విశ్రమింపఁగన్.

ధర్మ— మంచిది. (అందఱితోఁ బరిక్రమించి) బావా ! వసుదేవనందన :

క. పరమపతివ్రత గాంధా

ర రాజన్యపవృత్తి మదిఁ గరంబును శోకం

బొరసి మనల శపియించెడిఁ

గురురాజు నభర్మరీతిఁ గూల్చితి మనుచున్.

కృష్ణ— ఆమెను మీపెద్దతండ్రినిం గూడ నేనిప్పుడ చని తగువిధంబున నోదార్చి శాంతులంజేసి వచ్చెదను. రండు పోడిము.

[నిష్క్రమింతురు]

(తెరలో మంట కన్నట్టును)

దుర్యో— (తేరిపాఱఁజూచి తనలో) ఏమో ! అర్జునుని తేరట్లు మండు చున్నది. వట్టితేరు మండిన నేమిలాభము ? (ప్రకాశముగా) ఎవరూ అక్కడ ? (యోజించి) ఛీ ! మూఢదుర్యోధవ ! ఇంకను నీవు పిల్చినఁ బలుకువారెవరు ?

సంజ— (దుఃఖముతోఁ బ్రవేశించి) దేవా ! నేనుసంజయుఁడను, నే నిక్కడనే కనిపెట్టుకొని యున్నవాఁడను.

దుర్యో— (కౌగిలించుకొని కన్నీటితో) సంజయా ! పాండవులొనర్చిన యధర్మమును గన్నలారఁ గాంచితివిగదా ! గురువుతుశ్శినితో నిది యెల్లఁ జెప్పి

క. కడసారి తల్లిదండ్రుల

యడుగులకున్ నాకు మారు నంజలి యిడి వా

రడలకయుండు నుపాయము

కడువడిఁ గరిపురికి నరిగి కావింపు మీఁకన్.

సంజ— ఇట్టిస్థితిలో ని న్నొంటిగ డించి యరుగ నాకెట్లు కాళ్ళాడును !

దుర్యో— ఇంతకన్న నాకు నిప్పుడు కావలసిన ప్రయోజనము వేతొండు లేదు పొమ్ము. (నిరూపించి) నాకై కుందుచుఁ బొరు లెల్ల రిటువచ్చు

చున్నారు. వారినోదార్చి పురంబున కంపుము. (సంజయుఁడు కన్నీటితో నిష్క్రమించును)

దుర్యో— (తెరవంకఁ దిరిగి)

ఆ. వె. పౌరులార ! వగవఁ బనిలేదు నాకునై

చనుఁడు ధర్మజాతు శరణమనుఁడు

యశమునాది వార లన్యాయవర్తులై

యవయశంబుఁగొనిరి హరికతమున.

(దెసలు పరికించి తనలో) హా ! దైవమా ! కూరసత్త్వభయం కరఁబగు ని మ్మ హా ర ణ్యం బు న న స్నీ రాత్రి యెట్లు గడపింతువు ? ప్రాణవాయువులారా ! గంపంత బలగము వదిలిపోయినను భగ్నోరువగు నీ శరీరమును వదలలేకున్నారా ? హా ! సర్వలోక బాంధవా ! అందఱు బందుగులవలె నీవుఁగూడ నాపైదయ విడిచి చనెదవా ? నీపోవుట న్యాయము గాదు. ఇప్పుడు మన మిరువురము సమాన తేజ ఓజోబలకాంతులు కలవారము; తుల్య వ్యసనులము.

శా. మందేహాభిధరాక్షసక్షతజరమ్యంబయ్యె నీమేను; నా

కుం దృష్టారిగదా ప్రహారజనితకూర్రాహతిన్ రక్తమ

య్యెందేహంబు; విపత్సముద్రమున మందే ముగ్ధితి న్నేను; ము

గ్గందాపైతివి నీవు, తుల్యులము కానన్ దేవ ! నీవాఁగుమా.

కటకట్టా ! భాస్కరదేవ ! నారోదన మరణ్యరోదనము చేయు చున్నావా ;

నీకు నేనేమియెగ్గుఁ గావించితిని ? (యోజించి) అవును.

ఉ. “పాండవులందు నాకుఁ గడుఁ బక్షము ధర్మతనూభవుండు మ

న్మండవుటన్ ద్వదీయ మరణంబు హితంబ” యటంచు లోకబం

ధుండవు నీవు నా కభిమతుండవు గా కిప్పు డేగుచుంటె, మీ

తుగ్గిండవు కష్టవేళ నిసిరో ! యిటు తోడ్పడకుంట పాడియే ?

కొందొక కాల మస్తమింపకుము. ఇంతలో నా రథిత్రయము వచ్చి

నామనోరథముఁ దీర్చఁగలదేమో? (అలోచించి) మూఢబుద్ధి ! దుర్యో

ధన ! గురు పరాభవాభిఖాతుండవై నీ విట్లనుచుంటివే కాని సూర్య

చందులిగ గతి యాగునా ? (దిగ్గరగా) హా ! అశ్వత్థామ ! ఏనుగత
 పొణ్ణుండనై నను సీవనినవ్రతిన మాత్రము చెల్లించవలయునుజుమా !
 [మూర్ఛిల్లును.]

[రథిక్రయము ప్రవేశించును.]

అశ్వ— (కన్నీటితో సమీపించి) హా ! దుర్యోధనమహారాజ !

క. నిన్ను నధర్మపు యుద్ధము

నన్నీతిఁ దొరంగి యిట్లానర్చి రనెడి వా

ర్తన్నేను వింటి వచ్చితిఁ

జన్నే యిక మిన్నకుంట శక్తుఁడనయ్యున్.

దుర్యో— (మూర్ఛ తెలిసి)

చ. గురుతనయుండ ! నిన్నుఁ గనుఁగో ననువు ల్పిగఁబట్టియుంటి న
 త్వరముగ రాఁగదయ్య ! బలవత్తర మైన విధిం దరింప నె
 వ్వరితర ? మీప్రకారపు టవస్థకు లోనయితిం దురాత్ముః లా
 మురహరభీమఫల్గుసులమూలమున న్విపినంబు లోపలన్.

[క్రాగిలించుకొని]

క. నుడుల నుడికించి నన్ను

న్వెడలించిరి నీటనుండి, వెడలించి ననున్

జడు పేది గదారణమునఁ

దొడలు విఱుఁగఁగొట్టి రకట ! దుర్నితిమెయిన్.

అశ్వ— (కోపముతోఁ దలపంకించి) ఏమీ ! దురాత్ముఁగు పాండువు
 లిట్లాంటి వానింజేసి నిన్ను భంగపఱచిరా ! చూడు నేడు నీమనో
 రథము దీర్చి భానుమతీదేవితో ద్రోవదిం గూడ సమాన దుఃఖ
 భాజనం గావించెడ, దై వానుగ్రహమున సంతదనుక నీ ప్రాణములు
 నిలచె నేని మరల వచ్చి నీ కా వృత్తాంతమును వినిపించెదను. న
 న్నుభిషేకించి యనువుము.

కృపా— (జనాంతికము) అబ్బాయీ ! అడునుఁద్రొక్కనేల రాలుగడుగ
 నేల ? భవదీయ విజృంభణంబు పాండువుల కపరారము గావచ్చుఁ

గాని. యీ సుయోధనునకు మాత్ర ముపకారంబు గా నేరదు. కావున నీవీ దుర్వ్యవసాయ ముడుగుము. వంశచ్ఛేదము నేయ రాదునుమీ :

అశ్వ—మామా! అటులేనిం బిత్పద్వేషియగు పాంచాలపశువును జంపకుండు మనెదవా ? పాండవవంశచ్ఛేదము నేడు వేఱుగఁ జేయనక్కరలేదు.

మ. జగదాచార్యుఁడు శత్రుము ల్విడిచి స్వేచ్ఛం బాణిబంధంబు వా యఁగ దుర్మార్గుఁడు గత్తిచేకొని తదీయగ్రీవ నిర్లక్ష్యతన్ దెగఁగోయం గని రెప్పుడో యపుడెపో! నిర్మూలితం బయ్యె; నా పగ సాధింప నిమిత్త మాత్ర మిపు డశ్వత్థామ శారద్యతా!

ఆదియునుం గాక పాండవులు నాకు సుయోధనామిత్రులగుటచే శత్రువు లను కొంటివేమో : కాదు కాదు. గురుద్వేషియగు పార్షతుని చేతులు నఱకింప పోవుటచేతఁ జూమీ :

మ. అకటా ? బావమఁదియంచుఁ దిరిజగత్పాదార్యుఁడౌ నొజ్జకు న్నికృతిం జేసిన నీచుఁ గాతురొకొ : యంతేవాసులే పాండవు త్రకు ! లీ రీతిఁ బరాభవంబు తనయంతం జావఁగా నున్న తా తకుఁ జేయింతురె గొంతుకోత ? పరమాత్మదోహు లో మాతులా!

చీ ! వారిమాట తలంపకుము. తండ్రికిని గురువునకును భేదమున్నదా ? (అలోచించి) కౌలచేరులకుఁ దండ్రియెడలఁ గౌరవమన నెట్టిది ? భూమియం దెంద తెందతో రాజులుండ వైధివేయుల నాశ్రయించిన గురున కిట్టి యవమానము వచ్చుట యబ్బురముగాదు. (బిగ్గఱగా)

గీ. కర్ణుడెసఁ బేర్చిచూపిన కౌరవేంద్రు
పట్టుదల యీ ప్రకారము పండెఁగాక
నాడు కాదొకొ; దొణిసేనానియే న
పని యపాంచాలయాదవ పాండవంబు.

దుర్యోధ— అచార్యునందన ! నాయపరాధము లన్నియు సహింపుము.

ఉ. శాంతనవుండు పోరుదివసంబులఁ గర్జుండు లేమి, దానతం
డతముఁ జెందుదాఁక సమరావని కీ వాకభంగి యొట, నిం
తంతలుపుటై నంతటియదృష్టము నే మునునోచనైతి నా
నంతతి మాపుకొంటి సహజస్మృత నందఱిఁ గోలుపోయితిన్.

కృత— మహారాజ ! ఎందులకీ కృతోద్భుతనము ! నేడైన మమ్ము నిరు
వుర నేనగా నిర్ణయించుకొనియితనికిం దదాధిపత్యం బొసంగుము.

దుర్యో— ఎవఁడురా యక్కడ ? పావనోదకంబులు తెప్పింపుము. (అలో
చించి) హా ! మూఢదుర్యోధన ! నవఖండమండలాధిపత్యంబు గావించి
చియుఁ బిలిచినఁ బలుకు వారులేకుండఁ జేసికొని యెవరిని బిలిచెదవు.
నీవే తెచ్చికొమ్ము.

కృత— (కలశముతోఁ బావనోదకముందెచ్చి) దేవా ! ఇవిగోఁ బరమ
పవిత్రంబులగు నుదకంబులు. తడయక గురునందను నభిషేకింపుము.

దుర్యో— (అభిషేకించుచు) మదీయ నేనాధిపత్యమువహింపుము. (యోజించి)
నేనాధిపత్యమేకాదు, రాజ్యమే యేలుకొనుము.

మ. మతిమంతుం గురునంతవాని నిను దుర్మానంబునంజేసి యు
ర్చితుఁ గావించక సూతపుత్రకునకున్ నేనాధిపత్యం బొసంగి
తి నాయెగ్గునహింపు మన్న ! నను నీ క్రీగంటఁ గాపాడు మ
న్న ! తగన్ దీర్పఁగదన్న నాయెడ దయ న్నాకోర్కి ద్రోణాత్మజా !

అశ్వ— మహారాజ ! మేము పోయివచ్చెదము (నిష్క్రమింతురు)

దుర్యో— (పరుండి)

గీ. కదలుచున్నాఁడు వీఁ డింకఁ గలదు ప్రాణ
మనుచు నక్కలుదూరమునంద నిలువఁ
గటికి నేలఁ బరుండునే కొరవేందుగఁ
డంపబావులు బగబగమనుచు మండ.

హా ! అశ్వత్థామ ! నీవు గావించునపాండవము వినుటకు నేనోచకుంటిని
గాఁబోలు. మూఢచిత్తమా ! పాండువంశ మంతరించిన నీకేమి
లాభము ? కాకపోయిన నీకీదుర్లభ మనోరథము దీర్చువా రెవ్వరు ?

హా : దుశ్శాసనాది సహోదరులారా : సోమదత్తభగదత్తాది మూర్ధాభి
షిక్తులారా : హా ప్రాణిప్రియా : రాధేయా : మీరందఱుఁ ద్రిదివం
బున నాకై నిరీక్షించుచున్నారా : మీదరికి వచ్చుదారి నాకు లేకున్నది.
హా : అసూర్యంపశ్య : లక్ష్మణమాత : భానుమతీ :

గీ. “నిండు పేరోలగంబున పీమగండు
వలువలొల్పించెఁగాదె ద్రోవది” కటించు
భీముఁడేమానహాని గావించువాఁడొ
సత్యసంధుని ధర్మజు శరణమనుము.

హా : తల్లిదండ్రులారా :

గీ. తనయులను నూర్వరను ధురంధరులఁ గనియుఁ
బాపమతియగునొక్కనావలనమీకు
ముసలితనమునఁ బగయింటి భోజనంబు
విధవకూతురు దిక్కొట విధి లిఖించె.

ఓ నిద్రాదేవి : నీకై న నాపై దయలేకపోయెనా : (కన్నులు మూసికొని)
రథధ్వనివలె నున్నదే! రథికత్రయము వచ్చుచున్నదేమో! (ఆకాశము
వంకఁజూచి) రాత్రి యామ మాత్రావశిష్టము కావచ్చినది.

క. పలపలని వెన్నెలలు ది
క్కులకున్ బర్వంగ వజ్రికుండలశోభా
కలితమయి చంద్రబింబము
చెలఁగెన్ బ్రాచీపురంధ్రి చెవికొనయందున్.

అశ్వ— (కృపకృతవర్మలతోఁ బ్రవేశించి) ఓమహారాజా : బ్రతికి
యుంటివా లేదా :

క. మామయుఁ గృతవర్మయుఁ దో
డై మది కుల్లాసపఱుప నరుల నడఁచి నీ
కా మాట దెలుప నశ్వ
త్థామ దరికివచ్చె దోఱితనయు నెఱుఁగుదే :

పాటిపోయిన పాండవ పంచకంబును నీతమ్ముడు యుయుత్సండును
గృష్ట సాత్యకులును దప్పఁ దక్కిన బలిమంతయును నామావశిష్టముఁ
గావించితిని.

దుర్యో— (విని యల్పస్వరముతో) గురునందనా ! యీవైపునకు రమ్ము-

గీ. నిన్ను ముదమునఁ గనుఁగొని నీ మొగంబు

గా నపాండవమును విని మేనువాయఁ

బ్రాణములు నిల్చుకొంటి నో ద్రోణతనయ

యిమ్ము కడసారి యాశ్లేషణమ్మునాకు.

అశ్వ— (నమీపించి) మహారాజా ! నీపరివారమునందెల్ల మేమే విశ్వాస
హీనులము.

గీ. అందఱాత్మీయులను మునుముందబంపి

* కదలుచున్నావు స్వర్గలోకమున కీవు

లేక పోయెను నీతోడిలోకమునకు

మాకుఁ జనుదెంచు పుణ్యమో మానవేంద్ర !

ఉ. “నీకు విరోధియైన జననింద్యచరితునిఁ జంపెఁ బార్షతుఁ
నీకొడు” కంచుఁ దెల్పు మవనీధవ ! దోషానితోడఁ; బాండవా
నీకము నెల్ల నేడు స్మరణీయముగా నొనరించె నంచు స్వ
ర్లోకమునందు దేవతలలోపల నీయశ ముగ్గడింపఁగన్.

కృత— మహారాజా ! ఇది పరాజయ మని తలంపక దేవేంద్రునిఁ జోలి
స్వర్గమేలుము.

గీ. పాండవుల కోడి నీవు ద్వైపాయనహృ

దమున డాఁగితి వనుట కా దపయశంబు

దోషపుతుని కోడి వారును బలాయ

మానులైరిగదా : యభిమాన ముడిగి.

కృపా— కౌరవేశ్వరా ! నీవు వారికంటె సర్వవిధంబుల సుకృతాత్ముఁడవు.

గీ. బాంధవులతోడ సకల సంపదలతోడఁ

దిగిదివమున కేగుదువు జగద్విదిరక్తిః

వంశమాలిక తగిన సంపదలులేక
వారు జీవచ్ఛవంబు లైనారు నేడు.

దుర్యో— ఆచార్య : సత్యము వచించితివి. (అశ్వత్థామనుద్దేశించి పరమ
ప్రీతితో)

ఉ. ఎంతపరాక్రమంబు వహించితి ! వింతటిసంతసంబు గ
ల్గింతువటంచు నే నెఱుంగ లేఖవిభున్ దలఁదాఁటినాఁడ నేఁ
డింతపనిన్ బొనర్చిరె మహీసురపుత్ర ! గురుండుఁ గర్ణుఁడున్
శాంతనవుండు శల్యుఁడును; సఖ్యపుమేరను దెల్పి తిమ్మయిన్.

మీ ముగ్గురికన్న నాకొందొరు లువకారులు లేరు. ఎన్నటికైన మరల
మీదర్శనంబు తీర్చిదివంబున నగుంక. నాకై విచారింపకుండు. పర్వ
మనోరథము లనుభవించిన నా కే కోరికయును లేదు.

కృపా— ఇంతదనుక మధ్యమలోకదేవేంద్రిఁడవై యిఁకఁ బరలోక
సౌఖ్యసామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము నందనున్న నీకుఁ గావలసినదేమి
యునులేదు. అయిననిట్లగుఁగాక.

(భరత వాక్యము)

చ. ఇల భరియింతుగిక ధరణీంద్రులు నీవలెఁ గాని యానరేం
దుగ్రిలకు సతీపరాభవము ద్యూతము లాడుట పిన్నతండ్రి పు
త్రుఁడుకు ధరాంశ మీక విత దొమ్మి యొనర్చుట లేక పోవుఁగా
తెలమి రచింతుగిక సుకవీశ్వరు లీకథఁ బెక్కుకాష్టముల్.

[అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు]

గ ద్య

ఇది శ్రీ కింకరీంద్రపుటాపంచానన విద్యుత్కవి బాలకలానిధి

బాలసరస్వతి శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరుఁడే

రచియింపఁబడిన పాండవవిజయమున సర్వంబును

అష్టమాంకము సంపూర్ణము.

పాంథవవిజయము

* ముఖ్యమైన సవరణలు *

పేజీ	సంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1	2	రవు	రవు
8	18	పద్య	సద్య
10	22	దర	దర్శ
19	8	రాతవం	రావం
30	9	పతి	వ్రతి
46	10	దురం	ధురం
53	24	గృశిం	గ్రసిం
54	21	మొన	మొన
66	25	ర్చిన	ర్చిన
79	8	తుచ్చు	తుచ్చు
80	25	రు	లు
85	24	డవు	డవు
86	17	దినపి	దిపిన
92	26	నముల	సముల
104	7	వేమి ?	వేవి ?
107	9	నకి	నికి
123	7	హెచ్చి	హెచ్చ
131	12	పనిం	పవిం
143	12	పపో	పకపో
143	17	తండ్ర	తండి

